

de la coexistència pacífica o de la guerra freda es tractava de conservar el punt d'equilibri entre les dues potències realment victorioses de la segona guerra mundial: Estats Units i la URSS. L'única diferència estava en què a la primera li correspondria la iniciativa i la segona aniria guanyant posicions des del realisme defensiu.

Tanmateix, l'anàlisi de Comorera quedava també condicionat a l'allargament del franquisme que justificava el manteniment d'aliances més àmplies a les que es derivaven de les condicions objectives del final de la guerra mundial. Si l'aliança antihitleriana reflectia la fase històrica de la lluita interclassista contra el nazifeixisme, l'aliança antifranquista representava la mateixa unió interclassista a Espanya contra el règim de "Franco i Falange". L'inicial alineament de Franco amb les potències de l'eix i la creença que la victòria de les Nacions Unides s'encadenaria amb la caiguda del sistema franquista oblidava que el capitalisme espanyol havia optat per una dictadura conservadora que es tranquil·litava amb la comprensió de Churchill i la "no intervenció" de Roosevelt, i que s'estabilitzaria amb el sosteniment directe de l'imperialisme nordamericà. Franco i Falange són la guerra! era un crit, de desig més que de raó, de Comorera i de tots els republicans que es negaven a reconèixer que Franco podia ésser un "quisling" tan útil als interessos de Berlín com als de Washington.

Ja abans del pacte nazi-soviètic, en el primer document signat com a secretari general de la secció catalana de la I.C. que el va escriure el juliol del 1939 amb el títol "Catalunya unida es redreçarà" i que després seria publicat amb el més agressiu de "Catalunya no es sotmetrà", Comorera ampliava el front popular amb l'Aliança Nacional de Catalunya, la qual hagué de suspendre's en el període interimperialista per a renéixer l'agost del 1941. Era l'adequació de la lluita antifranquista a les aliances interclassistes que es derivaven de la intervenció de la Unió Soviètica en la guerra. L'expressió màxima del nou caràcter de la lluita contra "Franco i Falange" fou l'assumpció plena de la Carta de l'Atlàntic per part del PCE i del PSU de C. Els comunistes no renunciaven a la República però sí la condicionaven a un objectiu més ampli i difós com era la restauració pura i simple de la democràcia a Espanya. L'apartat tercer de la Carta de l'Atlàntic reemplaçava la restitució de la Constitució del 1931 i dels Estatuts d'Autonomia per l'articulació d'una alternativa nacional i democràtica que reunís tots els espanyols, amb independència de la seva procedència de classe o de la seva actitud durant la guerra civil, per tal de "respectar el dret de tots els pobles a elegir la forma de govern sota la qual volien viure i desitjar que els drets sobirans i l'autonomia fossin restituïts a aquells pobles que haguessin estat desposseïts dels mateixos per la força".

Davant la radicalització nacionalista dels republicans catalans i bascos que superaven la República des d'un nou pacte entre nacions, o la intransigència republicana de Negrín i de Prieto que des de posicions enfrontades conflüen en la restitució de la Constitució republicana violentada per la força, el PCE i el PSU de C plantejaven una reconciliació nacional que retornés la democràcia a Espanya en base els principis de llibertat i prosperitat.

Els efectes pràctics d'aquest viratge van ser nuls ja que no aconseguiren modificar l'estat de marginació heretat de les divisions republicanes del final de la guerra d'Espanya i, sobretot, de l'esquerranisme forçat pel pacte nazi-soviètic. La moderació comunista resultava inútil per la seva artificialitat i per la falta total de perspectiva, i no deixà de provocar reaccions internes com la crisi del Barrio. La derrota del 1939 era ja un fet consumat, irreversible després de superar Franco la difí cil conjuntura del 1942-43. No tenia cap sentit desvincu lar Franco de la reacció capitalista que el sostenia ni oblidar que la democràcia a Espanya no tenia altre nom en aquelles circumstàncies que la República. Però tampoc s'han de menysprear les remotes possibilitats de la tesi comunista davant de les inútils per derrotades i inflexi bles posicions de les altres organitzacions republicanes. El canvi tardà d'actitud de Prieto, precisament quan el PCE i el PSU de C rectificaven poc a poc la seva políti-

ca de conciliació amb el renovat alineament amb la restauració de la legalitat republicana, demostrava que no tenia sentit quedar immobilitzat en la restitució intransigent de la Constitució del 1931.

Les cancelleries britànica i americana no donarien mai suport a aquesta sortida i prou que ho demostraren al si de les Nacions Unides. Prieto, com Tarradellas, eren reticents a la reconstitució dels governs republicans. No en formaren mai part ja que consideraven que la iniciativa política havia de correspondre als organismes que s'haguessin creat en el transcurs de la guerra i paral·lelament als d'altres països ocupats. Això no significava la renúncia a la República o a la Generalitat sinó que la necessària continuïtat institucional de les mateixes, particularment a través dels seus respectius Presidents, no havien de concretar-se políticament en governs ficticis d'exili i sí a través de plataformes unitàries de lluita antifeixista com podien ser "La Junta Española de Liberación" o "Solidaritat Catalana". La creixent flexibilitat de Prieto no aconseguia més que destapar la pròpia inconsistència d'una fictícia resistència interior ja que l'Espanya republicana no havia estat ocupada des de l'exterior amb ajudes interiors sinó vençuda interiorment amb ajudes exteriors.

Totes les opcions republicanes es trobaven en el cul de

sac de la derrota. Era inútil pensar en mesures efectives des de l'exterior o fer córrer la fantasia creient en la possibilitat que l'aviació aliada sobrevolés Barcelona o Madrid llançant proclames de resistència anti-feixista, per més que Santiago Carrillo hagués estat disposat a formar part d'un govern presidit per algun "Bodoglio" espanyol. La diferència entre el partit comunista espanyol i els seus homònims francès o italià és que no tenia ni la possibilitat de col.laborar en la reconstrucció nacional. Les successives crisis dels governs republicans d'exili transparenten l'atomització de la República entre les pròpies concessions i els enganys aliens, essent Prieto la figura política que representa unes i altres per excel.lència i que culminaren amb la seva dimissió de la Comissió executiva del PSOE. La resolució de l'Assemblea general de la ONU del 31 d'octubre del 1950 per la que "l'establiment de relacions diplomàtiques i el canvi d'ambaixadors i ministres amb un govern no implica cap judici sobre la política interior d'aquest govern", era la gota d'aigua que feia reconèixer a Prieto el seu fracàs i assumir la responsabilitat "d'haver induït al nostre partit a fiar-se dels poderosos governs democràtics".

El capitalisme espanyol que havia perdut la unitat quan el canvi de signe en la guerra mundial, recuperava la tranquil.litat i apostava per la perpetuació de la dictadura

social ni especular que canviant la persona, Espanya recuperaria la independència i la democràcia. Car, per damunt de qualsevol canvi de façana, el règim franco-falangista era una colònia del camp imperialista, fonamentalment del capital monopolista nordamericà, i no es podia separar-lo de les castes semifeudals tradicionals com l'aristocràcia terratinent, eclesiàstica o militar, ni de la burgesia financera i industrial que el sostenien. Ni tampoc es podia buidar de contingut l'alternativa republicana en ficticis neutralismes socials en la recerca d'un compromís polític amb els corrents monàrquics que voldrien instaurar la Monarquia com un fet consumat al marge de la voluntat popular.

La derrota del 1939 i la continuïtat del franquisme confirmaven l'opció antidemocràtica de la burgesia i de "les castes semifeudals", alhora que ridiculitzaven les pretensions interclassistes d'instaurar una democràcia formal. L'alternativa democràtica estava en el bloc antiimperialista, l'únic que podia retornar la sobirania i la independència a la nació. La classe obrera conjuntament amb la pagesia, la petita burgesia, la menestralia i els intel·lectuals formaven el bloc popular que donava sentit històric a la lluita democràtica i antiimperialista. La revolució democràtica significava l'anihilament de la gran burgesia i per consegüent, no es podien repetir els errors de

la República en la que es va prendre el poder jurídic, però no es va consolidar per la presa del poder polític que implicava necessàriament la destrucció del poder real, econòmic i social, de les classes dominants.

La revolució democràtico-popular a Espanya quedava emmarcada en la divisió del món en dos blocs: el camp imperialista encapçalat pel capital monopolista amb la col.laboració de les burgesies nacionals dependents i dels sectors republicans i socialistes que arrossegaven a la petita burgesia i al moviment obrer a la integració capitalista, i el camp antiimperialista encapçalat per la Unió Soviètica i integrat per les Democràcies Populars, el moviment obrer internacional i la seva avantguarda dirigit, els Partits Comunistes, i les forces progressives i patriòtiques que s'enfrontaven a l'imperialisme en la lluita per la independència i sobirania de llurs nacions.

La coherència de pensament de Comorera tenia un límit que la desarmava. La URSS no s'ha enfrontat mai directament a l'imperialisme, sinó que ha utilitzat les contradiccions d'aquest amb l'únic objectiu de la pròpia defensa i expansió. Tant la coexistència pacífica com la guerra freda situaven els partits comunistes occidentals en un laberint sense sortida socialista. Totes les parades forçades per evitar el xoc de camins tancats, tots els salts

cap enrera buscant noves vies que s'entrecreuaven dins d'un cercle que semblava sense sortida, tots els canvis de direcció acabaven per marejar el més orientat. La coexistència pacífica integrava també als partits comunistes occidentals dins de l'àrea d'influència del capital monopolista nordamericà; llur col.laboració en la immediata postguerra no té res que envejar a la socialdemocràcia. I la guerra freda dividia irremeiablement el moviment obrer entre el sector socialista alineat amb l'imperialisme i el sector comunista que reprenia una forçada política revolucionària que esdevenia fictícia pel seu alineament i dependència amb una potència, la URSS, que era intrínsecament conservadora.

Comorera pretenia trobar la seva sortida amb el mite del PSU de C. La il.lusió de fer-lo pal de paller el portava a no reconèixer cap altra representació del moviment obrer català en el Govern de la Generalitat que no fos el PSU de C. Les opcions socialistes ja havien estat unificades el 1936 i, per tant, no tenia cap sentit concedir una representació social que no tenien. Es va resistir contra l'opinió de Pi Sunyer a que Serra i Moret formés part del Govern de la Generalitat i ho va acceptar, finalment, a títol de presència personal. Comorera considerava les escissions del PSU de C o les organitzacions socialistes nascudes al seu marge, com desviacions o traï-

cions a la unificació històrica. El PSU de C realment unificat el 1936 i bolxevitzat fins esdevenir un partit revolucionari marxista-leninista-stalinista era l'opció política que encapçalava la revolució democràtico-popular a Catalunya. I des d'aquesta base se situava al capçal, conjuntament amb el PCE, de la revolució democràtica a Espanya que trobaria la seva sortida històrica des del protagonisme de la perifèria i en la formació del partit únic marxista-leninista-stalinista d'Espanya.

Ni el PSU de C era ja un partit unificat, ni es podia parlar de la formació del partit únic de la classe obrera, i menys del partit únic marxista-leninista-stalinista, ni Catalunya estava al capçal de la revolució democràtica a Espanya. Potser el PSU de C va començar a ser pal de paller durant la guerra civil, però la il·lusionó es va perdre el 1939. Tampoc se li podia demanar a Comorera que s'oblidés de la data que li havia obert totes les esperances i que es resistia a perdre-les en la ficció: el 23 de juliol del 1936.

Entre les seves contradiccions, Comorera no deixava de refectir dues certeses: la pluralitat de fets nacionals que es reunien en un únic projecte de revolució democràtica i la conceptuació d'aquesta com a revolució democràtico-popular quan la gran burgesia havia optat per

la dictadura conservadora recolzada per l'imperialisme. Són precisament aquestes dues qüestions les que l'enfronten amb la direcció del PCE amb la feblesa que el PSU de C era ja, a tots els efectes, un partit comunista. La concepció de Santiago Carrillo era justament la contrària. No era la Catalunya industrial la que definia el caràcter de la revolució espanyola sinó l'Espanya semifeudal. S'estava en una fase de revolució democràtico-burguesa que no comportava necessàriament l'establiment d'una República democràtico-burguesa sinó una República popular sota la direcció de la classe obrera, la qual realitzaria en primer terme les transformacions pendents pròpies del caràcter de la revolució. Carrillo intentava equilibrar la seva anàlisi de la revolució espanyola en el context de la guerra freda i de la lluita antiimperialista. L'intent era fallit, segons Comorera, que no entenia com és podia caracteritzar d'una manera la revolució i d'una altra el seu resultat. I si el problema consistia en evitar identificacions amb les Democràcies Populars si es caracteritzava la revolució espanyola com una revolució democràtico-popular, proposava la formulació estricta de revolució democràtica.

I què era la revolució democràtica? Ja no ho sé. Hauria volgut que aquesta tesi portés el títol de "Joan Comorera i la idea de revolució democràtica" i no puc fer-ho.

En canvi, la seva biografia està marejadament implicada amb la revolució democràtica. Era la seva obsessió, com la de Carrillo, o Prieto, o Pi Sunyer o Tarradellas, o el mateix Maurín. I, hi ha algun biògraf capaç d'explicar la idea de revolució democràtica d'aquests provats lluitadors per la democràcia? Ho deixo en la pregunta. Jo em ceneixo a dir que per a Comorera era una assignatura tantes vegades suspesa que, al final, un ja no sabia qui na bibliografia era l'adequada. Havia utilitzat tots els programes, des del jove reformisme, el republicà difícil del 17, el socialista reformador que volia consolidar la República des del front d'esquerres que a Catalunya encapçalava Macià, o salvar-la des de Barcelona com a capital de la república democràtica amb la proclama de Companys, o reconduir-la amb la nova eina, el PSU de C, consolidant-la per la revolució democràtico-popular, o condicionar-la pel retorn de la democràcia amb l'esperança de l'aliança antihitleriana, o recuperar de nou la idea de revolució democràtico-popular com l'única compatible amb un sistema democràtic, o, finalment, llançar-se sol, terra endins, sense cap programa i només un crit: desperta Catalunya!

La crisi del 1949 es deriva de la revolució democràtica, però no s'explica per una polèmica insegura i confosa. Té el seu origen en l'ambigüitat fundacional del PSU de C,

el seu marc és la guerra freda i l'estabilització del franquisme es deriva de la polèmica sobre la revolució democràtica i es concreta en el problema sobre la identitat nacional del PSU de C. Tots i cada un dels factors són imprescindibles per a comprendre-la, però només el darrer l'explica. A Carrillo no li preocupaven les posicions "titistes" de Comorera sinó el fet que pogués tenir posicions diferents. Carrillo fabrica el seu Tito, encara que Comorera no solament no acceptarà mai l'acusació, sinó que accentuarà la seva fidelitat estalinista condemnant amb totes les paraules del diccionari la "degeneració" titista.

El fet real de la unificació durant la guerra civil i el reconeixement del PSU de C com Secció catalana de la I.C. havien ajornat la resolució del problema de les relacions entre dos partits comunistes independents dins d'un mateix Estat. També la reactivació de les institucions republicanes a les darreries de la segona guerra mundial i, particularment, la reconstitució del Govern de la República i el de la Generalitat, justificaven la independència orgànica del PSU de C, en paraules del propi Santiago Carrillo. El problema es plantejava obertament, malgrat que les relacions del PSU amb el PCE sempre s'havien mantingut amb tantes reticències internes com cordialitat externa, en el moment que el PSU de C és ja un par

tit desunificat, o el partit dels comunistes catalans, que les institucions republicanes s'esmorteeixen o es dissolten com el Govern de la Generalitat el gener del 1948, i que la guerra freda oblida a una renovada centralització del moviment comunista, amb independència de si es forma part o no del Kominform.

Aquestes són les premisses que fonamenten una crisi ja enunciatada per Dolores Ibárruri quan en el III Ple del PCE, celebrat el març del 1947, indicava que els militants del PSU de C se sentien comunistes i quan les exigències de la lluita ho determinessin, el PSU de C formaria un tot orgànic amb el PCE. Pasionaria no feia més que restablir la concepció leninista-stalinista d'un sol partit comunista a cada Estat.

La centralització del projecte comunista en un únic model de revolució democràtico-burguesa i la concentració prèvia de tots els esforços per anihilar el franquisme comportava l'adopció de mesures orgàniques equivalents per les quals les organitzacions comunistes de l'Estat gaudirien de major o menor autonomia, però dins d'un únic centralisme democràtic. No és que això hagués de comportar necessàriament la dissolució formal del PSU de C, en cara que les paraules de Dolores Ibárruri preveien fins i tot aquesta possibilitat, sinó la seva integració volí

tica dins del PCE. El desenllaç final de la crisi explica com en la idea de Santiago Carrillo podia resultar suficient la continuïtat externa del PSU de C mentre no es discutís l'existència d'un centre superior de direcció inter-nacional que era el Buró polític del PCE. El problema es plantejava quan la direcció del PSU de C, en aquest cas Comorera, pretenia unes relacions d'igual a igual o el dret a tenir una política independent.

En realitat, les relacions no eren d'igualtat i la posició de Comorera era dependent del PCE si no volia quedar isolat. L'audiència de Stalin als comunistes espanyols, l'estiu del 1948, és l'exemple més gràfic per saber el lloc que ocupava Comorera. La delegació va estar formada per Dolores Ibárruri, Carrillo i Anton. Comorera no hi era, molt probablement no en tenia ni notícia de l'entrevista. En teoria, Comorera era el segon dirigent del moviment comunista espanyol després de Pasionaria, però en la pràctica estava al darrera de tots els membres que integraven el Buró polític del PCE. Quina alternativa tenia quan Dolores Ibárruri proposa el seu ascens a l'òrgan executiu del PCE? Només una en la debilitat: acceptar. És ridícul o capciós pensar que Comorera va integrar-se en el Buró polític del PCE amb l'ambició d'ésser el successor de Pasionaria. No tenia ni la possibilitat de pensar-ho. Una altra cosa és que creiés erròniament

que la seva integració en el PCE no afectava la seva independència com secretari general del PSU de C. Aquí sí que s'equivocava. La qüestió és que, per a mi, la crisi del 1949 comença en el mateix moment, l'octubre del 1948, que Comorera accepta la proposició de la secretària general del PCE. Nogensmenys, si no hagués acceptat, la crisi ja hagués esclatat un any abans, en la mateixa negativa.

No deixa de ser interessant preguntar-se per què Dolores Ibárruri proposa l'ascens orgànic de Comorera l'octubre del 1948, just després de l'audiència de Stalin, i no abans. La resposta precisa exigiria una informació fidel d'una entrevista que es va mantenir llarg temps en l'obscuritat i que posteriorment es va desviar el seu contingut amb el famós canvi de tàctica. Amb molt poca informació a l'abast, un s'ha de guiar més per la deducció lògica que per altra cosa. I ja sé que això té el risc de la relliscada.

A l'igual que Claudin em pregunto a què venia convocar oficialment i per primera vegada els dirigents comunistes espanyols quan en circumstàncies molt més greus no havien tingut mai audiència amb Stalin. Es pot contestar que sempre pot haver-hi una primera vegada per discutir la situació política espanyola dins del context interna-

cional. Però si hagués estat aquest el motiu de l'entrevista s'hauria notat immediatament en els òrgans de premsa del PCE. I no va ser així. La renúncia a la lluita guerrillera es va fer més tard. En canvi, sí que comença immediatament la campanya dirigida contra el titisme, amb Santiago Carrillo com a gran inspirador i director de la mateixa. I això que ell mateix havia estat, poques setmanes abans de la condemna del Kominform, amb els comunistes iugoslavs per demanar ajuda per al moviment guerriller espanyol, dada a la que no se li ha de donar més valor del que té perquè la direcció del PCE se'n va assabentar per la premsa de l'heretgia iugoslava. Però tant aquesta dada com la comprovable campanya posterior sí que fan pensar que l'audiència de Stalin va ser, en primer terme, un acte de presència del guia indiscutible del moviment comunista internacional. I prou, no calia més a part de la normal exposició de la situació espanyola que deuria ser escoltada amb no massa interès i amb quatre suggerències per part de Stalin.

I que té a veure això amb Comorera? En principi res, però sí un advertiment. De la mateixa manera que no era discutible la direcció i omnipresència de Stalin dins del moviment comunista internacional, tampoc es podien permetre diferències dins del moviment comunista espanyol reunit a l'entorn d'una única figura indiscutible, mítica:

Dolores Ibárruri. Comorera no deixava de ser un "Tito" que feia la seva política malgrat que actués, en tot moment, conjuntament amb el PCE i formés part d'una mateixa ideologia, concepció organitzativa i línia política condicionada per la divisió de blocs.

La seva integració en el Buró polític del PCE acaba amb la diferència. I també amb la seva independència. Els seus escrits no solament podien ser erronis pel contingut sinó pel seu origen. Ja no era el secretari general del PSU de C que des d'una independència teòrica col.laborava amb la direcció del PCE, sinó un membre més d'aquesta direcció que se sotmetia als acords d'un col.lectiu en el que sempre quedaria en minoria.

Quan comença a reaccionar s'adona que ell havia estat el primer pas d'una política d'integració del PSU de C en el PCE, que continuaria amb la incorporació dels secretaris polítics dels comitès departamentals del PSU de C en les direccions corresponents del PCE i l'assistència del responsable d'aquestes en les reunions del PSU de C. Eren mesures orgàniques que no conduïen necessàriament a la dissolució del PSU de C, però sí a una integració política dins d'un únic centralisme democràtic en el comunisme espanyol.

No m'interessa entrar tant en els detalls i la crònica

d'una crisi que explico àmpliament en la biografia sinó en el problema de fons de les relacions de dos partits comunistes en un mateix Estat.

Comorera tenia totes les de perdre, no solament per la seva posició de debilitat real sinó per la falta d'una argumentació teòrica coherent. No va discutir mai el principi d'un sol partit comunista a cada Estat i pretenia escapar-se'n amb la tesi fictícia que el PSU de C era encara un partit unificat que es fusionaria, no amb el PCE sinó en la formació del partit únic marxista-leninista-stalinista de tot Espanya. El PSU de C era el partit dels comunistes catalans malgrat que el manteniment formal de la seva ambigüitat fundacional, àdhuc després de l'expulsió de Comorera, li hagi donat un caràcter no exactament igual que els altres partits comunistes. Però aquesta ficció, que en algun moment pot haver semblat útil, s'ha esvaït amb la presència efectiva i organitzada del corrent socialista i amb la davallada recent del PSU de C, immers en les contradiccions pròpies del moviment comunista.

Es clar que no se li podia demanar a un estalinista en mans de l'estalinisme que contradigués el dogma Estat-Partit encara que la fundació del PSU de C el refutava. Ni que escrivís una sola línia sobre la federació de partits

Comorera no es va moure mai de les coordenades de l'article "Marxisme i qüestió nacional" o dels principis establerts per Lenin a "Sobre el dret de les nacions a l'autodeterminació". Eren el seu model i, així, es trobava empresonat en les pròpies contradiccions.

L'absolutisme del títol "Marxisme i qüestió nacional" i la introducció de receptes de fàcil païment han estat les bases de l'èxit d'un text que seria un error explicar-lo únicament per la identitat del seu autor en ple auge de l'estalinisme. Com també seria erroni desconsiderar-lo pels mateixos motius, com feia Nin en parlar de les "potineries" de Stalin o com s'ha anat fent des de l'antiestalinisme volent salvar Lenin de les males lectures de Stalin. Jo penso que les contradiccions de Stalin neixen en les pròpies contradiccions de Lenin.

La contradicció essencial del pensament leninista neix de la incoherència de defensar el dret de les nacions a l'autodeterminació sense fonamentar-lo en el fet nacional. És la qüestió nacional, concepte polític-conjuntural, la que orienta la resolució de Lenin al problema de l'opressió nacional. La seva anàlisi parteix de la identitat internacional de la revolució proletària, base essencial de la resolució externa del dret de les nacions a l'autodeterminació. El derruïment de l'imperialisme per la re-

volució socialista deixaria sense motiu l'explotació d'unes nacions sobre les altres i totes elles podrien federar-se des del principi de la igualtat de drets. L'autodeterminació esdevé l'objectiu darrer i la classe obrera l'única capacitada històricament per a portar-lo a la seva plenitud.

Des d'aquesta concepció, Lenin considerà progressius els moviment antiimperialistes o d'emancipació nacional. Però el progressisme històric dels moviments nacionals pot caure en desviacions burgeses si no s'emmarca en el problema més general de la revolució proletària. Aquesta és la base per a que existeixi un únic partit internacional. La classe obrera és única, la qual cosa no exclou que introdueixi com principi bàsic del seu programa l'assumpció del dret de les nacions a l'autodeterminació. En coherència amb aquest principi, Dolores Ibárruri podria defensar la integració del PSU de C en el PCE, en dir que els comunistes catalans reforçaven llur identitat nacional en formar un tot orgànic conjuntament amb tots els comunistes d'Espanya, en el procés únic de la revolució espanyola que comportava la realització dels drets nacionals de Catalunya, Euzkadi i Galícia.

Però la Nació no és un qüestió, ni un problema, sinó una realitat històrica. Com ho és també l'Estat, o ho són els Estats. Són tres categories històriques interdependents. La

utilització confosa dels conceptes Nació i Estat dins del moviment comunista no s'allibera mai de l'herència liberal-burguesa. Moltes vegades els termes nació o nacional són utilitzats com sinònims d'Estat i estatal, o el terme internacional amaga la realitat inter-estatal. Quan la resolució del Presidium de la I.C. allibera les seves seccions nacionals d'un únic centre internacional està, en realitat, referint-se a seccions estatals i a un centre inter-estatal. I quan es fa referència als moviments d'alliberació nacional no necessàriament reflecteixen realitats nacionals sinó que s'analitzen revolucions anti-imperialistes que poden concretar-se en Estats que mantenen l'artificialitat de la vella dominació colonial. El mateix dret a l'autodeterminació des de la Declaració de la Independència del 1776 pot concretar-se en una autodeterminació estatal-nacional que es perpetua sobre l'aniquilació de col·lectivitats nacionals. O l'aparent realització plena d'aquest principi en un Estat que s'autodefineix socialista com la URSS queda desvirtuada per l'organització de l'Estat en base al centralisme democràtic i per l'existència i permanència d'un únic partit internacional després de la revolució.

I és que la nació és una categoria històrica que, en la seva concreció, es diferencia d'altres nacions. El fet nacional comporta una especificitat històrica de la lluita de

classes i, per tant, un projecte polític propi, no independent, sinó interdepenent del fet estatal i del fet inter-estatal. La nació no és un clos tancat, com tampoc ho és l'Estat. Són dues realitats històriques que, confluïxin o no, són interdependents, alhora que conjuntament ho són de la realitat històrica inter-estatal. La internacionalització de les forces productives genera una internacionalització de la lluita de classe, però no una uniformització, de la mateixa manera la formació de l'Estat-nació estatalitzava la lluita de classes pel fet històric del poder jurídic de l'Estat, però no esvaïa l'especificitat històrica de les nacions membres.

Ni té sentit un partit nacionalista, ni tampoc un partit inter-estatalista (o "internacionalista"). I sí un partit nacional de projecció internacional que s'articula des de baix -des del fet nacional- i no des de dalt -des del fet estatal- amb els altres partits nacionals d'un mateix Estat. Ni tampoc té sentit -des del pensament marxista- parlar de moviment nacional com moviment totalitzador i força de xoc, sinó de projecte nacional que pretén esdevenir hegemònic dins de la nació i confluïr amb els altres processos d'alliberació socialista i nacional dins de la realitat històrico-real de l'Estat i no solament formal. Des d'aquesta base, el dret a l'autodeterminació deixa de ser un concepte estàtic, finalista, per es

devenir un procés continuat, indissoluble d'una mateixa alliberació social i nacional.

Penso, doncs, en contra de l'opinió de Maurín o Comorera, que ni es pot parlar de fases del moviment nacional català ni es pot alinear la solució político-administrativa amb la burgesia, la solució político-autònoma amb la petita burgesia i l'alternativa político-federada amb la classe obrera. No té perquè ésser així necessàriament. I sí crec que s'ha de parlar de catalanismes que prendran una identitat política o una altra segons les classes que els sostinguin i que s'equilibraran en cada moment històric per la correlació de forces específica, per la intervenció real del factor Estat i per l'hegemonia política que en resulti.

No era aquest el criteri de Comorera, però la meua funció no és solament explicar el seu pensament sinó també intentar explicar les seves contradiccions. La permanent lluita per la revolució democràtica el portà a través de tants camins, a una única conclusió: la classe obrera és la classe més consegüentment democràtica i nacional. Però el fet objectiu de la derrota del 1939 i el fet subjectiu de la seva integració en l'estalinisme l'havien desarmat. L'opció antidemocràtica i antinacional de la gran burgesia confirmaven la seva conclusió però, ahora, l'estabellaven,

bé amb la reducció de la revolució democràtica a la simple restitució de la democràcia formal, bé a la consideració que la revolució democràtica era, alhora, una revolució popular, social, encapçalada per la classe obrera. Es trobava, com tants republicans, a la defensiva mirant la millor manera de parar els cops, resistint, imaginàriament i desasperada, en el racó, agafat a les cordes per evitar la segura caiguda. No tocava la campana, ni l'esperaria ningú per a donar-li noves orientacions per a continuar resistint. L'expulsió el deixà sol. No es deixà caure, va prendre un darrer impuls, convençut que encara li quedaven forces en un combat que no podia acabar-se així. Va tornar a la seva terra, Va tornar a començar sense pensar en els seus seixanta anys. No tenia altra eina a la mà que aquell sentit ètic que el va llançar a la política. La revolució democràtica ja no era una concepció raonada d'una o altra manera. Era, tan sols, un crit que ressonaria en el món obert i sempre canviant de la història.

JOAN COMORERA I LA
REVOLUCIÓ DEMOCRÀTICA

per

miquel caminal

Volum II

1.ER. CAPITOL

DE LA REFORMA A LA RUPTURA

- 1.- JOAN COMORERA, UN REPUBLICÀ QUE NEIX EN EL REFORMISME I EVOLUCIONA CAP AL SOCIALISME.
- 2.- INICIACIÓ A LA POLÍTICA PER MITJÀ DEL REPUBLICANISME REFORMISTA.
- 3.- DEL REFORMISME AL REPUBLICANISME RADICAL DE MARCELINO DOMINGO: JOAN COMORERA EN EL BLOC REPUBLICÀ AUTONOMISTA.
- 4.- EL PARTIT REPUBLICÀ CATALÀ I ELS ESDEVIMENTS DE 1917.
- 5.- L'INGRÉS A LA FEDERACIÓ CATALANA DEL PSOE.
- 6.- L'EXILI A BUENOS AIRES.
- 7.- LA RELACIÓ DE JOAN COMORERA AMB ELS CERCLES CATALANISTES.
- 8.- MILITÀNCIA AL PARTIT SOCIALISTA ARGENTÍ.
- 9.- MACIÀ I VENTURA GASSOL A L'ARGENTINA.
- 10.- EL COP D'ESTAT D'URIBURU I L'EXPULSIÓ DE JOAN COMORERA DE L'ARGENTINA.

Joan Comorera, un republicà que neix en el reformisme i evoluciona cap al socialisme.

El primer capítol d'una biografia acostuma a ser el menys atractiu, el més difícil, i el que menys importància se li dona. I, en canvi, la té. És poc atractiu perquè el personatge no és encara públic en el sentit més ampli de la paraula; és difícil perquè no és fàcil trobar la documentació a voltes inexistent, i és important perquè conèixer els vint-i-cinc primers anys d'una vida és fonamental per entendre moltes coses que succeeixen després; per capir la personalitat de qui quan entra a formar part del grup de primers actors, recorda aleshores, amb nostàlgia, o rancúnia, quan feia d'extra de la pel·lícula, o el temps que s'ha guanyat la vida fent d'actor secundari.

Molts buits documentals, moltes preguntes no contestades es troba l'investigador en una etapa, la de joventut, en la que el protagonisme anònim del biografat té tanta vida en la realitat com poc reflexe en els papers de la premsa. Jo he preferit l'espai en blanc que la resposta poc fonamentada, o la trampa de qui faltant-li només una peça se la inventa. He de dir però, que el primer capítol és com una biografia a l'inrevés. No es tracta tant de buscar amb obstinació què fa el personatge sinó d'analitzar l'època, les circumstàncies que viu i com una i altres el poden influir. No cal fer heroï a qui encara no sap manejar les armes.

Jo he de reconèixer, malgrat tot, que he tingut sort amb la documentació d'aquesta primera etapa de la vida de Comorera. M'ho ha facilitat el fet que va pujar al cavall abans de saber cavalcar; s'amaçava o es protegia dins l'armadura i gosava enfrontar-se amb els millors cavallers del regne, fins i tot amb el "emperador del Paralelo": Alejandro Lerroux. Va caure moltes vegades del cavall, més de les normals. Era escuder d'un cavaller, Marcelino Domingo, que li va ensenvar les arts de la guerra però no la retirada a temps. I quan va agafar la ploma del cavaller ferit l'estiu del 1917, i va llançar-se a escriure un altre "Soldados!", va comprovar que l'escuder encara que porti armadura de cavaller, continua essent escuder... i les lleis no són iguals per l'un que per l'altre.

La primera notícia pública que trobo de Comorera és signada amb pseudònim: Comenio. Qui era Comenio? Un humanista txec del segle XVII, que va ser el primer en erigir la pedagogia en ciència autònoma, la seva obra cabdal fou la "Didàctica Magna". Precursor del pensament modern va teoritzar la cooperació intel·lectual i política entre els Estats i va defensar la federació de pobles (1). Comorera era mestre, havia estudiat el magisteri a Lleida (2), i s'havia educat, ben probablement, en l'admiració pel pensament il·lustrat, en l'humanisme i l'antiteologia, en el rebuig del dogmatisme i la defensa de la raó i l'observació empírica, en l'exaltació de la natura i l'estudi de les ciències naturals. L'ús d' un segon, i darrer, pseudònim "Voltaire", confirma la

seva identificació amb la Il·lustració i amb la seva variant radical, l'Enciclopedisme, com qui pensa o recorda la Universitat de Cervera i les idees que hi podien arribar del pensament innovador europeu.

Quan acabà els estudis a Lleida, Comorera marxà a Madrid (3) i allà és possible que entrés en contacte directe amb el "Instituto Libre de Enseñanza", i amb els seus membres més destacats alguns d'ells afectes al republicanisme reformista com Gumersindo Azcarate. El cert és que el primer article escrit per Comorera que localitzo és el que inicia la correspondència del diari "La Publicidad" amb el títol "Carta de Madrid", el 20 de gener del 1913 i que signa amb el pseudònim "Comenio". En l'article explica la caiguda del partit conservador, representatiu dels sectors més reaccionaris del país, i valora la necessitat de la unió de totes les forces democràtiques liberals, republicans, socialistes, salvant tots els rancors passats, i saluda l'acció d'Azcarate, Cosío i Caijal d'anar a visitar el rei malgrat les crítiques dels sectors més radicals del republicanisme. Comorera fa una defensa dels republicans reformistes, i informa de la reunió del Directori d'aquest partit amb l'assistència de Melquiades Alvarez, Perez Galdós Gumersindo de Azcarate, i Laureà Miró, entre d'altres (4).

Aquest és el naixement polític de Comorera, sorprenent per aquells que viuen del mite d'un nacionalista català radical, segurament com a conseqüència de la seva expulsió del Partit Socialista Unificat de Catalunya, l'any 1949. Comorera no va néixer en el republicanisme nacionalista català, sinó en el repu-

blicanisme nacional espanyol. No va començar a escriure en català fins el 1931 quan tornà de Montevideo. Va aprendre a aquantar-se dret i va donar els primers passos en la política, a Cervera, Lleida i Madrid, i quan ja portava temps caminant arribaria a Barcelona. El seu ideari partia de l'observació dels canvis estructurals esdevinguts a Europa i del triomf de les revolucions burgeses. Espanya no havia sabut o pogut seguir el mateix camí, o, en tot cas, l'havia deixat inacabat. La vertebració d'Espanya i la formació d'una nació sobirana, moderna i democràtica era el seu objectiu. El catalanisme trobava el seu lloc en aquesta voluntat unificadora i democràtica compatible amb el respecte i defensa dels drets legítims que comportava el fet real de la personalitat de les nacionalitats ibèriques.

Era reformista perquè pensava que l'aïllament del partit conservador, i la formació d'un ampli front democràtic amb els liberals, podia tenir la força de regeneració per acabar amb els "obstacles tradicionals" per desvincular la Monarquia del llast del passat i fer-la compatible amb la renovació i el canvi. Una bella il·lusió que el fracàs del reformisme esvaïa davant la comprovable realitat d'una Institució que no estava per damunt sinó que era reflexe de la constitució interior espanyola. La República no era tan sols una forma política alternativa de l'Estat, era més, l'única que es presentava compatible, quasi salvadora, amb el desig d'una Espanya democràtica. La ruptura amb la Monarquia i el que representava era la darrera però inevitable i única sortida, la corona es

devenia la imatge d'un país incapaç d'avançar i el rei principal culpable.

Quan a finals d'estiu de 1914 s'instal·là a Barcelona, s'integrà ràpidament en els cercles republicans revolucionaris i catalanistes. Accentuà la seva convicció rupturista i cospà el catalanisme resistencial envers la Monarquia autoritària i centralista, i unificador envers l'Espanya democràtica i unida en les autonomies. Com Lluís Companys, la seva procedència reformista no dificultà sinó que fomentà l'assumció convençuda del catalanisme, que mai però desvinculà de la lluita democràtica i única a Espanya. El "nacionalisme federatiu" era l'expressió del seu catalanisme que el diferenciava clarament del nacionalisme separatista.

I el moment de la ruptura arribà, la vaga general del 1917 tingué en ell a un de tants i tants protagonistes del carrer, noms desconeguts però tan presents o més que els capdavanters. A les cinc de la matinada amb altres companys anaven a llocs convinguts a distribuir propaganda, o assabentats del perill que corria Macià eren enviats a avisar-lo i a portar-lo a lloc segur abans que la policia arribés (5). Mai no havia viscut unes jornades tan esgotadores i plenes d'esperances i decepcions. L'any 1917 li quedaria gravat a la memòria com el de la revolució frustrada del daltabaix del dirigent enlairat, Marcelino Domingo, de la incapacitat o impotència del republicanisme. L'ingrés a finals del 1918 a la Federació Catalana del PSOE, fou més conseqüència del fracàs viscut

i de la desconfiança envers a la insuficiència del republicanisme que no pas d'una evolució ideològica aprofundida. Va ser una decisió política afavorida pel canvi d'actitud del PSOE en relació amb la qüestió nacional. Comorera no s'integrà, de fet, en el socialisme fins a l'Argentina on hi visqué des del 1919 fins al 1930. Allà conegué a dos homes que l'influïrien fortament tant a la seva formació ideològica com en l'experiència i pràctica organitzativa: Juan B. Justo i Nicolás Repetto.

Des de l'ideari socialista Comorera confirmà la seva convicció rupturista, solament una revolució salvaria Espanya però continuava pensant més en La Bastilla que en el Palau d'Hivern.

Iniciació a la política per mitjà del Republicanisme reformista.

Nascut a Cervera el 5 de setembre de 1894, de família artesana, Joan Comorera formava part de la branca pobra d'un nom d'ascendència i llinatge carlí.

(*) Joan Comorera i Solé, fill de Manel Comorera i Antònia Solé, neix a Cervera, carrer de Sant Miquel núm. 4, el dia 5 de setembre del 1894, a la una de la tarda. És inscrit al Registre Civil, el 7 de desembre del mateix any, amb els noms de Joan, Josep i Ramon (Registre Civil de Cervera, Núm. 162, foli 145, Tom XXIII de la Secció de Naixements). A títol d'anècdota, Joan Comorera era de signe Virgo, ascendent Sagitari.

Vull remarcar que va néixer el 1894, no el 1895, encara que ell així ho pensés, ja que les dues notes biogràfiques publicades arran de presentar-se a les eleccions legislatives a l'Argentina i, posteriorment, a les del Parlament de Catalunya, que amb tota probabilitat estaven redactades o informades per ell mateix, posen la

El seu pare era republicà i morí quan ell no havia complert encara els vuit anys. S'incorporà de molt jove a la lluita política, segurament influït per la mort del seu germà Josep a les barricades de Sabadell durant la Setmana Tràgica de 1909: "De muy joven me apasioné por las luchas políticas. Fui republicano y anticlerical en un pueblo adormecido y saturado de curas. Esas primeras batallas de homérica dureza, templaron mi ánimo, hicieron mi espíritu" (6).

Era mestre d'escola, estudis que realitzà a Lleida, però no arribà a exercir, tot i que intentà fundar una "escola laica i democràtica" a la seva vila natal, objectiu que no aconseguí pel monopoli que allà hi tenia el clergat.

Quan comptava disset anys s'incorporà a la redacció de "La Publicidad" iniciant-se en el periodisme polític, professió que ja no deixaria fins que l'activitat política li obligà a fer-ho. Les primeres col·laboracions que li coneixem les signava amb el pseudònim "Comenio", a la secció titulada "Carta de Madrid", que apareixia a "La Publicidad" a partir del 20 de gener de 1913. Aquestes cròniques eren articles curts d'informació i valoració dels esdeveniments polítics més destacats, la majoria d'ells dedicats a l'actualitat parlamentària i al decadent sistema de partits de la Restauració. En elles s'identifica plenament amb la política reformista de Melquíades Alvarez i Gumersindo Azcárate, adoptant

- - - - -

data del 1895. Es molta casualitat el mateix error a llocs i temps diferents. Però si algun dubte en quedava l'he esborrat quan he aprovat que sistemàticament tant el Secretariat del PSUC com els òrgans de premsa li felicitaven sempre un any menys. (veure nota), i no seria tanta l'adul·lació. També val la pena dir que a Comorera li feia més el pes Soler que Solé, però aquest darrer era el seu real segon cognom.

ahora posicions molt dures contra conservadors, liberals i lerrouxistes. Ja en aquests escrits comença a destacar-se com a periodista agressiu d'un llenguatge sovint bruscat. El juliol d'aquest any retornà a Catalunya unint-se als cercles reformistes catalans.

Els diputats a Corts Josep Zulueta i Laureà Miró havien estat els animadors del projecte reformista a Catalunya. La trajectòria política de Melquíades Alvarez poc favorable a les posicions particularistes dels republicans nacionalistes catalans, sobretot arran de l'actitud de Salmeron d'incloure la Unión Republicana al moviment de Solidaritat Catalana (1906), dificultaven la inserció de l'ideari republicà reformista a Catalunya. Melquíades Alvarez conscient de la força del republicanisme a Barcelona, i de les seves diferències amb Lerroux, no tenia altra sortida que incidir en la Unión Federal Nacionalista Republicana (UFNR). Aquest partit fundat el 1910 per la fusió del Centre Nacionalista Republicà, els federals i els republicans solidaris, constituïa junt amb els radicals les dues grans forces republicanes a Catalunya. L'èxit electoral assolit per la UFNR a les legislatives de 1910, feien preveure que el nacionalisme republicà havia guanyat el seu espai polític, combatent l'hegemonia regionalista de la Lliga i la demagògia obrerista i anticatalana dels radicals.

Aquest equilibri seria molt difícil mantenir-lo, en uns moments de crisi social aguditzada, per un partit el programa polític del qual no anava més enllà de la consecució d'un Estat democràtico-liberal. No seria fàcil fer front al lerrouxisme, quan amplis sectors de la classe obrera identificaven el nacionalisme amb la Lliga, ni tampoc influir en el moviment obrer sense un programa social que donés resposta adequada a les aspiracions de la classe treballadora. González Casanova explica que el programa de la UFNR, no

tenia la pretensió "d'ésser el d'un partit obrerista o reformador, sinó de suport a una classe que en aquells moments es trobava dividida, almenys a Catalunya, entre la demagògia radical, l'anarquisme i el sindicalisme societari" (7). La davallada de la UFNR, a les eleccions de 1911 confirmarien la dificultat de trobar el seu propi espai polític: "sense èxits electorals i sense idees mobilitzadores, no havent-se separat prou de radicals i regionalistes, sense aconseguir un estil propi, allunyades les campanyes sentimentals pro presos i afèblida l'acció anti-Lliga per la posició dominant d'aquesta, la UFNR queda només com una afirmació ideològica. El seu esdevenidor ja es preveu difícil. Els seus homes, reconeixent aquestes febleses, s'enfonsaran definitivament quan intentaran solucionar-les" (8).

Era el moment oportú per a que el reformisme es filtrés dintre de la UFNR. El canvi d'actitud de M. Alvarez sobre l'autonomia catalana, influeix de forma determinant en alguns sectors del partit, sobre tot els precedents de "la Unión Republicana". Les posicions testimonials i alhora dividides dels corrents republicans havien arribat a l'esgotament. Una nova política possibilista al costat del partit liberal convencia a molts republicans cansats de mantenir actituds puristes, políticament poc útils. La inserció del reformisme a la UFNR, tenia, però, dos grans obstacles: Joaquim Lluhí i Francesc Layret (9). L'origen forani del reformisme i la desconfiança en el seu programa autonomista el distanciaven d'un home essencialment nacionalista com Lluhí. Layret no tan sols discrepava de la ideologia que sustentava el reformisme, sinó que desconfiava, a més, que la dretanització del republicanisme signifiqués un major protagonisme en el panorama polític espanyol. El reformisme republicà només duraria el temps ne-

cessari per adonar-se de la impossible evolució democràtica de la monarquia. Per a Layret, el dilema República-Monarquia no era tan sols una qüestió de forma política de l'Estat, en el contexte sociopolític de la Restauració. Malgrat tot, el reformisme arribà a tenir certa força a finals de 1912, aconseguint noms tan rellevants com Eusebi Corominas, Josep Roca i Roca, Lluís Companys, etc.

L'estiu del 1913, Comorera creà a Cervera el periòdic quinzenal "Escuela" (10), amb la finalitat de ser l'òrgan unitari de la Joventut Republicana. El primer número surt el 7 de setembre, essent el director Epifanio Urrutia, membre del comitè del partit reformista de Cervera. L'editorial explica amb claredat l'orientació del quinzenari: "La orientación fija de Escuela será la de hacer "política pedagógica". Nuestra meta es la República, madre de los sublimes ensueños; nuestro camino el de la cultura de todos los ciudadanos, para hacerles conocedores de su propia personalidad, de lo que son y de lo que deben ser para formar un ambiente de republicanismo no mercenario sino consciente; para intentar disminuir en algo el horroroso analfabetismo, el mal crónico nacional, el primer enemigo de nuestros ideales, el gran obstáculo de la República". En l'ideari de "Escuela" hi estava una concepció educativa i moral de la política. Pedagogia i política eren dos termes que s'identificaven en l'orientació dels reformistes, indestriables per acabar amb l'analfabetisme, per acostar la cultura al poble. Combatent l'analfabetisme es combatien els poders públics que

sobre ell s'hi assentaven. La política no era una tècnica per arribar o mantenir-se en el poder, havia de ser una actitud social alliberadora.

"Escuela" era un periòdic profundament anticlerical i els articles de Comorera sobresortien especialment en tot el que es referia a bandejar el poder social de l'Església i a denunciar, asprement, la funció legitimadora del catolicisme. Un altre dels objectius essencials d'Escuela i dels reformistes era la unitat dels republicans. La divisió històrica del republicanisme entorn dels homes de la 1a. República, Pi i Margall, Castelar i Salmerón, havia tingut un primer intent d'unificació amb la "Unión Republicana" (1903). Els èxits inicials assolits -eleccions legislatives de 1903- quedaren esmortejats per les noves divisions internes arrel, sobretot, de les diferents actituds davant del moviment de Solidaritat Catalana. La constitució del partit radical de Lerroux i la mort de Salmerón (1908) foren els cops definitius que acabaren amb l'intent. Els reformistes no correrien millor sort. El programa polític que preconitzaven contrastava totalment amb la demagògia lerrouxista, i amb les reticències dels qui desconfiaven en les reals possibilitats d'evolució democràtica del sistema. Pel que es refereix a "Escuela", la realitat fou que a pesar de l'aspiració de ser l'òrgan unitari dels diferents corrents republicans de Cervera, va ser titllada des del primer moment, de ser l'òrgan oficiós dels reformistes. Comorera, que estigué altre cop a Madrid entre els mesos de setembre i novembre, era l'ànima del periò-

dic. Hi escrivia amb els pseudònims Comenio, Voltaire i amb el seu propi nom.

L'onze de gener del 1914, pronuncià una conferència al Centre Republicà de Cervera, en la que realitzà una global exposició del programa reformista referint-se especialment a la unitat dels republicans: "Se habla de unión republicana. ¿Es posible esta unión? Tened presente, ciudadanos, que lo preciso hoy es una actuación rápida y decisiva, es aprovecharse del total estado de descomposición de los partidos turnantes para imponer al rey, si quiere salvarse, la implantación de las leyes que dan vida y razón de ser al partido republicano. Y ¿puede de esta unión salvar este escollo?. No, triste es confesarlo. Hoy la unión se hace imposible... Sin Lerroux es imposible la unión; y con Lerroux también... Con Lerroux porque muchos republicanos de conciencia honrada no querrán tener a Lerroux por jefe: sus almas sublévanse ante la idea de obedecer a un tal hombre responsable único de las más estupidas claudicaciones, y casi único responsable de la destrucción del republicanismo catalán" (11). Comorera contestava als qui acusaven als reformistes de col.laboracionistes i d'oblidar els ideals republicans, que calia una estratègia política que posés la institució monàrquica en la situació límit de protagonitzar la renovació democràtica de l'Estat o de quedar ofegada per la revolució social.

L'activitat política de Comorera a Cervera fou especialment dura. Els sectors clericals pressionava-

ven per a que "Escuela" fos clausurada a causa dels articles dedicats a l'ensenyament, que a Cervera estava sota el control de les ordres religioses. Número darrera número "Escuela" denunciava el tipus d'ensenyament que s'impartia a les escoles religioses, i plantejava la necessitat de crear una escola laica i democràtica. Les relacions entre els corrents republicans eren cada cop més hostils. "Escuela", lluny d'aconseguir ser una publicació unitària quedava reduïda als pocs membres de la joventut reformista que hi volien col.laborar. Malgrat tot Comorera intentà consolidar l'ideari reformista a Cervera organitzant vàries conferències en les quals hi participà més d'una vegada Lluís Companys, president de les joventuts reformistes de Catalunya. Les dificultats, però, no minvarien per a Comorera, i el clima de tensió arribà al màxim el 16 de febrer, diada de la commemoració i homenatge dels màrtirs caiguts en la defensa de la ciutat quan el setge dels carlins el 1875; Comorera estigué a punt de ser detingut a causa dels aldarulls que s'hi produïren (12). Pocs mesos després, el 21 de juliol, Comorera escriu l'editorial del darrer número de "Escuela". Combatut pels sectors conservadors i clericals, i isolat dels seus correligionaris, s'acomiadà amb amargor de "Escuela" i de Cervera, fustigant amb el seu anticlericalisme característic els qui havien estat els seus constants detractors (13).

Molt probablement, a finals d'estiu del 1914 s'estableix a Barcelona, i s'incorpora a la redacció de "La Publicidad", com a cronista municipal. Coneix a

Marcel·lí Domingo, un dels homes que l'influirien més en aquests anys, del qual admirava la seva gran creativitat i lucidesa periodística. El primer article signat per Comorera no apareix fins el 15 de desembre del 1914 sota el títol "Ficción", dedicat a analitzar de forma comparativa els sistemes polítics occidentals, particularment França i Alemanya, dolent-se de l'endarreriment del règim polític espanyol, incapaç de realitzar les transformacions socials i polítiques necessàries per a situar-se al nivell dels altres països europeus. Al llarg del primer semestre del 1915, Comorera signa una nova secció a "La Publicidad" titulada "Por tierras de Lérida" (14), són articles que donen una visió global de la vida econòmica i social, dels costums i tradicions, i de les diferents opcions i forces polítiques dels municipis lleidetans.

Del reformisme al republicanisme radical de M. Domingo: Joan Comorera en el Bloc Republicà Autonomista.

A Barcelona, Comorera es troba amb unes circumstàncies polítiques totalment noves per a ell. Fins aleshores només havia conegut i viscut directament la vida política de Madrid i, naturalment, de la seva vila natal, Cervera. La seva estada a Madrid fou essencial per entendre el convenciment amb el què defensava les tesis reformistes i l'exaltació que feia dels dirigents M. Alvarez, G. Azcárate i Pérez Galdós. Cal tenir en compte que ell arribà a Madrid en plena crisi del partit conservador provocada per la

carta de Maura (31-XII-1912), dirigida Marcelo Azcarraga i Eduardo Dato presentant renúncia del'acta de diputat i de la direcció del partit conservador, la qual va representar un autèntic cop de força contra la monarquia, "El partido conservador que antes y después de 1909 apuró en vano los esfuerzos y sacrificios hechos para sugerir y facilitar la rectificación, no puede ya dentro de tal sistema funcionar como oposición de su majestad, ni túrnar en el gobierno, ni compartir las responsabilidades, en las cuales si colaborase, contraería graves culpas propias" (15). L'actitud de Maura, en no ser cridat pel rei a formar govern, després de l'atemptat i mort de Canalejas, era un crit d'alerta dels sectors més conservadors que no estaven disposats a sostenir el sistema alternant de partits si aquest no era garantia dels seus interessos. Els liberals aprofitaren l'avinentesa per a ser els inspiradors de la campanya "Maura, No!", encara que els republicans, particularment els reformistes, fossin els qui encapçalassin l'onada de descrèdit contra el cap del partit conservador. Comorera seguint als dirigents reformistes, considerava que calia aïllar a Maura i al partit conservador, i que aquest objectiu era possible. La recepció del rei als dirigents reformistes M. Alvarez i G. Azcárate abundava aquesta tesi. Però els liberals estaven lluny de pensar el mateix, l'ensorrament del partit conservador era un cop mortal a la Restauració, i les seves aspiracions no anaven més enllà del seu debilitament. La marginació de Maura i la pujada al govern del conservador Eduardo Dato retornaria temporalment a la normalitat el

sistema alternant de partits, i acabaria amb les esperances reformistes.

A Barcelona-ciutat, el reformisme no havia tingut mai massa força, els seus diputats, L. Miró, J. Zulueta, Llari, Caballé, ho eren per altres circumscripcions, i més pel seu prestigi personal que per la seva filiació. Quan Comorera ve a Barcelona es troba en plena crisi del reformisme i de la UFNR. Influït per M. Domingo s'allunyarà de les posicions reformistes.

La davallada de la UFNR es produeix amb el pacte de Sant Gervasi -coalició electoral amb els radicals- sobretot pels pobres resultats que aconsegueix la coalició a les legislatives del 8 de març del 1914. Aquest pacte "contra natura" entre nacionalistes i radicals va ser el desenllaç final de la UFNR. Els homes més destacats anaren deixant el partit en el transcurs del 1914. Alguns d'ells Rovira i Virgili, Claudi Ametlla, Antoni Sunyol, etc. formarien l'Esquerra Catalanista el 18 de juny del mateix any, grup que posteriorment s'incorporaria a la Unió Catalanista de Martí Julià. D'altres com Layret i M. Domingo es mantindrien al marge de l'activitat política fins avançat l'any 1915.

En plena hegemonia de la Lliga Regionalista després de la instauració de la Mancomunitat el vuit de gener del 1914, i amb l'empenta que prenia l'anarcosindicalisme, les forces republicanes es trobaven desorientades i encerclades alhora. La consciència de la

pròpia debilitat fou la causa que homes radicalment oposats quan la Solidaritat Catalana, signessin el pacte de Sant Gervasi. Però tal com demostrarien els resultats electorals, el programa republicà no aconseguia sostreure a la classe obrera de l'abstencionisme, i, no gensmenys, la coalició amb el lerrouxisme, deixava en mans de la Lliga el monopoli de les reivindicacions nacionals catalanes. La radicalització de les lluites socials durant els anys següents accentuaria la crisi del republicanisme, incapaç d'omplir el buit que representava la falta d'organització autònoma de la classe obrera.

La fundació del Bloc Republicà Autonomista (BRA), seria un nou intent d'adequar-se als canvis substancials que s'havien produït en la societat catalana des de la creació de la UFNR. El Manifest fundacional es publicà el 6 de maig del 1915 a "El Poble Català", i signat per M. Domingo, F. Layret, S. Valentí i Camp, Gabriel Alomar, Conrad Roure, J. Pí nilla, J. Torruella, B. Tona i Xiberta, Daniel Ferrer i Angel Semblancat. El protagonisme de la Lliga i de l'anarcosindicalisme al·ludit abans, impediria que el nou grup fos capaç de superar les contradiccions que acabaren amb la UFNR. En el Manifest s'hi reproduïren els objectius sempre perseguits i mai no assolits: la unificació dels corrents republicans nacionalistes per a combatre el regionalisme dretà de la Lliga, buscant el suport del moviment obrer: "¿Amb qui ens apoiarem per a la realització de la nostra obra? No anem a constituir una organització de classe; però entenem que tot partit d'es

guerra deu basar-se fonamentalment en la classe obrera, no sols propagant idees sinó orientant-les per a la constitució d'organismes -sindicats, cooperatives, escoles- que siguin el resultat més eficaç de la propaganda. El nostre ideal no és aqueixa enganyosa harmonia de tots els interessos i de totes les classes que sols els conservadors poden predicar. Els interessos injustos han de ser sacrificats als interessos de la justícia social. Les classes postergades han d'èsser enlairades al degut nivell de dignitat i de benestar. No perseguim la simple millora, sinó la transformació del vigent règim social, acceptant plènament les més radicals afirmacions de la democràcia socialista internacional" (16).

La incoherència d'aquest Manifest en el qual el BRA sense definir-se com una organització de classe perseguia la transformació socialista de l'ordre social reflexa molt bé la situació de transició en què es trobava el republicanisme català, del qual sorgirien després els qui serien capdavaners de les diferents branques del pensament socialista a Catalunya.

Des de juny del 1915 fins al mes d'agost del 1916, la "Publicidad" sota la direcció de M. Domingo es constitueix pràcticament, com l'òrgan oficial del BRA, tot i que hi continuïn tenint alguna rellevància els reformistes Miró i Zulueta. M. Domingo hi escriu quasi diàriament i altres dirigents del Bloc com Valentí i Camp i Samblacant hi col.laboren sovint. La campanya de mítings per terres catalanes realitzada pel Bloc, entre els mesos de juny i desembre hi és àmplia

ment recollida, essent Comorera el corresponsal de la majoria d'actes organitzats. Francesc Layret i M. Domingo eren les figures centrals d'aquests actes, en algun dels quals hi participà Lluís Companys, vingut, a l'igual que Comorera, de les joventuts reformistes.

A excepció de Barcelona-ciutat, on aconseguiria una relativa implantació, gràcies, tanmateix, als sectors decebutos de la coalició nacionalista-radical, el BRA no arribà a arrelar mai arreu de Catalunya en el poc temps que va existir. Els pobres resultats electorals obtinguts a les legislatives del 1916 -no més M. Domingo obtingué l'acta de diputat per Tortosa-, obrien un esdevenidor prou fosc al pràcticament no estrenat partit. El Bloc no tan sols no aconseguia presentar-se com alternativa de la coalició nacionalista-radical, sinó que a més fou acusat de sostreure vots de possibles electors de l'esmentada coalició.

El mes d'agost del 1916 "La Publicidad" canvia totalment d'orientació deixant de ser "un diario de opinión política en manos de grupos reducidos y de personalismos" segons l'editorial del mateix periòdic (17) i definint-se com a diari independent. M. Domingo deixà la direcció i altres membres del Bloc s'apartaren del periòdic; Comorera hi continuà ja que no tenia cap feina alternativa, fins que més tard entrà a formar part de la redacció de "La Lucha".

La pèrdua de "La Publicidad" com a portantveu i el

fracàs a les legislatives deixaven al Bloc sense perspectives de futur. L'única sortida que li quedava era l'aproximació a l'anarcosindicalisme, amb la idea embrionària encara, de superar l'apoliticisme i de crear el partit de la classe obrera catalana. El moviment obrer a Catalunya tenia una llarga tradició abstencionista només trencada, en part, per la força electoral que assolí Lerroux a la primera dècada d'aquest segle fins a la Setmana Tràgica. El socialisme estatal no aconseguí crear una sòlida base a Catalunya en aquests anys, i la demagògia lerrouxista ocasionà una gran frustració en el si del moviment obrer que lluny de reduir fomentaria l'abstencionisme. Ja a l'Argentina, Comorera recordaria el fenomen lerrouxista d'aquesta manera: "Fue asimismo, en estos años que el bandolero Lerroux se transformó en el ídolo de la clase trabajadora. En un país en el que no existe la libertad de palabra ni la de imprenta, Lerroux pudo decir desde la tribuna y desde la prensa las mayores atrocidades que jamás se hayan dicho en país alguno contra no importa que régimen sin que ningún polizonte osara molestarlo. Lerroux era, como sigue siendo, un servidor de la monarquía. El terrorismo y Lerroux triunfaron. El movimiento de solidaridad catalana fracasó. Y Lerroux pudo proclamarse con orgullo de sátrapa: "emperador del Paralelo". Lo era. Los obreros vivían la revolución al día: todos ellos esperaban la infalible revolución para el día siguiente. Y en la espera, votaban, todos votaban. Lerroux se apoderó del municipio". (18)

En el mateix article Comorera acusà directament al lerrouxista

rouxisme com a principal culpable de l'apoliticisme "Los proletarios huyeron de la política y se refugiaron en los sindicatos, no para hacer en ellos la obra de defensa inmediata que a los sindicatos corresponde, sino para hacer en ellos toda la obra" (19).

Malgrat les dificultats, la preocupació essencial del Bloc d'incidir en el moviment obrer quedaria palesa amb la fundació del nou periòdic "La Lucha", el novembre del 1916, diari de combat que seria protagonista destacat de la vaga general del 1917. M. Domingo n'era el director, els seus articles feien que les edicions del diari s'exhaurissin de seguida, sobretot el famós article "Soldados", motiu de la seva detenció i de que fos acusat de ser l'inspirador dels fets del 1917. Francesc Layret i Lluís Companys, que era redactor en cap, eren els qui definien la línia ideològica del diari i particularment el primer era el qui solventava les dificultats financeres de l'administració i edició. Joan Comorera que s'havia casat el 18 d'aquest mateix mes de novembre amb Rosa Santacana i Vidal (*) no s'incorporaria a

(*) "Ens vàrem conèixer el primer de març del 1916, el dia 18 de novembre del mateix any ens vam casar. Com que jo era molt jove, els meus pares no volien que ens caséssim fins que jo complí 20 anys, -Rosa Santacana comptava 18 anys aleshores-. Joan va dir que no volia esperar dos anys, llavors li va dir al meu pare "si espereu aquests dos anys jo us posaré un pis, però si vols casar-te tot seguit tindràs que conformar-te a veure' t amb nosaltres, doncs ens faria molta falta, tots ens sentiríem molt sols, de manera que si et conformes a viure en

la redacció fins a començaments del 1917, Comorera que vivia a casa dels sogres no podia prescindir de la feina de "La Publicidad". La família de la seva dona era de classe senzilla i part dels diners que guanyava els lliurava. Quan Companys i Layret li ofereixen treballar a "La Lucha" per a encarregar-se, probablement, de la informació municipal, el sou que li donen és bastant més baix, cosa que el fa consultar amb la seva muller Rosa, malgrat que ell ja estava molt decidit a deixar "La Publicidad" i entrar a formar part de la redacció de la "Lucha" (*).

tre aquesta gran família, ja ho saps.

De quatre germans jo era la més jove. Un germà, el gran, ja feia anys que residia al Brasil. A casa érem el meu avi, els meus pares, els dos germans Miquel i Josep i jo. Ell va contestar que li agradava molt la vida familiar doncs es trobava molt sol. La seva família vivia a Cervera.

El meu pare va fer-me les següents recomanacions: "Ja ho has pensat bé? Joan és molt bona persona i honrat. No tinc res a dir però és el meu deure avisar-te que la teva vida canviarà per complet. Tu ets la nena mimada de tots els de casa. No saps el que són penes ni neguits, el Joan és un revolucionari que degut a la seva lluita passarà molts mals ratos que tu en participaràs. Pensa que t'espera una vida molt agitada, si et decideixes a casar-te estàs advertida, sols et recomano que passis el que passis, no li facis mai cap retret. No podràs mai dir que t'he enganyat i que jo no t'ho havia advertit".

Records manuscrits de Rosa Santacana Vidal, sense data, probablement redactats després de la mort de Joan Comorera. Arxiu Comorera-Massip. C.E.H.I. Facultat de Geografia-Història. Universitat de Barcelona.

(*) Nogué i Comet confirma que Comorera no s'incorporà a "La

Obrerisme i catalanisme eren dos termes indissolubles que identificaven l'evolució esquerrista dels dirigents del Bloc. Les condicions socials a Catalunya sobretot a partir de finals del 1916 en que es deixen sentir els efectes de la guerra mundial, amb el fort índex inflacionari i l'encariment del cost de la vida, eren especialment greus. D'alguna manera s'estaven dibuixant ja els trets bàsics de la crisi del 1917 i l'acabament del protagonisme de la Lliga en la direcció del moviment nacional català. El regionalisme ofegat per la crisi social abraçaria l'alternativa real de formar un govern de concentració amb la participació de Ventosa i Calvell, i Felip Rodés. Per altra part l'auge de l'anarcosindicalisme que solament podria ser debilitat pel terrorisme policial que acabaria amb els sindicalistes més destacats.

"Lucha" en el moment de fundar-se el periòdic sinó més tard. Memòries inèdites de Noguera i Comet, pag. 204 Arxiu Albert Manent. Que Comorera era redactor municipal de "La Lucha" ho he pogut confirmar a partir de la publicació a "El Progreso" d'una nota de solidaritat amb Comorera amb motiu de la seva detenció a Tortosa el novembre del 1917, "El repòrter municipal de nuestro colega "La Lucha" Sr. Comorera que accidentalmente está en Tortosa, al frente de "El Pueblo", ha sido detenido y encarcelado con motivo de un artículo considerado delictivo según la ley de Jurisdicciones ".....", transcrito a "El Pueblo", Tortosa, nº 1778, 17-XI-1917.

El Partit Republicà Català i els esdeveniments del 1917.

La realitat era que entre els dos pols oposats de la Lliga i l'anarquisme els republicans buscaven ser una força arbitral que fos capaç d'assumir la direcció del moviment nacional català amb el suport de la classe obrera. Comorera s'hi referia, anys després, al Parlament de Catalunya, recordant a Francesc Layret (20) Per a Comorera, Layret va ser l'introductor de l'idea ri nacional català en el moviment obrer i el primer que es va plantejar la necessitat de dotar a la classe obrera d'una organització autonòma i nacional capaç de ser hegemònica en la lluita per l'alliberació social i nacional de Catalunya.

En l'evolució, plena de ziga-zagues, del republicanisme català des de la fundació del "Poble Català", l'objectiu de sostreure de la Lliga la hegemonia política a Catalunya no havia estat mai assolit. En les circumstàncies socials i polítiques de l'any 1917 es manifestava més que mai el buit polític que significava la no existència d'un partit obrer capaç de posar-se al davant de les lluites socials i donar-les una sortida política. Des de les pàgines de "La Lucha" i sobretot a partir de la fundació del Partit Republicà Català, el 17 d'abril del 1917, s'intentà reemplaçar aquest buit i aconseguir una incidència progressiva al si del moviment obrer.

El partit Republicà Català fou format a partir de la fusió del BRA amb la Joventut Republicana de Lleida i alguns republicans procedents del reformisme i de

la UFNR. El directori del nou partit estava compost per Marcel·lí Domingo, Francesc Layret i Gabriel Alomar, procedents del BRA, Alfred Perenya de la Joventut Republicana de Lleida, i Antoni Estivill que provenia de la UFNR. Marcel·lí Domingo fou nomenat President del Partit i Noguera i Comet, secretari general.

La fundació del Partit Republicà es va realitzar en uns moments especialment greus de la situació política a Espanya a causa de la crisi governamental motivada per les aspiracions de l'exèrcit a través de la "Unión y Junta de Defensa del Arma de Infanteria" fundada cap el novembre del 1916 pel coronel Benito Márquez. Les reivindicacions de la Junta eren estrictament professionals a excepció de l'ascens per rigorosa escala tancada, que impossibilitava protegir i reservar els ascensos a aquells militars més adictes a la corona. L'acceptació final de les demandes dels militars provocà la caiguda del govern García Prieto, essent substituït pel conservador Eduardo Dato, l'onze de juny.

La debilitat de la corona per fer front a l'exèrcit acabava de demostrar una vegada més l'absoluta incapacitat de maniobra política i la seva dependència de les Forces Armades que en últim terme eren el seu més important ressort. L'oposició d'esquerra (socialistes, republicans reformistes i radicals) i els regionalistes aprofità l'avinentsa per exigir la reobertura de les Corts, però els conservadors es troben en inferioritat numèrica en relació amb els liberals. D'altra banda la conjuntura econòmico-social

era especialment crítica i les dues grans sindicals UGT i CNT es plantejaven convocar una vaga general, després d'haver aprovat portar una política conjunta des del 27 de març amb el manifest "A los trabajadores españoles y al país en general" (21).

Ens trobàvem, doncs, davant d'una ampla aliança que anava des de la Lliga Regionalista fins als socialistes i amb el recolzament de les dues grans sindicals amb un objectiu clar: reobertura de les Corts i convocatòria d'unes noves eleccions realment lliures per tal de retornar la sobirania al poble elegint unes Corts representatives i constituents. Era aquesta, però, una aliança contranatura que en realitat desenvolupava dos moviments paral·lels amb contradiccions profundes entre ells: l'Assemblea de Parlamentaris sota la direcció de la Lliga Regionalista, i la vaga general convocada per CNT i UGT i recolzada per socialistes i republicans.

L'Assemblea de Parlamentaris és convocada per al 19 de juliol a Barcelona, després que el govern Dato s'hagi negat a acceptar la proposta de Cambó i Abadal de reobrir les Corts. Malgrat l'oposició dels partits dinàstics, l'Assemblea se celebra amb la participació de 13 senadors i 56 diputats i es reafirma en la necessitat de convocar unes eleccions a Corts Constituents que portin a terme la reforma democràtica de l'Estat i l'establiment d'un règim d'àmplies autonomies.

Totes les forces polítiques de l'oposició estaven d'a

cord en la necessitat de la instauració d'un Estat de Dret però calia el suport del moviment obrer per combatre els sectors oligàrquics del sistema aferats a la Corona i tancats a qualsevol evolució democràtica. Encara que el protagonisme de la classe obrera podia posar en qüestió els interessos de la burgesia catalana i per tant de la Lliga Regionalista i enviar-la altre cop a les mans de la Monarquia, tal com va ocórrer realment.

Pocs dies després de l'Assemblea de Parlamentaris es produeix el conflicte dels ferroviaris de València, pertanyents a la Companyia del Nord, que desembocà en la convocatòria de la vaga total del sector. Era el moment per a que la UGT i els socialistes a Madrid i la CNT a Barcelona amb el recolzament dels republicans, especialment Marcel·lí Domingo i Francesc Layret, convoquessin la Vaga General a tot el país tot i les reticències del Comitè de Vaga de Madrid per considerar-la precipitada. A Barcelona i ciutats industrials de l'entorn el moviment pren una forta embranzida, el Partit Republicà Català es solidaritza amb la vaga des del primer moment i llança els seus membres a la participació directa. Les altres forces polítiques es mantenen espectants incluint els regionalistes.

Es produïa el doble fenomen al qual en referia abans de la participació en el moviment de grups socials i polítics que al llarg de la Restauració no havien explicat mai una posició conflictiva prou dura com per abandonar la via de la legalitat. Però, per altra banda, també era cert que el govern Dato era conscient de la debilitat de l'aliança i de la facilitat que tenia de trencar-la.

A més, hom va comprovar altra vegada com l'exèrcit en moments crucials sorgia com a guardià essencial de la Restauració.

Regionalistes, liberals, reformistes i radicals salvaren la situació amb declaracions de principis contra el govern però s'anaren desmarcant de la vaga i les seves conseqüències. El govern Dato actuà dràsticament traient l'exèrcit al carrer i dominant amb rapidesa el conflicte. Els membres del Comitè de Vaga foren empresonats i condemnats després a cadena perpètua per un tribunal militar el 10 d'octubre. Marcel·lí Domingo era també detingut a Barcelona i després de ser maltractat a les Drassanes fou traslladat al "Reina Regente". Finalment, després de realitzada una nova sessió de l'Assemblea de Parlamentaris a l'Ateneo de Madrid el 30 d'octubre en què la Lliga es va comprometre a mantenir els postulats de l'Assemblea del 19 de juliol, Cambó fou cridat pel Monarca arribant-se a una solució de compromís formant-se un govern de concentració amb la participació dels esmentats Ventosa i Calvell i Felip Rodés. En realitat aquest compromís fou una nova claudicació de la Lliga, claudicació que li significava perdre el tren en la direcció de les forces socials i polítiques que lluitaven per l'establiment de l'Estat democràtic amb àmplies autonomies per a les nacionalitats i regions.

L'agudització de la crisi durant els anys següents posarien als regionalistes en una situació de dependència creixent respecte la Monarquia, fins arribar

a ser els sostenidors de l'arribada al poder de Primo de Rivera l'any 1923.

Comorera visqué tot aquest procés com a protagonista anònim al costat de M. Domingo. Aquests mesos de densa activitat política tindrien importants conseqüències per la seva vida personal i política posterior. A l'igual que tots els altres membres del BRA ingressà al Partit Català quan la seva creació. L'ideari reformista s'havia radicalitzat per la mateixa força dels esdeveniments. Tal com indicava, Comorera s'havia trobat a Barcelona amb circumstàncies molt diferents de les viscudes a Cervera i Madrid. Ell desconeixia a bastament l'evolució del republicanisme des de la fundació del Poble Català (1904) fins la Setmana Tràgica del 1909. De la mà de Francesc Layret s'incorporà al republicanisme genuïnament català i entrà en un procés que el portaria a posicions més obreristes i radicalitzades fins assumir l'ideari socialista.

Comorera va aprendre les seves millors lliçons per la pràctica política. M. Domingo va ser l'home que va guiar la seva acció política l'any 1917. Dos anys després Comorera es referia a ell com el protagonista de la revolució frustrada (22) i durant la República el recordaria amb l'amargor d'aquell que s'ha sentit utilitzat i que després l'han deixat a l'estacada (*). Des de la redacció de la Lucha, Comore

(*) "Jo el conec a Domingo, vaig estar al costat seu a la redacció de "La Lucha". Vaig estar al costat seu en els dies

ra participà activament en els fets revolucionaris de l'agost del 1917. Quan M. Domingo va ser detingut, Comorera marxà a Tortosa per a fer-se càrrec de la direcció del diari "El Pueblo", òrgan de la coalició republicano-socialista a aquella localitat, el director del qual era M. Domingo. El periòdic a l'igual que altres publicacions va ser suspès arrel dels fets del mes d'agost. Comorera marxà el 27 de setembre cap a Tortosa amb la intenció de tornar a Barcelona el 18 de novembre, primer aniversari del seu casament (23). El primer n`umero després de la suspensió va sortir el 30 d'octubre següent encapçalat per un article de Joan Comorera titulat "Nuestro retorno". Des d'aleshores Comorera anà publicant articles en la primera plana que ens permeten tenir una idea de la seva interpretació de la realitat política.

El dia 31 d'octubre publica un article que portava per títol "Sólo una revolución salvará a España" (24) Comorera exalta a aquells països que han estat capaços de realitzar la revolució burgesa amb totes les

tristos de la vaga revolucionària del 17. Vaig estar al costat seu a bord del vaixell de guerra on l'empresonaren, fins a l'hora que culpa seva, vaig haver de fugir de Barcelona. Vaig dirigir a Tortosa, el seu òrgan El Pueblo. Vaig malviure per a defensar-lo a ell, tres mesos a la presó de Tortosa, tres mesos d'hivern -i encara no he oblidat el fred que hi vaig patir, fred físic i fred moral, el fred d'un hivern cru en una presó vella i de vents lliures, el fred que anà gelant l'ànima meva jovenívola i crèdula i romàntica, davant l'home que havia vist gran en els núvols de la lluita, i petit, petit, a ran de terra de la realitat..... I el Domingo d'ara

conseqüències, on el Parlament expressa la sobirania del poble i els governs són elegits democràticament; es refereix als homes que personalitzen a aquests sistemes, a Kerensky a Rússia, a Lloyd George a Anglaterra, etc. i considera a les classes dirigents espanyoles incapaces de fer el mateix. La crisi estructural del règim espanyol no tenia altra sortida que la revolució, "una revolució hija en sus procedimientos y en sus fases de la francesa, puede hacer de España una nación libre, independiente, feliz, ennoblecida por el trabajo y la justicia. Una revolución que mate de raiz los factores de la vida actual, creando otros nuevos, vivificantes, hará una España digna de nuestros hijos" (25).

En aquest article i següents (26), es poden veure amb claredat quines eren les idees polítiques de Comorera en aquells moments. Cal tenir en compte la confusió ideològica i terminològica d'una persona que en aquells moments comptava 23 anys. Comorera era aleshores un republicà radical que pugnava per un Estat democràtic burgès en el que els drets dels treballadors fossin garantits i integrats en el marc d'una Constitució democràtica. No tenia encara una formació socialista i el seu coneixement del marxisme era més aviat remot.

és el mateix que se'm va revelar a mi a la presó de Tortosa: dominguista, petit Lerroux". "Marcelino Domingo", Setmana Política, Justícia Social, nº 28, 16-I-1932.

Els articles de Comorera provocaren la reacció airada i insultant del director d'un periòdic local que era a més, capità de la Guàrdia Civil. La resposta no es féu esperar. Comorera que ja havia donat proves de no tenir pels a la llengua, i de fer ús de les paraules com sagetes enverinades, va contestar amb un article publicat la primera setmana de novembre. Els efectes van ser immediats i Comorera va conèixer per primera vegada el món de la justícia militar (27) Fou detingut i incomunicat a la presó de Tortosa, el 14 de novembre; tres dies després se li aixecava la incomunicació i se li deixava veure's amb la seva muller que s'havia desplaçat des de Barcelona en conèixer la notícia i haver visitat a Lluís Companys, per a que l'assabentés de la situació del seu marit. Comorera tenia confiança en quedar aviat en llibertat sobretot quan el seu advocat li digué que Marcel·lí Domingo es responsabilitzaria de l'article ja que donada la seva condició de diputat, faria ús de la immunitat parlamentaria. Els dies, però, passaven sense tenir cap informació, mentre el fred glaçat i la solitud de la presó anaven esmorteint els seus ànims i ajudaven a fer-li conèixer la decepció de qui se sent abandonat pels amics en la lluita, o pels mestres que l'han utilitzat. Va ser la mateixa Rosa Santacana qui va aconseguir després de perseguir-ho, entrevistar-se el 4 de gener amb el Capità General, el qual li va assegurar que se li concediria la llibertat provisional, i que esperava que, en prova de confiança, no marxarien del país. El dia 6 a les 10 de la nit Comorera sortia de la presó de Tortosa. Van tornar a Barcelona i, dos setmanes després, l'advocat els informava que Marcel·lí Domingo no

es feia càrrec de l'article i per tant els recomanava que s'amaguessin. Van marxar cap a una masia que es tava prop de Viladecaballs, on hi van romandre fins que es va decretar l'amnistia, el maig del 1918. Re tornats a Barcelona no havia passat un mes que Comorera escrivia un altre article contra el rei en rela ció amb la primera guerra mundial i l'ajut no confes sat d'Espanya als alemanys (28). En ser avisat que hi havia ordre de busca i captura contra ell, marxà ràpidament amb la seva dona cap a Paris on hi estigué fins després de l'estiu del 1918(*) Quan tornà a Barcelona, feia, més o menys, un any que havia marxat cap a Tortosa sense pensar que passaria tantes peripecies. L'experiència republicana l'havia decebut tant pel fracàs del projecte polític i ideològic, com pels cops personals que va rebre i patir.

Ingrés a la Federació Catalana del PSOE.

No compto amb informació suficient per a poder explicar les causes i el moment exacte en què Comorera in gressa a la Federació Catalana del PSOE. Podria, pe rò, arriscar-me a dir que la decisió és més política i personal que no pas ideològica. De la lectura de la "Trágica ignorancia española", obra que acabà d'es criure el gener del 1919 (29), no es dedueix cap viratge o evolució ideològica profunda, cap pas raonat que expliqui el salt del republicanisme al socialisme malgrat la intuitiva salutació final a la gran re volució d'octubre.

(*) No tinc altre informació sobre l'estada de Comorera a Paris que els records personals que explica la seva muller Rosa Santacana, en els seus manuscrits.

L'empresonament a Tortosa, el retir forçat a Viladecaballs, i la sobtada fugida a Paris, li permetern en mig de la seva vida agitada però allunyada de l'acció política, reflexionar amb deteniment sobre els esdeveniments viscuts. La decepció republicana li confirmà la ineludible i necessària ruptura amb el sistema. El seu ingrés al socialisme fou més conseqüència de la frustració republicana que d'una meditada evolució ideològica. Fou en primer terme més una decisió política, que no pas una evolució ideològica, ço comportava més temps i un aprofundiment teòric que Comorera no havia realitzat suficientment. Jo diria que Comorera primer des de l'òptica del reformisme, després des del republicanisme catalanista i radical, i ara des del socialisme, caminava cap un mateix objectiu que l'obsessionava: un 14 de juliol per a Espanya. La idea d'una nació moderna i sobirana, vertebrada, única, compatible amb l'autonomia de les nacionalitats que la integraven era dominant en el seu pensament i per tant, la revisió del programa del PSOE en el seu XIè Congrés, celebrat a Madrid entre el 23 de novembre i el 2 de desembre del 1918, amb el reconeixement de les nacionalitats ibèriques en la mesura que "llur llibertat, no impliqués cap minva dels drets individuals ja establerts a Espanya i d'aquells que són patrimoni de tot poble civilitzador" (30), es complementava perfectament amb el seu ideari. Molt probablement fou després d'aquest Congrés quan Comorera sol·licità l'ingrés a la Federació Catalana seguint els passos iniciats bastants mesos abans (1917), per Serra i Moret o Pla i Armengol procedents de la Unió Catalanista, o molt abans (1913) per Andreu Nin, pro

cedent de la U.F.N.R. i col.laborador del "Poble Català". Comorera decidia desvincular-se del Partit Republicà i dels homes que com Layret i Alomar intentaven crear una organització obrera autònoma i catalana. L'amarga experiència personal i l'isolament que sentí pel tracte i l'abandó que havia tingut per part dels seus admirats correligionaris, particularment Marcel·lí Domingo, ajudà, sens dubte al canvi d'aires i al voluntari distanciament respecte als qui havia cregut grans i se li presentaven ara petits, quasi insignificants.

Amb tot, Comorera viuria al marge de l'activitat política una vegada retornat a Barcelona. Des de principis del 1918 es dedicà a escriure el llibre ja esmentat "La trágica ignorancia española", que és un balanç de l'estructura educativa a Espanya en el que compara els nivells d'analfabetisme de les diferents regions i províncies, alhora que els relaciona amb els d'altres països, remarcant el fort endarreriment educatiu d'Espanya.

En els capítols segon i darrer del llibre de Comorera fa una anàlisi de la realitat política espanyola i dels principals factors causants de l'analfabetisme. Amb una terminologia barroca, apassionada i bel.ligerant, Comorera es dol de l'Espanya tancada en si mateixa, incapaç d'evolucionar, dominada pel clericalisme i el militarisme, i sotmesa a la "monarquia habsburgo-borbónica". Espanya, no ha aconseguit ser una nació moderna. S'ha quedat endarrerida al costat dels canvis estructurals esdevinguts a França, Angla

terra, Alemanya. Comorera exalta la idea de Nació arrelada als principis de la Revolució Francesa i de la democràcia (31). Però Espanya no ha assolit ser una unitat real volguda pels diferents pobles "La nación debe ser un hecho real, no un fantasma histórico-jurídico; el pueblo, la masa, debe sentir en todos sus radios de acción, la vitalidad de la "Patria", comprender y aceptar su supremacía en el valor de la propia individualidad y en el de la individualidad de su "gens" (32). L'Espanya feudal, anclada en el passat, mantenia encara els mateixos privilegis sense que la guerra d'Independència servís de punt de partida de la construcció d'una voluntat nacional. Tots els intents regeneracionistes havien fracassat, i els obstacles tradicionals contra tota renovació de la societat continuaven dominant i empobrint la col·lectivitat espanyola.

Comorera defensa la idea de la Nació-Espanya resultat de la lliure voluntat unificadora dels pobles peninsulars. No era separatista sinó espanyolista en el sentit que el seu catalanisme no conduïa a una Catalunya independent sinó a una Espanya renovada i democràtica. Catalunya i Euzkadi constituïen les principals veus renovadores de l'Espanya immòbil i aquest moviment renovador que no és separador era acusat de separatista per aquells que eren reacis a qualsevol evolució democràtica. "Catalanes y vascos se sienten coaccionados, forzados, no por España precisamente, sino por el patrimonialismo doméstico, y si piden unidad sin coacción, no para separarse de España, sino para hacer de España una España real,

verdadera. El nacionalismo intransigente exclusivo, "reconsagrat", como decimos en Cataluña, sólo pertenece a perqueñísimas minorías que se dejan llevar exclusivamente de una justa irritabilidad, la opinión verdadera de la gran masa y de los cerebros lógicos no quiere este nacionalismo estrecho, sino lo que podríamos llamar "nacionalismo federativo", que no lleva en sus entrañas la famosa hidra del separatismo, sino la Federación Ibérica Integral, con Portugal, último eslabón de la cadena" (33).

A les conclusions, Comorera subscriuint a J. Costa afirma que el mal d'Espanya és no haver tingut un 1793 francès, i no queda altra sortida que la via revolucionària en la que el poble sigui el protagonista (34) Comorera acaba fent un salt cap endavant sense des-dir-se de la seva anàlisi anterior, però establint un paral·lelisme amb la Rússia tzarista i afirmant que Espanya era l'únic país europeu en el que era possible una revolució bolxevic (35).

Poc temps després de publicada la seva obra, Comore-ra ha de marxar del país. No sé quina va ser la participació d'ell en les lluites socials de l'any 1919; és de suposar però que la seva fugida de Catalunya podia tenir relació amb la seva anterior detenció i amb les persecucions de què eren objecte per part de la policia tots aquells que havien estat implicats i detinguts per la vaga revolucionària del 1917.

El que sí és cert, és que Comorera no marxà de Barce-lona amb la idea de tornar tan aviat com pogués, sinó

amb el convenciment que aquest cop el seu exili seria bastant més llarg que el de París. Pocs mesos després d'arribar a l'Argentina ell i la seva dona, Rosa Santacana, es nacionalitzaren, i, com veurem després, Comorera s'incorporà plenament a la vida política d'allà.

El 2 de juliol del 1919 Comorera i Rosa Santacana marxaren cap a Buenos Aires a bord del vaixell "Catalina". Ell comptava aleshores 25 anys, però l'experiència política que deixava al darrera l'influiria profundament i seria objecte de molts dels seus escrits polítics posteriors.

L'exili a Buenos Aires.

Comorera arribà a Buenos Aires amb una carta de recomanació per al director de "Caras y Caretas". Segons explica ell mateix, (36), el tracte que va rebre va ser molt cordial i se li va oferir la possibilitat de col.laborar a la revista, alhora que se li publicava la ressenya del seu llibre escrit a Barcelona, "La trágica ignorancia española". El primer reportatge que realitzà per a la revista el féu entrevistant a Juan B. Justo, el qual seria junt amb Nicolás Repetto, ambdós del Partit Socialista Argentí, els qui el promocionaren en la vida política argentina.

Juan B. Justo fou un dels dirigents més destacats del Socialisme argentí; cirurgia de professió, va ser un dels fundadors del Partit Socialista argentí

(1896), havent participat abans en la creació del diari que seria portantveu del partit, "La Vanguardia" (1893). Va ser el principal introductor del marxisme al seu país, traduint el primer volum del Capital de K. Marx l'any 1895; són conegudes les seves obres sobre la història contemporània argentina, entre les que destaca "Teoría y práctica de la Historia", pel que significava de canvi radical en la interpretació de l'evolució històrica de la societat argentina a partir de l'aplicació del mètode de l'anàlisi marxista. (37). Era l'ideòleg per excel·lència del partit. Vinculat a la IIa. Internacional, fou especialment crític amb el que considerà desviacions de la revolució bolxevic; seguint les tesis luxemburguistes estigué en desacord amb el concepte leninista d'organització del partit, el centralisme democràtic, i denuncià l'aplicació de la dictadura del proletariat a la URSS com una dictadura de partit per sobre de la mateixa classe obrera.

Quan Joan Comorera el visità, Juan B. Justo l'obsequià amb la segona edició del Capital traduït per ell, i el presentà a Nicolás Repetto que era el director de la "La Vanguardia", i a de Tomasso, diputat i un dels homes forts del partit que després encapçalaria l'escissió de l'any 1926, formant el Partit Socialista Independent. Després d'aquesta trobada Comorera caigué greument malalt, d'una úlce^{ra} d'estómac, recuperant-se mesos més tard en què, en plena convalescència, tornà a visitar a Juan B. Justo.

Aquesta nova entrevista es deuria realitzar a mitjans del 1920. És aleshores quan Comorera ingressà al Partit Socialista argentí, i entrà a formar part de la redacció de "La Vanguardia". Comorera escriuria pocs articles signats al periòdic, s'encarregaria de la informació municipal i aviat seria l'home de confiança de N. Repetto, passant a ser abans que acabés l'any, secretari de redacció. (38)

Comorera, tal com anirem veient en aquest apartat, s'integraria plenament a la realitat política argentina, allà trobà un país on se sentia lliure i on les institucions de govern eren democràtiques, l'arribada al poder de Primo de Rivera a Espanya, el convenceria encara més de l'incertesa del seu retorn a Catalunya. Des del primer moment es dedicà plenament a la militància en el partit organitzant-se a l'Agrupació gràfica socialista de Buenos Aires i al seu treball de periodista a la redacció de "La Vanguardia". És interessant comprovar com Comorera es vinculà de seguida amb els cercles socialistes argentins, i en canvi no tinc coneixement de la seva relació amb l'àmplia colònia catalana que hi havia a Buenos Aires, sobretot amb el Casal Català i la revista "Ressorgiment" de Nadal i Mallol fins el novembre de l'any 1923 (*), en què es féu càrrec

(*) Alguns biògrafs donen la data del 1923, referint-se a la fugida de Comorera de Catalunya. La confusió pot ser que tingui l'origen en l'article "La trágedia de Barcelona" publicat a "La Vanguardia" el 22 de juliol del 1923, a partir del qual s'ofereix la direcció de "Nación Catalana" a Como-

de la direcció de la nova publicació "Nación Catalana" com veurem més endavant. A diferència d'altres catalans residents a Buenos Aires Comorera posà en primer pla la seva acció política allà, sense que això vulgui dir que deixés de costat el seu treball en solidaritat amb els catalans perseguits per la Dictadura de Primo de Rivera i que no seguís mantenint contacte amb els qui foren els darrers companys seus a Barcelona, especialment Pla i Armengol i Serra i Moret. Però el que sí queda clar és que Comorera es considerava un ciutadà argentí amb tots els drets i deures i no tan sols un català exiliat que residia en el país que l'havia acollit. De seguida adquirí la nacionalitat argentina i anà, poc a poc, fent-se un lloc en la vida política d'aquell país (*)

rera, tot i que una bona lectura de l'article deixa clar que marxa quatre anys abans.

Segons Pere Seras del Casal Català de Buenos Aires, Comorera és descobert pels cercles catalanistes a partir d'aquest article del qual se'n fan edicions especials, i és transcrit a la revista "Ressorgiment" octubre del 1923. Es aleshores quan el conèixen i entren en contacte amb ell. (Entrevista amb Pere Seras, Barcelona, 13 de juny del 1981)

(*) No és cert que Comorera es nacionalitzés per poder-se presentar a les eleccions, ja que ell adquireix la ciutadania argentina molt abans de què es presenti per primera vegada a les eleccions a diputat (març del 1926). No sé la data amb exactitud però a l'article citat a la nota (6) ho deixa clar: "Me quedé en la Argentina y me honré con su ciudada

Els primers anys d'estada a l'Argentina, Comorera es dedicà a escriure la seva curta obra literària. Estigué durant poc temps com a soci del "Círculo Argentino de Autores", donant-se de baixa el 14 de desembre del 1921, per la crítica sistemàtica i constant de què era objecte el Partit Socialista per part de l'esmentada entitat. (39).

Des del 21 de gener del 1921 comença a publicar-se per capítols a "La Vanguardia" la seva novel·la "Ma-la vida, buena muerte"; el 27 de juliol del mateix any s'estrena al teatre "Buenos Aires" la seva obra dramàtica en tres actes "El hábito no hace al monje" i, finalment, el 19 de maig del 1923 s'estrena l'obra que escriu conjuntament amb José González Castillo, "Puerto Madero" (40). La qualitat literària d'aquestes obres és més aviat baixa, però la seva lectura resulta interessant per a fer-se una idea de l'evolució ideològica de Comorera.

nia, porqué aquí me es posible desarrollar mi personalidad sin la contingencia de que limitaciones arbitrarias, coacciones pseudolegales, la desnaturalicen o empequeñezcan".

Per altra banda Nadal i Mallol, que gaudia d'una força autoritat, dins de la colònia catalana recomana als catalans que resideixen a l'Argentina que adquirissin la nacionalitat d'aquell país a l'article "Fem-nos ciutadans argentins, Ressorgiment, octubre del 1923.

En totes elles es continua reflectint la personalitat essencialment republicana radical de Comorera. Anticlericalisme i una constant preocupació per la desigualtat i injustícia social eren els trets essencials dels seus escrits. Continuava utilitzant un llenguatge profundament moralitzant. Les dures i agres crítiques que dedicava a l'esglèsia i el clericat contrastava, a vegades, amb la utilització mateixa de la terminologia cristiana que, sovint, en feia ús. Hom diria que són obres escrites a l'Argentina, però on es nota una clara influència de la vida i circumstàncies que l'envoltaren tant a Cervera com a Barcelona; fins i tot en la mateixa temàtica de les obres i en els protagonistes. A "Puerto Madero" obra dedicada a una vaga obrera, compaginada amb una història policial, en la que moren el germà del Secretari del sindicat del Port i dos policies morts per aquest últim, s'hi produeixen vàries situacions que recorden la seva experiència a Barcelona, sobre tot l'any 1917. L'anticlericalisme de Comorera, que aniria minvant amb el temps, era una característica constant de la seva joventut i motiu de comentari i, a cops, discrepàncies dels seus companys socialistes. Sens dubte, les arrels estan en l'entorn social que va viure a Cervera i que el capítol anterior ja comentava; en la seva altra obra teatral "El hábito no hace al monje", també s'hi reflectien un seguit de circumstàncies que recorden la seva joventut a Cervera.

L'altra qüestió central en la seva obra literària, és el tractament que fa de la realitat social. Es

aquest tema central dels seus escrits. Comorera tracta aquesta qüestió, seguint, també, la tradició del pensament republicà barceloní. No tenia encara una formació socialista i molt probablement la primera lectura que fa de Marx no la realitza fins a l'Argentina. En la seva obra s'hi manifesta encara una ideologia social radicalitzada d'un fort contingut moral. Gairebé diríem que el seu pensament, a l'igual que els republicans de la seva època a Barcelona, entronca més amb el socialisme llibertari i utòpic dels anarquistes que no pas amb el socialisme marxista. La interpretació globalitzadora de la realitat, a partir d'una ideologia socialment radicalitzada, profundament anticlerical, donant una gran importància a la cultura com a arma revolucionària, i, sobretot, la concepció alliberadora i moral de la lluita política eren els seus trets més característics. Comorera en tenia la seva activitat periodística i literària no com un exercici professional, sinó com una acció de combat i lluita, una manera d'estendre les idees per què no quedessin en el buit, sinó que es transformessin amb armes de combat.

No es tracta però d'afirmar que tots aquests elements característics de la seva obra literària estiguin en contradicció amb la seva militància socialista sinó tot el contrari, formen part del seu procés de maduració ideològica. Quan en el seu famós article abans esmentat, "La Tragedia de Barcelona" (*). Comorera

(*). "La Tragedia de Barcelona" publicat a "La Vanguardia" el 22 de juliol del 1923, que porta per subtítols "El terrorismo barcelonés es policial" i "El terrorismo es una política dinámica contra Cataluña".

analitza la política catalana entre el 1905 i el 1923, reflecteix, alhora, la seva pròpia evolució ideològica i política. L'article té com a punt de partida el paper protagonista de Catalunya en la política regeneracionista a Espanya. Diferencia dos grans períodes, 1905-1909 i 1917-1923, un i altre sota l'hegemonia inicial de la Lliga Regionalista que acaba pactant amb la Monarquia. Tant el moviment autonomista i democràtic

Comorera explica amb detall el cas de la família Rull i la seva implicació en els atemptats terroristes a Barcelona entre el 1905 i el 1909, amb l'encobriment i protecció de la policia. Comorera denuncia els atemptats com a policials i no realitzats pels anarquistes "Un anarquista verdadero no pone bombas en la calle. Es un hombre de pasión que cree equivocadamente realizar una acción humanitaria, sacrificando a determinados personajes que por razones políticas y sociales del momento sobresalen con los colores sombríos de la represión ordenada por ellos o realizada bajo su responsabilidad".

Explica alhora el negre protagonisme de Martínez Anido, governador de Barcelona, i de Bravo Portillo principal executor del terrorisme policial, en el període 1917-1923.

Denuncia el terrorisme com una política governamental i dinàstica contra Catalunya "La monarquía española descansa sobre las masas gregarias de la España central. Y sus horas de inquietud suenan siempre en Cataluña, cuya conciencia cívica superior a la del resto de España, quizás por recibir directamente la influencia francesa o por razones profundas de carácter, se subleva constantemente; vibra en perpetua rebeldía contra la ignominia de la política española"... "Y bien, toda la política de la monarquía tiende no a encauzar inteligentemente ese movimiento universal en Cataluña, sino a sofocarlo por la fuerza". Comorera

de Solidaritat Catalana (1906) com la vaga revolucionària del 1917 posaven a Catalunya a l'avantguarda de la lluita per l'enderrocament de la Restauració, amb un protagonisme creixent de la classe obrera que una i altra vegada retirà a la burgesia catalana cap a posicions conservadores i de pacte amb el règim monàrquic. Comorera denuncia el terrorisme policial que en un i altre moviment fou potenciat i mantingut per l'Estat explicant els casos Rull i Bravo Portillo i la protecció legal que el governador civil de Barcelona, Martínez Anido, donava a les bandes policials que acabaren amb la vida de Francesc Layret i Salvador Seguí. La qüestió més important que Comorera analitza és l'organització autònoma de la classe obrera i el problema del poder polític. Acusa al lerrouxisme de l'apoliticisme dels obrers i de la força que pren l'anarquisme a Barcelona. Lerroux, per a Comorera, va ser l'home que apartà a la classe obrera del gran moviment de Solidaritat Catalana, que amb la seva demagògia antiburguesa i anticatalanista aconseguí tenir al darrera tota la classe immigrada, podia dir les més grans barbaritats contra la monarquia sense que li passés res, i no dubtà en deixar a l'estacada als qui havien estat entusiastes seguidors seus quan la Setmana Tràgica (1909). Comorera l'acusa de ser un enviat del govern de Madrid per a divi-

explica com la monarquia fa ús de Lerroux per desmobilitzar i desmarcar al moviment obrer de Solidaritat Catalana, i com posteriorment fa ús sense escrúpols de la força bruta per a liquidar als principals dirigents de la classe obrera amb una política terrorista que selecciona amb plena consciència a les seves víctimes; així cauen assassinats Francesc Layret i Salvador Seguí.

dir el moviment catalanista i per desmobilitzar a la classe obrera.

La gran força que pren la CNT entre 1910 i 1917 reflecteix el gran potencial revolucionari de la classe proletària a Catalunya, però cal una direcció política que substitueixi l'espontaneisme, que rendibilitzi l'esforç revolucionari. Durant la vaga general del 1917 es demostraria plenament aquesta necessitat, hi havia un gran moviment però no una avantguarda organitzada. La classe obrera no podia confiar la direcció d'un moviment del qual era protagonista a forces alienes que acabarien per abandonar-la com sempre havien fet els republicans. Calia un partit de la classe obrera autònoma que es plantejés la conquesta del poder polític. Es així com molts dels protagonistes dels fets de l'any 1917 s'organitzen a la Federació Catalana del PSOE després que aquest partit incorporés al seu programa l'ideal federalista dels socialistes catalans (1918) (*).

(*) "Los hombres más inteligentes de Cataluña, en el curso de la guerra mundial, evolucionaron hacia el socialismo. Ingenieros, médicos, abogados, profesores, la juventud universitaria, y núcleos cada vez mayores de obreros, ingresaron al Partido Socialista español, fortaleciendo la ya existente sección catalana. Y, naturalmente, los problemas propios de Cataluña especialmente el ideal federativo, fueron incorporados al programa político de los socialistas catalanes", de "La tragedia de Barcelona", art. ja citat.

La relació de Joan Comorera amb els cercles catalanistes.

La publicació d'aquest article a "La Vanguardia" (22-VII-1923), obre una nova etapa en la vida professional i política de Joan Comorera a l'Argentina. El Comitè Llibertat en fa una edició de dotze mil exemplars que són distribuïts entre "institucions polítiques, culturals, gremials i recreatives, cossos legislatius i consulars i premsa de Sudamèrica, d'Espanya i Catalunya" (41).

Fins aleshores Comorera no havia tingut cap relació amb els cercles catalanistes de Buenos Aires. Va ser visitat a la redacció de "La Vanguardia" per Nadal i Mallol, director de Ressorgiment, Pere Seras de la Comissió de Premsa i més tard President del Comitè Llibertat, els quals li van oferir la direcció d'un nou setmanari, "Nación Catalana", portantveu del Comitè esmentat. Aquest Comitè utilitzava el Casal Català de Buenos Aires com entitat protectora de la seva acció política que tenia per objectiu "propagar a Sudamèrica el coneixement dels drets ètnics, històrics i jurídics de Catalunya, treballant en tot ordre d'activitats per a la consecució de l'absoluta Independència de la nostra terra" (*)

(*) Art. 1 dels Estatuts de "Llibertat" Comitè Català. El Comitè Català tenia uns estatuts propis que el configuraven com entitat autònoma del Casal Català. Els seus òrgans eren el President, Consell Executiu format pel

L'objecte de la nova publicació era donar a conèixer a la comunitat argentina la història i cultura catalanes i estendre arreu de Sud-Amèrica la lluita de Catalunya per la seva alliberació nacional. Comorera va acceptar la direcció del setmanari integrant-se així al Casal Català i al Comitè Llibertat. (42)

Pot semblar estrany de bell antuvi, que Comorera agafés la direcció d'un setmanari, l'ideari separatista del qual no presentava dubtes. El primer número va sortir el 12 d'octubre del 1923 amb l'editorial "Que remos la independència de Catalunya", que és prou explícit per donar-nos una idea de la ideologia del periòdic i dels qui formaven part del Comitè Llibertat. El que identificava a tots ells era l'independentisme, que era el punt d'unió d'ideologies diferents que anaven des del nacionalisme radical petit-burgès fins al socialisme independentista. (43)

President, Secretari, Tresorer, i un vocal elegits per la Junta General, i un representant de Nació Catalana, i les Juntes Generals composades pel conjunt d'associats al Comitè Català.

El portantveu del Comitè era Nació Catalana, dirigida per una Comissió de premsa formada per tres membres, Director, administrador i un vocal.

El Comitè Llibertat comptava també amb dos organismes d'ajut econòmic i solidaritat amb els presos polítics, l'Associació Catalana de Beneficència que tenia l'objecte de "subvenir a les necessitats dels presos i llurs famílies" i Contribució Patriòtica amb l'objecte de recaptar diners amb l'exclusiva finalitat de "ajudar a les organitzacions catalanes de la nostra terra". Arxiu Pere Seras, Buenos Aires.

Comorera no era separatista, tot i que alguna vegada hagués justificat les actituds separatistes com a resposta al centralisme (44). La seva posició sobre la qüestió nacional catalana venia molt influïda per la seva procedència reformista i posterior filiació al Partit Republicà de M. Domingo i F. Layret d'ideari federalista. Mai no va perdre la concepció d'un catalanisme unificador, no separador, d'un catalanisme renovador de cara a Espanya, que preconitzés un Estat democràtic estructurat territorialment sota el principi federalista (*).

El nacionalisme formava part del seu pensament polític, però ni ho era tot, ni, òdhuc, era la base sobre la qual es cimentaven les seves idees i la seva acció política. Des d'aquesta perspectiva hom ha

(*) "El fracaso del Directorio militar español" Acción Socialista. Any I núm. 10, 22-1-1924, pag. 155.

"Pleito catalán: tan viejo como la monarquía española ¿El régimen político español ha de ser unitario o federal? Cataluña pide amplia autonomía: la negativa sistemática a la menor concesión ha despertado en el pueblo catalán su tradicional espíritu separatista, que fue muy amortiguado en el curso del siglo XIX.

Un gobierno inteligente, orgánico, liquidaría pronto el problema: rehaciendo a España sobre bases federativas, que serían el fundamento de una futura República Ibérica con Portugal inclusive. Ideal de amplia trascendencia, que ha sido ex puesto y difundido por todos los políticos catalanes. Pi i Margall a la cabeza". Veure el Pensament Polític de Joan Comorera, pàg. 135.

d'entendre els seus anys republicans a Catalunya, i des d'aquesta òptica hom s'explica com Comorera no es va vincular des de l'arribada a Buenos Aires a la comunitat catalana i al Casal Català i com, donant-li l'estricta significació que té, no escrivia en català fins el seu retorn a Catalunya l'any 1931 (*).

Comorera però s'intençrà al Comitè Català i no es negà a l'oferiment que li feien Pere Seras i Nadal i Mallol. Les diferències polítiques que pugués tenir amb els principis del Comitè Llibertat, quedaven si-nó anul·lades, fortament disminuïdes encara que fos per dos motius, l'agraïment a la quantiosa distribució que es va fer del seu article i la necessitat d'incrementar els ingressos de la seva migrada economia. Els primers anys de la família Comorera a Buenos Aires -també vivien amb ells els pares de la seva dona Rosa Santacana-, van ser bastant durs i amb

(*) Quan Nadal i Mallol escriu un elogiós article dedicat al llibre de Comorera "El Abuelo", diu: "Llegint la prosa fàcil i substanciosa de Joan Comorera hom sent recança de que aquest escriptor tan notable no empri el propi idioma" (Ressorgiment nº 115, febrer del 1926).

Granier Barrera, explica que ell va ser un dels qui van animar a Comorera a escriure en català i que era ell qui li corregia els articles publicats a "Justícia Social" i "La Rambla", després del retorn de Comorera a Catalunya el 1931. (Correpondència Granier Barrera a Miquel Caminal, Caracas 18-10-1976).

moltes privacions. Comorera cobrava 100 argentins com a Director i el seu sogre figurava com a cobrador de Nación Catalana (45).

Va ser director de "Nación Catalana" entre el setembre del 1923 i el juny del 1926 (46). Es difícil concretar la seva funció al setmanari ja que no he trobat un sol article signat per ell i els editorials no tenen el seu llenguatge tan característic. Es probable, tanmateix, que als tres anys que assumí la direcció del periòdic, Comorera es dedicués solament al treball de coordinació i distribució dels temes que havien de publicar-se però que no participés en la redacció dels articles (*). La seva labor principal com a periodista i articulista la continuà desenvolupant a "La Vanguardia" i a "Acció Socialista", revista teòrica del Partit Socialista Argentí fundada el mateix any 1923; en el mateix sentit es pot dir que l'activitat de Joan Comorera al Comitè Llibertat va ser sempre secundària i complementària a la seva militància en el partit socialista.

Entre el 1923 i 1926 Joan Comorera assisteix a les reunions del Consell Executiu del Comitè Llibertat del qual arribaria a ser vice-president (47), i for

(*) A "Nación Catalana" hi surten molts articles transcrits de publicacions barcelonines i signats per persones que estigueren molt vinculades amb Comorera com és el cas d'Angel Samblancat. També hi ha una secció de petits comentaris de conjuntura política, a l'estil del que després seria "La Setmana Política" de Justícia Social que podrien estar redactats per ell.

ma part també de la "Comissió de Contribució Patriòtica" l'objectiu de la qual és "recaptar cabals que seran distribuïts entre les organitzacions dirigents catalanes que incloguin en llur programa l'acció directa per assolir la independència pàtria (48). El febrer del 1926 deixa la direcció de Nació Catalana i es dona de baixa de "Llibertat Comitè Català". Els motius no els he pogut esclarir, però sembla que tenen relació amb discrepàncies de fons amb Josep Maria Xammar, vocal de la Comissió de Premsa (49), sobre l'orientació de "Nació Catalana".

El setembre d'aquest mateix any rep la proposta de Pere Seras de reincorporar-se al Comitè Llibertat i a "Nació Catalana", cosa que farà més endavant essent elegit vocal del setmanari l'abril del 1927 (50). L'actuació però més rellevant de Comorera entre els grups catalanistes la tindria quan l'estada de Macià i Ventura Gassol a l'Argentina l'any 1928, tal com explico més endavant.

Militància al Partit Socialista Argentí.

Comorera estava cada cop més vinculat a la seva activitat política en el partit socialista i a "La Vanguardia". A partir del juliol del 1923 surt la revista teòrica del Partit Socialista, "Acción Socialista", formant part Comorera del comitè de redacció des del primer moment. A través dels seus articles es pot comprovar que el seu nom va prenent força dintre de l'organització, i que, com una característica intrínseca a la seva personalitat de la qual no se'n pot desfer,

les seves valoracions continuen aixecant polèmiques i esquitllant a més d'un. (*)

(*) "Acción Socialista" fou fundada el 1923 per Esteban Jimé-
nez, després de l'escissió "tercerista" vinculada a la terce-
ra internacional. Es possible que la seva creació respongués
a la necessitat d'enfortir la base teòrica dels militants del
partit. Comorera i col.laborava assíduament. Els seus arti-
cles eren sobre conjuntura política, o sobre temes monogràfics
que abastien camps tan diversos com la pedagogia i l'educació
infantil "Pensemos en los niños" 23-VIII-1924, "Analfabetismo
en España" 24-XII-1927, o política internacional com "La revo-
lución mejicana y el socialismo en Yucatán". Cal dir que Co-
morera no era ni seria en el futur un teòric del socialisme,
en la lectura dels seus articles es trasllueix una pobre i a
cops inexistent lectura dels grans pensadors socialistes de
la IIa. i IIIa. internacional. Ell era un periodista, mili-
tant socialista, amb una gran capacitat d'interpretació de
la realitat, però no li trobo cap article valoratiu de l'evo-
lució i caràcter del moviment socialista internacional, ni
cap anàlisi crític del procés revolucionari a Rússia i sobre
els problemes i efectes que plantejava la presa del poder po-
lític per part dels bolxevics.

Els escrits d'ell a Acción Socialista que predominaven eren
sobre el partit socialista i la realitat política a l'Argen-
tina, tenint un especial interès per denunciar obertament la
corrupció quan es produïa tant en els diferents grups de pres-
sió del poder econòmic com a les Forces Armades. Cal desta-
car els articles; "De la lucha de mañana debe salir triunfan-
te el partido socialista", 22-III-1924; "La derrota de los
técnicos electorales", 15-IV-1924; "El trust del pan",

Cal dir que en el partit Socialista s'hi manifesta-
ven clarament dues tendències que acabarien per en-
frontar-se radicalment, la que era encapçalada pels
diputats de Tomasso, González Iramain, Pinedo, etc,
que pertanyien a la branca socialdemòcrata, i la so-
cialista radical dirigida per Nicolás Repetto i que

26-IX-1926; "La investigació", 27-VI-1925; "El proceso Mórto-
la", 10-IV-1926. A Alguns d'aquests articles m'hi referiré
seguidament.

Tampoc Comorera oblidava la situació política a Espanya. Pels
articles que escriu està molt ben informat. Ell des de la se
va fugida de Barcelona, havia continuat mantenint el contacte
sobretot amb els seus companys socialistes. Tal com veurem
Comorera és un dels fundadors de la Unió Socialista de Cata-
lunya (1923). Entre els articles que escriu cal citar "La
justícia militar española", 1-V-1926 que explica les revela-
cions de Jaume Compte, un dels detinguts amb motiu de la
"bomba del Garraf", quan la vinguda d'Alfons XIII a Barcelo-
na. Abans ja havia publicat un altre article citat en una
nota anterior "El fracaso del Directorio militar español",
22-I-1924, en el qual analitza els primers mesos de la dic-
tadura de Primo de Rivera.

Com veurem seguidament alguns d'aquests articles eren força
controvertits no tan sols pel contingut sinó pel llenguatge
clar i directe de Comorera, provocant a vegades dures polè-
miques, quan no estava a punt d'anar a parar als tribunals.

comptava amb el suport de dirigents com Gimenez, Dickman, i sobretot Juan B. Justo, teòric indiscutible del partit. Nicolás Repetto era l'home fort de l'organització i, a més, tenia sota el seu control la premsa i propaganda. Era un polític especialment dotat per a l'acció amb una gran capacitat de treball i amb una particular intuïció per entreveure els viaranyys de la circumstància política. La seva intuïció i capacitat per l'acció es complementava totalment amb la profunditat intel·lectual de Juan B. Justo. Al costat d'ell Comorera adquirí una pràctica política i experiència organitzativa que anys després li serien de gran utilitat a la Unió Socialista de Catalunya. Entre Repetto i Comorera hi havien força similituds, els dos eren homes agressius, poc contemporanitzadors, i amb certa tendència a mantenir-se en el seu criteri en una discussió política. Gran capacitat d'anàlisi de la conjuntura política, però sense una preparació intel·lectual excessiva. Es movien amb tremenda facilitat en l'organització del partit i els dos eren incansables tant en la seva activitat dintre el partit com en la seva pràctica política externa. Tenien un concepte altament moralitzant de la política i defensaven llur integritat ideològica amb una valentia poc comú.

La concepció del partit i la revolució entre les dues tendències eren diametralment oposades, Repetto i Justo mantenien el criteri d'un partit arrelat a les organitzacions de masses amb una acció constant dels seus militants particularment en els sindicats, a les cooperatives, i altres organitzacions de base; un partit que actués amb el màxim protagonisme a les insti-

tucions de l'Estat, des dels municipis fins al Parlament. Antiimperialisme i l'aïllament de l'oligarquia terratinent representada pel Partit conservador eren els objectius immediats a la política socialista. Calia construir un partit disciplinat capaç de combatre l'hegemonia de l'anarquisme en el moviment obrer. Davant d'aquestes tesis el sector socialdemòcrata defensava un partit que actués essencialment a partir dels òrgans de l'Estat tant a l'Administració Central com Local, amb la finalitat d'anar agafant una força electoral que el possibilités accedir al govern, un partit de personalitats destacades que pogués atraure no tan sols els vots de la classe obrera sinó també de la classe mitja i petita burgesia industrial i comercial.

Tanmateix aquest doble criteri que acabaria separant a les dues corrents, serví per donar una imatge flexible i àmplia del partit a les eleccions del març de 1924. Els partits polítics rellevants que es presentaven eren "La Unión Cívica Radical" que governava des de les eleccions presidencials del 1916, representativa de la burgesia nacional, i de sectors importants tant del camperolat com dels propietaris agraris; el "Partido Conservador" refugi dels grans latifundistes i de l'aristocràcia vacuna cerealista; el "Partido Demócrata Progesista", força política representativa de la burgesia liberal i antiimperialista, amb una incidència electoral del qual es circumscrivia pràcticament a la capital. Les eleccions donaren el triomf socialista a Buenos Aires per davant de la Unión Cívica Radical, resultant elegits 13 diputats socialistes

dels 19 escons que corresponien a la circumscripció, i essent elegit també Juan B. Justo senador per la circumscripció de la capital (*).

(*) Comorera explica amb detall aquestes eleccions en un seguit d'articles publicats a Justícia Social entre el 8 de març del 1924 i el 5 de juliol del mateix any. Són aquestes les úniques corresponsalies que fa Comorera per Justícia Social entre 1923 i 1926 any en què es suspena la publicació.

Entre aquests articles cal destacar el que dedica a explicar el Règim polític argentí, que forma part dels sistemes presidencialistes sud-americans influïts directament pel model nord americà. El Cap d'Estat és elegit per un període de 6 anys, no podent ser elegit dues vegades consecutives. Es alhora cap de l'executiu. Separació de poders, independència entre el poder legislatiu i l'executiu, que porta a la pràctica a un predomini d'aquest sobre aquell. Al President i amb ell el govern, no se li pot exigir responsabilitat política ni interposar-li moció de censura, només pot ser destituït per acusació criminal i amb l'acord de les dues Cambres reunides. El President és elegit indirectament, a través dels compromissaris, del poble.

Comorera exposa el programa socialista partidari d'un sistema parlamentari en què el President sigui elegit pel Congrés, i sigui responsable davant d'aquest. Proposa alhora la supressió del Senat, i la separació entre església i Estat.

En els articles "Sobre salaris i el programa socialista"; 10-V-1924; "Règim impositiu. Programa electoral", 31-V-1924; explica alguns aspectes rellevants del programa sectorial.

Finalment escriu altres articles sobre la campanya electoral

Comorera comentà els resultats electorals en un article a "Acción Socialista" titulat "La derrota de los técnicos electorales", en el qual explicava com a les anteriors eleccions s'havia defensat des d'un editorial de "La Vanguardia" un candidat a senador "de sòlida envergadura intel·lectual y de rasgos acentuadamente socialistas es siempre preferible a una figura de contornos imprecisos i cuyo prestigio finja en no provocar resistencias, pues si ésta tiene posibilidades de atraer algunos votos del campo adversario adolece, en cambio, del grave inconveniente de ahuyentar a muchos del campo propio". Comorera recorda

i el sistema pel qual són elegits els candidats socialistes a diputat per part de la base del partit, "Campanya electoral", 28-VI-1924; "Cartells electorals", 29-III-1924; "El comici", 5-VII-1924; "Resultat de les eleccions", 17-V-1924.

El sistema electoral argentí tant a les legislatives com a les municipals, funcionava pel sistema de majoria i minoria, de manera que només els dos primers partits obtenien escons. El normal era que el partit guanyador a cada circumscripció es quedés amb els 2/3 dels escons i el terç restant se'l quedava el segon partit. Les eleccions a senador eren per circumscripcions uninominals.

com la tesi dels "tècnics electorals", i de la tendència socialdemòcrata predominà i el partit socialista nomenà candidat a una personalitat reconeguda pel seu prestigi professional, pensant que així robaria vots potencials tant del Partit Demòcrata Progressista com de la Unió Cívica Radical. La veritat fou que el candidat socialista triomfà, però, segons Comorera, aquesta victòria electoral no serví de res a causa de l'actuació parlamentària del nou senador socialista, ja que no es tracta de guanyar tan sols les eleccions sinó de "que es indispensable que nuestro candidato a senador sea un hombre de lucha y acción probadas, y capaz de remover la existencia adormecida de aquel cuerpo", (el Senat).

En les eleccions del març del 1924, el partit socialista elegí, contràriament, com a candidat a senador a Juan B. Justo, home que els experts electorals consideraven amb poques probabilitats d'obtenir vots que no vinguessin del camp socialista. Comorera, en el seu article exalta la victòria del partit i de Justo, conclouent "El partido socialista no necesita "técnica" electoral, ni "técnicos" electorales. Eso queda bien en los partidos burqueses de la política criolla que viven por y para las elecciones. Para triunfar el Partido sólo necesita ser como debe ser en toda su integridad: presentarse al pueblo con sus rasgos, con sus características inconfundibles.

Triunfa el partido por la acción de sus afiliados en los sindicatos en las cooperativas, en la mutualidad en las instituciones culturales, en el Parlamento y

Legislaturas y en los Municipios; por la disciplina severa que los afiliados aceptamos voluntariamente, y que es la mejor prenda de nuestro valer y consecuencia ante el pueblo" (51).

El triomf socialista a Buenos Aires apaivagà les tensions internes del partit, tot i que el sector moderat de Gonzalez Iramain i de Tomasso anà prenent força fins a predominar clarament en la comissió de premsa i en la mateixa organització del partit. Durant aquest període d'hegemonia moderada Comorera deixa la secretaria de la redacció de "La Vanguardia" (juliol del 1924) i no la torna a recuperar fins passada la crisi del 1926. Comorera continua però formant part de la redacció de "La Vanguardia" i de "Acción Socialista". Des de les pàgines d'aquesta revista un any després de les eleccions, el 27 de juny del 1925, Joan Comorera criticà a Gonzalez Iramain la passiva actuació en el cas de la "Unión Industrial Argentina" i la compra d'alguns diputats per aconseguir la derogació de la llei de jubilacions gremials, (52). Les acusacions que fa a Gonzalez Iramain són dures si tenim en compte que Comorera era encara un militant de base i nouvingut. La qüestió és que Comorera acusa d'indiferència i passivitat a Gonzalez Iramain davant de la corrupció parlamentària d'alguns diputats conservadors i radicals, i per altra banda ho relaciona amb certes "desviacions" que estan caracteritzant la política del partit, acabant amb un crit d'alerta als companys del partit davant "la política que en el orden nacional pretenen imponer al Partido" (53).

L'article obre una forta polèmica enutjant especialment a l'afectat Gonzalez Iramain que, primer en un article a "La Vanguardia" i després al Congrés Socialista, celebrat l'estiu del 1925, contesta despectivament a Comorera, el qual torna a replicar amb un nou article a "Acción Socialista", (54). Aquests escrits de Comorera ens fan veure la seva plena identificació amb la línia política de Repetto, i com el seu nom s'anava fent conegut en el partit. De tota manera la seva consolidació política no es produiria fins després de l'escissió del sector moderat.

A les noves eleccions a diputats del març del 1926 es produeix la ruptura entre les dues tendències del Partit Socialista. El motiu que la provoca és la diferent òptica en què es palnteja l'estratègia electoral tot i que al darrera hi ha una profunda divergència ideològica. El sector moderat de Tomasso, aleshores secretari general, proposa un pacte amb els conservadors per tal de poder vèncer als radicals i acabar amb el govern Irigoyen; no hi havia altra manera de fer caure el govern radical. Repetto, Dickman, Justo, i altres dirigents del partit s'oposen totalment a qualsevol aliança amb els conservadors als qui consideren principals representants de la reacció. L'escissió que s'havia anat cimentant durant els darrers anys estava a punt de produir-se, només calia la gota d'aigua que fes vessar el vas; i el que en un primer moment només era una divergència en la tàctica electoral es transformà en una profunda pugna ideològica que acabà amb

la ruptura de les dues tendències, i provocant l'escissió més important que havia tingut el partit socialista des de la seva fundació. Els escindits en capçalats per de Tomasso i Gonzalez Iramain fundaren el Partit Socialista Independent que anys després col.laboraria en el cop d'Estat d'Uriburu, al costat del partit conservador.

Aquesta escissió va minvar substancialment el pes electoral del Partit Socialista. A les successives eleccions legislatives i municipals fins el cop d'Estat de l'any 1930, no tornaria a obtenir la majoria, i la seva imatge pública quedà bastant deteriorada pel prestigi intel.lectual i professional dels escindits.

Contràriament, per a Comorera la ruptura del sector moderat significà la seva incorporació definitiva a la direcció del partit. A les mateixes eleccions legislatives de març del 1926 es presentat com a candidat a diputat, no resultant elegit ja que el Partit Socialista només va obtenir la minoria. Retorna a la secretaria de redacció de "La Vanguardia" i un any després (1927) es nomenat membre de la Junta Executiva de la Federació Socialista de Buenos Aires. A partir d'aquí la carrera política de Joan Comorera anirà en ascens fins a ser un dels homes forts del Partit Socialista.

A finals de l'estiu del 1926 es publica un llibre seu dedicat als infants titulat "El Abuelo" el qual es adoptat com a llibre de lectura per als graus 5

i 6 de l'ensenyament primari. El llibre es prologat per N. Repetto de forma molt elogiosa i també per sengles articles publicats a "La Vanguardia" de Alfredo Palacios, destacat dirigent del partit Socialista, i de Carlos H. Pizzurno, un dels pedagogs més prestigiosos de l'Argentina, (*).

(*) "El Abuelo", (libro de hogar y de la escuela), Joan Comorera. Prologat per Nicolás Repetto i il·lustrat per Miquel Rahola. Es aprovat pel "Consejo Nacional de Educación" com a llibre de lectura per als graus 5 i 6.

Aquest és llibre que després traduirà al català, canviant no més el contexte en què es desenvolupa l'obra, quan està al penal de Santa Maria, l'any 1935 com a conseqüència dels fets d'octubre.

El llibre rep una favorable acollida de Nadal i Mallol a Resorgiment, (nº 115, febrer del 1926), "En Comorera ha embestit el problema de l'ensenyament i ha demostrat que no és no vici en aquests difícils afers. Presenta els temes de forma anecdòtica i en diàlegs vivíssims, i això fa que la lectura sigui mengívola i no embafi el lector, perill aquest del qual no tots els escriptors es salven, sobretot en temes escolars. Més que un llibre per a infants és escrit per a bon règim i orientació de pares i mestres en el punt més difícil de l'home: aquell en què ha d'atresorar-se intel·lectualment el petit per tal d'encarar-se amb èxit amb els problemes que comporta la vida" ... "Llegint la prosa fàcil i substancial de Joan Comorera hom sent recança de que aquest escriptor tan notable no empri el propi idioma. Ens fem càrrec de l'ambient i les circumstàncies en què s'haurà produït la formació intel·lectual de l'autor de "El Abuelo", però nosaltres que havem

El 10 d'abril del 1926 Comorera escriu un article a Acci3n Socialista que està a punt de portar-lo als tribunals militars. Ja he parlat vāries vegades del llenguatge valent i agressiu de Comorera poc atraient per els amants de la fina ironia i l'elegāncia en la literatura escrita. Aquest llenguatge tan

tingut el goig, aquests ũltims anys, de conrear l'amistat d'en Comorera, perquè amb ell havem actuat a l'Argentina per la llibertat nacional de Catalunya, i sabem la catalanitat massiva del seu esperit, ens atrevim a demanar al director de "Naci3n Catalana" que provi d'escriure en catalā, per major gl3ria seva i en homenatge a l'esponer3s idioma de la nostra pātria". Tamb3 surten altres comentaris elogiosos a "Naci3n Catalana". "Un libro de Comorera", n3 122, 6-II-1926.

Els articles citats en el text, apareixen a "La Vanguardia" el 7-V-1926. Els signen Sagarna, que fou Ministre i posteriorment membre de la Suprema Cort de Justícia; Pablo Pizzurno, un dels principals pedagogs que en la seva 3poca tingué Argentina; Alfredo Palacios, dirigent del partit socialista, advocat que dos anys despr3s defensaria a Maciā.

Pocs dies despr3s es publiquen dos lletres m3s signades pels germans Enrique i Adolfo Dickman, (La Vanguardia, 3-VI-1926). Els dos van ser diputats vāries vegades, i membres del Comit3 Executiu del Partit.

característic d'ell ja li havia causat molts disgustos i dos exilis i aquesta vegada va estar a punt al tre cop de ser jutjat. Comorera analitza el conegut procés Mórtola, referint-se al Consell de Guerra contra Pedro Victorio Mórtola, per haver denunciat la corrupció existent en un sector de l'oficialitat de l'exèrcit argentí (*), fa una explicació de tot el procés i acaba exigint l'absolució i restitució amb tots els honors militars del sots-tinent Mórtola, i el processament i condemna dels militars corruptes (55)

L'any 1923 marca el punt més alt de la carrera política de Comorera a l'Argentina. Des de la Junta Executiva de la Federació del Partit Socialista a Buenos Aires, la seva figura va prenent un clar protagonisme sobretot a la Comissió de Premsa del Partit. El febrer d'aquest any mor l'ànima intel·lectual i ideològica del partit, Juan B. Justo. Comorera li dedica un càlid homenatge en un número extraordinari d'Acción Socialista.

(*) Explica la història de l'ivertit White i les seves relacions amb els oficials en el "Casino de San Nicolás" i de com el sots tinent Pedro Victorio Mórtola no volgué cedir a les seves apèntencies. Aquesta acció contra "el escribano White" provocà la caiguda en desgràcia del sots-tinent i la seva persecució, especialment, per part dels amics de White, els majors Campi i Cabrera, i també pel coronel Morales Bustamante i tinent coronel Bossio. La justícia militar intervé condemnant Mórtola el qual acabarà donant-se de baixa de l'exèrcit després de tenir altres incidents amb els oficials esmentats intervenint en el afer el mateix ministre de Guerra. Vegi's Pensament Polític de Joan Comorera, pàgs. 167 a 179. Acción Socialista, Buenos Aires, núm. 20, Any III, 10 d'abril del 1926.

El buit que deixa Juan B. Justo significa la consolidació definitiva de Nicolás Repetto com a líder indiscutible del Partit Socialista. Comorera esdevé redactor en cap de "La Vanguardia", un dels llocs de més rellevància política del partit. Aquest any Comorera torna a ser nomenat per la federació de la capital, candidat a les eleccions legislatives de l'abril, i posteriorment a les eleccions municipals del 2 de desembre, no resultant elegit en cap de les dues convocatòries electorals. Després de la ruptura de l'any 1926, els vots socialistes se'ls disputaven amb el partit Socialista Independent, el qual tenia una incidència electoral igual o superior. A més, la mort de Juan B. Justo va representar un cop molt fort per a les aspiracions del partit, ja que era de lluny l'home amb més prestigi.

Macià i Ventura Gassol a l'Argentina.

Es en aquest any 1928 quan Macià i Ventura Gassol arriben a Sud-Amèrica, estant primer a Uruguai i arribant a principis de febrer a Buenos Aires. Les pressions de la monarquia espanyola i de Primo de Rivera per evitar l'entrada de Macià i Ventura Gassol a l'Argentina, provocaren que es multipliqués el ressó del viatge, sobretot perquè just arribar a Buenos Aires, procedents de Montevideo, foren deportats altra cop a Montevideo per la policia argentina malgrat l'onada de solidaritat no tan sols de la colònia catalana sinó també de la premsa, partits, institucions culturals i altres entitats que acusaren al President Alvear de cedir a les pressions de la dictadura espa-

nyola. Els recursos que presentaren els defensors de Macià, Alfredo L. Palacios i Carlos N. Caminos, a la decisió del Jutge federal Dr. Jantus d'expulsar del país als polítics catalans per la denúncia presentada per la Direcció General d'Immigració, d'entrada il.legal, removeren la justícia argentina, que revocà la decisió anterior després de l'informe favorable del Fiscal federal Dr. N. González Iramain al recurs d'"habeas corpus" presentat pels advocats.

El retorn triomfal de Macià i Ventura Gassol fou rebut amb grans titulars per part de la premsa de Buenos Aires. No era tan sols un reconeixement a la seva condició d'exiliats polítics i a la seva lluita per la instauració de la democràcia a Espanya. Era alhora una pressió clara de distanciament de qualsevol col.laboració del govern argentí amb la dictadura sobretot en unes circumstàncies en què la crisi política a l'Argentina feia pensar sèriament a l'oligarquia conservadora i a part important de l'exèrcit en adoptar posicions autoritàries.

Foren molts els actes organitzats durant l'estada de Macià a l'Argentina fent-ne d'ella una contínua manifestació catalanista. La majoria eren organitzats per les entitats catalanistes existents allà, però també hi participaren activament els dos partits socialistes i entitats cíviques i culturals vinculades a ells. A Buenos Aires foren el "Casal Català", el "Comitè Llibertat" i les publicacions "Nación Catalana" i Ressorgiment, els qui portaren l'or

ganitzacion i coordinació de l'activitat de Macià, destacant-se els dos presidents de les entitats esmentades, Boixador i Pere Seras i els membres de "Llibertat" Comitè Català, Nadal i Mallol, Pagés i Morató, Josep Paynó.

Joan Comorera que formava part de la Comissió de Recepció de caràcter protocolari junt amb altres personalitats i dirigents de diverses entitats catalanes, intervingué en els actes organitzats a l'entorn de Macià i Ventura Gassol, com a membre del Comitè Llibretat i fonamentalment, com a representant del Partit Socialista, el qual tingué un paper protagonista tant en la campanya de solidaritat amb Macià quan fou deportat a Montevideo, com posteriorment quan el seu retorn a Buenos Aires. Alfredo L. Palacios, membre del partit va ser qui el defensà i la gran majoria de centres i entitats vinculades al partit organitzaven actes d'adhesió a Macià i al que representava, destacant els organitzats per la direcció a la "Casa del Pueblo", local central del partit els dies 13 i 15 de febrer, amb la participació de Nicolás Repetto, dos diputats José Luis Pena i Enrique Dickman, el senador Mario Bravo i el regidor a l'ajuntament de Buenos Aires, Alejandro Castiñeiras (56). El partit socialista independent rebé també a Macià amb els màxims honors organitzant un acte en el que hi participà el seu secretari general De Tomasso.

A partir de l'estada de Macià a l'Argentina es creà un Directori Sud-Americà, coordinador de totes les organitzacions catalanistes de Centre i Sud-Amèrica

i particularment dels Comitès "Llibertat" i "Nosaltres sols" existents a l'Argentina, Xile, Uruguai, Paraguai, aquest Directori va ser format per Pere Ro viralta, Josep Paynó, i Joan Comorera (*). Es indubtable, doncs que Comorera, amb l'afany de protagonisme que sempre tingué, col.laborà activament als cercles catalanistes i separatistes, el contacte amb els quals accentuà el seu catalanisme, sense que això signifiqui que assumís les idees independentistes.

El cop d'Estat d'Uriburu i l'expulsió de Joan Comorera de l'Argentina.

La vinguda de Macià a l'Argentina es va produir en uns moments de deteriorament absolut del partit del govern, la "Unión Cívica Radical" estava dividida i l'etapa alvearista (1922-28), tocava ja el seu final.

(*) "Nación Catalana" nº 224, 18-II-1928; Ressorgiment, febrer del 1928.

"Nación Catalana", informa detalladament en tots els seus números sobre l'estada de Macià i Ventura Gassol a l'Argentina i els seus viatges per les principals ciutats especialment a Mendoza i Córdoba, des del gener fins al juliol del 1928.

Comorera escriu un llarg article sobre la personalitat de Francesc Macià i la seva significació política, relatant alhora tot el procés que va des de la seva sortida de Catalunya fins a la controvertida arribada i deportació a Buenos Aires: "La deportación de Francisco Maciá y de Ventura Gassol", Joan Comorera, Acción Socialista, Any V, nº 16, 29-II-1928.

La substitució del President Alvear per Irigoyen el mateix any 1928, lluny d'equilibrar la situació política accentuà el desmembrament del sistema posant en perill les institucions democràtiques. La crisi econòmica mundial influí determinantment en la desestabilització interior i el moviment obrer adquirí una força, sobretot amb la fundació de la CGT (1930), fusió de la Unión Sindical i de la Federació Nacional Agrícola, que amenaçava els interessos d'una burgesia nacional ofegada per les conseqüències de la crisi. S'estaven produint unes condicions òptimes per a que els grans propietaris agrícoles i ramaders afiliats al partit conservador comptessin amb aliats conjunturals procedents de la burgesia industrial i afiliats al partit radical.

La crisi del sistema i el perill en què es trobava la democràcia influí lògicament en la línia política del Partit Socialista. El cul de sac que representava haver de mantenir-se al marge de la crítica despietada contra el govern radical perquè això era afavorir els sectors contrarevolucionaris que pugnaven per enderrocar la democràcia, davant del descrèdit i l'autoritarisme d'Irigoyen, provocà segurament fortes divergències en el partit. El cas és que Comorera que havia estat reelegit membre de la Junta Executiva de la Federació Socialista de Buenos Aires per el període 1929-1931, presentà la seva renúncia el 3 de març de l'any 1930. La Junta l'acceptà el 2 d'abril però censurà a Comorera per haver publicat la carta oberta que adreçà a tots els centres socialistes donant compte dels motius pels

quals va prendre la decisió de dimitir, sense haver informat abans a la Junta Executiva i a la Comissió de Premsa, de la qual era titular després de la vacant produïda per la mort de Juan B. Justo fins el novembre del 1929 (*).

(*) No m'ha estat possible trobar aquesta carta oberta que segurament esclariria molts dels motius de la dimissió de Comorera. El que sí he pogut confirmar és que a partir de finals del 1929, Comorera cau en desgràcia en la direcció del partit socialista. El 12 de novembre del 1929 renuncia a ser candidat al Comitè Executiu i no és reelegit membre de la Comissió de Premsa (La Vanguardia 14-XI-1929). El 16 de gener del 1930 hi ha l'elecció interna dels candidats a diputat del Partit, a les eleccions legislatives. Comorera no resultà elegit quedant en els darrers llocs només amb 127 vots sobre els 1100 obtinguts pel darrer candidat elegit. (La Vanguardia, 17-I-1930) Que va ocórrer?. Es molt probable que al costat de les motivacions polítiques hi haguessin tensions personals entre N. Repetto que havia estat el seu protector, i J. Comorera. El 4 de febrer del 1930 Comorera renuncià per carta adreçada al Secretari de la Comissió de Premsa, com a redactor de "La Vanguardia": "Estimado compañero: El director me ha tratado con suma violencia, injustamente, y con tal grosería que, aun de merecer yo alguna reconvención, no podría tolerarla. Como no es viable poner a esa Comisión en el dilema de optar entre él y yo, presento mi renuncia indeclinable de redactor. A fin de este mes dejaré el diario. Ruégole, pues comunique esta decisión mía a la Comisión de Prensa". El 13 de febrer, N. Repetto, director de "La Vanguardia" respon a Comorera amb aquestes paraules: "No es extraño que después de observar en vano, durante años. al ciudadano Comorera sobre la notable decadencia de su aplicación y de su

El que tothom es temia va ocórrer el 6 de setembre del 1930 l'oligarquia terratinent i ramadera, eterna conspiradora contra la legalitat democràtica, i els militars encapçalaren el cop d'Estat que amb el suport de part important de la Unión Cívica Radical i del Partit Socialista Independent portà al poder al general Uriburu, que liquidaria les institucions democràtiques sorgides després de la reforma electoral de Sáez Peña i l'establiment del sufragi universal.

Dos mesos més tard, el 22 de novembre, Comorera era expulsat del país per la dictadura militar amb l'acord de l'ambaixador d'Espanya Alfons Dávila. Malgrat les gestions dels seus companys del partit Alfredo Palacios i Mario Bravo, els militars decidiren expulsar-lo a causa de las campanyes realitzades per Comorera contra una part important de l'exèrcit arrel del procés Mórtola (57). Comorera mar

esfuerzo a favor del diario, yo haya tenido que estallar diciéndole, estas que son grandes verdades: que no se gana en el diario el más alto sueldo que se paga en el mismo y que a su tarea periodística no consagra ni tres horas por día.

Finalment el 3 de març és quan escriu la seva carta de renúncia a la Junta Executiva de Buenos Aires.

(Veure La Vanguardia del 12 de març del 1930 i del 12 d'abril del 1930).

xà en vaixell en direcció a l'Uruguai, establint-se transitòriament a Montevideo (*).

En els mesos que resideix a Montevideo s'afilia al Partit Socialista, i l'u de maig del 1931 és nomenat secretari del Centre Socialista de Montevideo "E. del Valle Iberducea" (58).

Pocs dies després marxà definitivament cap a Catalunya en el vaixell "Duilio", Joan Comorera retornava a Catalunya després d'un llarg exili; deixava al darrera un país que havia perdut la democràcia a mans dels militars i es dirigia altra cop a la seva enyorada Catalunya, que acabava de recobrar la seva personalitat nacional en un Estat que sembla-

(*) Afirmo transitòriament perquè és molt possible que Comorera tingués la idea de tornar el més aviat possible a Catalunya pel que es dedueix de l'article a "Ressorgiment" dolent-se de la forçada marxa de Comorera de Buenos Aires, (nº 173, desembre del 1930). Comorera que havia estat sempre en contacte amb la Unió Socialista de Catalunya, a través de Serra i Moret, va ser cridat per aquest darrer pocs mesos després per anar-se'n a fer càrrec de la direcció de Justícia Social, òrgan de la USC. No he pogut esbrinar exactament qui na va ser la relació que mantingueren Serra i Moret i Comorera durant aquests anys sobretot durant l'estada del primer a l'Argentina, (d'octubre del 1925 al gener del 1926).

va renyit amb la democràcia i la llibertat. El mes de juny arribava a Barcelona (59), amb l'esperança de poder col.laborar a consolidar la democràcia a Espanya i de lluitar per l'alliberació social i nacional del poble català. Poc pensava que anys després retornaria a un exili més llarg i, aquest cop, més amarg.

2 on. CAPITOL

JOAN COMORERA I EL MOVIMENT

SOCIALISTA A CATALUNYA.

(1931-1936)

- 1.- LA CONSOLIDACIÓ DE LA REPUBLICA I LA INSTITUCIONALITZACIÓ DE L'AUTONOMIA.
 - 1.1. ENTRE EL PARTIT SOCIALISTA ARGENTÍ I LA UNIÓ SOCIALISTA DE CATALUNYA.
 - 1.2. MOVIMENT OBRER I QÜESTIÓ SINDICAL. JOAN COMORERA I LA C.N.T.
 - 1.3. L'ORGANITZACIÓ DE LA U.S.C. EN PARTIT POLÍTIIC.
 - 1.4. LA DEFENSA DE LA REPÚBLICA I LA INSTITUCIONALITZACIÓ DE L'AUTONOMIA. L'ALIANÇA AMB L'ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA.
- 2.- A LA RECERCA DE L'ESPAI SOCIALISTA.
 - 2.1. FI DE L'ETAPA COL·LABORACIONISTA. LA MINORIA SOCIALISTA AL PARLAMENT.
 - 2.2. L'ESTRONCAMENT DE LA UNIFICACIÓ SOCIALISTA: LA UNIÓ SOCIALISTA DE CATALUNYA I LA FEDERACIÓ CATALANA DEL P.S.O.E.
- 3.- LA DISSOLUCIÓ DE LES CORTS CONSTITUENTS I EL FRONT D'ESQUERRES.
 - 3.1. RETORN DE LA U.S.C. AL GOVERN DE LA GENERALITAT.
 - 3.2. LA U.S.C. I L'ALIANÇA OBRERA.
 - 3.3. LA RUPTURA AMB LA U.G.T., DARRER COP AL PROJECTE D'UNIFICACIÓ SOCIALISTA.
 - 3.4. JOAN COMORERA, CONSELLER D'AGRICULTURA I ECONOMIA.
 - 3.5. LA LLARGA NIT D'OCTUBRE.
- 4.- EL FRONT POPULAR I LA REVOLUCIÓ SOCIALISTA. LA INAJORNABLE FORMACIÓ DEL PARTIT REVOLUCIONARI DE LA CLASSE OBRERA.
 - 4.1. EMPRESONAMENT I CONDEMNÀ. DE "L'URUGUAY" AL PUERTO DE STA. MARIA.
 - 4.2. LA U.S.C. DESPRÉS DELS FETS D'OCTUBRE. INTEL·LECTUALS I OBRERS.
 - 4.3. LA UNIFICACIÓ SOCIALISTA I COMUNISTA.

Era l'estiu del 1931 quan Joan Comorera retornava a Catalunya. Tenia trenta-sis anys, molt temps havia transcorregut des que el jove republicà cremava la seva empena juvenil al costat de Marcel·lí Domingo quan la vaga revolucionària del 1917. Durant els llargs dotze anys d'exili, Comorera havia seguit de molt a prop la vida política catalana amb l'afany de qui vol i sap que tornarà. De Barcelona havia marxat l'any 1919, el republicà anticlerical, recentment ingressat al partit socialista, com qui busca trobar una sortida al fracàs republicà. Els amargs records del que ell anomenava "vaga revolucionària frustrada" (60), el convencerien de la incapacitat dels republicans per a substituir el buit que representava la falta d'una direcció política i autònoma de la classe obrera a Catalunya. Calia un partit propi, el partit de la classe obrera catalana. Aquest fou l'objectiu, gairebé l'obsessió, des que Joan Comorera tornà a trepitjar terra catalana.

Aquest és el camí que va recórrer i així caldrà entendre les relacions de la USC, tant amb l'ERC com amb el PSOE. Jo no considero a la USC com un paràsit o un satèl·lit de l'ERC. No és que negui que visqués de l'Esquerra en molts moments o que, àdhuc, girés a l'entorn d'ella en situacions claus com la proclamació de la República Catalana per Macià o la declaració de l'Estat Català dins de la República Federal Espanyola per Companys, però, he de matisar que era un "paràsit" o "satèl·lit" amb vida pròpia, sense la qual no seria possible entendre la fundació del PSUC. La USC vivia al marge de l'Esquerra,

malgrat que les condicions electorals o la seva participació en el Govern de la Generalitat li donés una imatge pública superior a la seva froça real.

L'objectiu de la USC no era viure sostinguda per l'Esquerra, sinó arribar a caminar sola. I, per ço, així que les reivindicacions unitàries que conduïen a la consolidació de la República i a la institucionalització de l'autonomia es consideraren assolides amb l'aprovació de la Constitució i l'Estatut, i l'elecció del primer Parlament de Catalunya, la USC va buscare el seu propi camí en la recerca de l'espai socialista.

Es clar, que la formació del partit Socialista de Catalunya havia de tenir en compte dos factors fonamentals: l'hegemonia de la CNT en el moviment obrer català i l'existència de la Federació Catalana del PSOE. Els primers i abundants escrits de Comorera a Justícia Social els dedicà a la CNT i a la FAI. Tenia la preocupació de desvincular el sindicat de l'ideari anarquista defensant que en el sindicat hi havien d'estar tots els obrers amb independència de les seves ideologies o creences i, per tant, la CNT no podia estar controlada per cap partit o organització concreta. A més considerava a la FAI com un fenomen d'immigració, aliè a l'obrer català. Discrepava radicalment de les vagues sense sortida, de l'espontaneisme revolucionari, i acusava "als faistes 100 per 100" de fer el joc a la contrarevolució.

Aviat s'adonà que poca cosa tenia a fer la USC davant

el pes de la FAI sobre la CNT. "Solidaridad Obrera" tractaria despectivament les seves pretensions d'influir sobre el sindicat anarquista, qualificant els seus membres sindicats de "cuatro gatos". "Amb la CNT no hi ha res a fer", va dir Comorera, i no veié altra sortida que buscar la base obrera creant un sindicat propi ... o fent de la UGT una central sindical arrelada a Catalunya. A més la formació del partit socialista de Catalunya havia de tenir en compte l'existència del PSOE, feble en la terra catalana però principal partit obrer en l'Estat. La CNT continuà essent una obsessió per a Maurin i també per a Nin, però ja no per a Comorera.

La iniciativa de fusió entre la Federació Catalana del PSOE i la USC, la va facilitar l'actitud determinantment favorable dels dirigents de la primera, Recasens i Mercader i Joan Gilabert, però hi havien dos obstacles principals: la divergent manera d'anàlitzar el panorama polític entre la Comissió Executiva del PSOE i el Comitè Executiu de la USC, i la concepció del nou partit unificat. Mentre Comorera defensava el front d'esquerres després de la dissolució de les Corts constituents, el PSOE trencava l'aliança amb els republicans i es presentava sol a les eleccions. Tanmateix el que féu fracassar la fusió amb la Federació Catalana del PSOE va ser, essencialment, el diferent criteri en concebre el nou partit. La Comissió Executiva no estava disposada a acceptar uns estatuts diferents de l'organització a Catalunya. Considerava que els estatuts federals del PSOE eren prou amplis i flexibles com per a que

fossin modificats en relació a Catalunya. Comorera pensava que això era el mateix que la USC s'integrés en la Federació Catalana i, per tant, no hi havia fusió sinó integració en el PSOE. S'hi negà i no per tossudesa, sinó perquè una altra USC naixeria, si el Comitè Executiu s'avenia a l'actitud de la Comissió Executiva federal. El nou partit, havia de ser plenament sobirà a Catalunya i, en l'àmbit estatal, seria la Federació Catalana del PSOE.

El fracàs de la fusió socialista culminà amb la ruptura dins de la UGT. La USC va retornar al Govern de la Generalitat per mitjà de Comorera com conseller d'Economia i Agricultura, i va formar el seu propi sindicat, la UGSO.

Es com si hagués reulat altra vegada al 1931, però l'objectiu de fundar el partit de la classe obrera de Catalunya continuava plenament vigent.

La derrota a les eleccions legislatives de novembre del 1933 i el bienni negre, foren un canvi radical de la situació política a Espanya i Catalunya. La USC perseverà en la política del front d'esquerres i intentà fer-la compatible amb l'Aliança Obrera. Vingué el 6 d'octubre, la repressió i la necessitat urgent de formar un ampli front democràtic a Espanya, i a Catalunya es feia sentir més que mai la falta del partit del proletariat.

La USC, estant Comorera a la presó, va distanciar-se de l'Esquerra i va accentuar la seva política d'uni-

tat amb les altres forces obreres. L'objectiu del partit Socialista era ja una obsessió. Comorera es desmarcava definitivament de l'Aliança Obrera en dir que amb els partits obrers no es fan pactes que perpetuen petits cabdills sinó que es va resoltament a la unificació.

La unificació socialista i concretament amb la Federació Catalana del PSOE i el P.C.P. era encara l'objectiu de la USC, quan es produeix un fet de vital importància històrica: el VIIè Congrés de la Internacional Comunista, el qual té efectes immediats sobre amplis sectors de la USC. Comorera que ja havia tingut contactes amb José Diaz a Madrid, troba confirmada la seva política de front d'esquerres amb el front popular, i recolzada la seva dèria de creació del partit de la classe obrera a Catalunya, amb la perspectiva llançada per la Komintern de formació del partit únic del proletariat per la unificació socialista i comunista.

El PCC i la USC esdevenen màxims protagonistes d'una unificació, la primera pedra de la qual, la va posar el PCP, i la darrera la Federació Catalana del PSOE, que faria el sord a la desautorització de Largo Caballero. Comorera des del Penal de Sta. Maria, definià el procés d'unificació a Catalunya afirmant que no era desitjable la fusió amb aquells partits que pretenen ser alternativa del socialisme o comunisme estatal, i sí ho era amb aquells que pretenien articular-se amb el PCE i el PSOE en la perspectiva del partit únic. El nou partit, fruit de la unificació

del PCP, USC, PCC, i Federació Catalana del PSOE, ha via de prendre la denominació de Partit Socialista de Catalunya (Secció Catalana de la Internacional Comunista). Seria Rafael Vidiella, el qui proposaria el nom de Partit Socialista Unificat de Catalunya que dies després de fundar-se, el 23 de juliol del 1936, decidia adherir-se a la Internacional Comunista.

LA CONSOLIDACIÓ DE LA REPUBLICA I LA INSTITUCIONALITZACIO DE L'AUTONOMIA.

Entre el Partit Socialista Argentí i la Unió Socialista de Catalunya.

La llarga estada a Buenos Aires va permetre a Comorera forjar-se com a dirigent socialista. De la mà de Juan B. Justo s'introduí en la lectura dels textos clàssics del marxisme, però Comorera fou més un polític que no pas un teòric del marxisme. Tota la seva obra escrita amb comptades excepcions, està en relació directa amb la conjuntura política que vivia o amb la pràctica política que ell desenvolupava. Seria erroni, i en el primer capítol queda prou demostrat, pensar que Comorera es dedicà a l'Argentina a preparar-se en la doctrina socialista per a quan pogués tornar a Catalunya, tot i mantenint-se al marge de la dinàmica política d'allà. A diferència de molts altres exiliats Comorera s'integrà plenament i des del primer moment a l'acció política del partit socialista argentí, la qual cosa li reportà una gran experiència política i organitzativa que li seria de gran utilitat després a la Unió Socialista

de Catalunya (U.S.C.) Cal tenir en compte que quan Comorera tornà a Barcelona portava ja dotze anys de militància socialista, onze dels quals havien estat en un partit socialista que actuava en el marc de la democràcia formal.

Comorera havia conegut la gran utilitat que per a la classe obrera tenia la participació a les institucions democràtiques de l'Estat i també com la democràcia penja d'un fil quan els interessos de la dreta estan en perill. Rebutjava les acusacions dels anarquistes, que controlaven la poderosa F.O.R.A., qualificant al partit socialista de col.laboracionista. La presència dels socialistes a les cambres legislatives de la República i llur actuació a l'Ajuntament de Buenos Aires havien palesat per a Comorera els avantatges d'intervenir a les Institucions centrals i locals de l'Estat davant l'apoliticisme preconitzat pels anarquistes. Lluny de pensar en col.laboracionismes, la utilització de les possibilitats legals que ofereix el règim de llibertats democràtiques obre tot un altre camp en l'estratègia i tàctica polítiques que el moviment obrer ha de saber fer-ne ús. Tal com ja he explicat, Comorera, en la línia del socialisme radical, considerava que la funció dels diputats i regidors del partit socialista era estendre la lluita obrera al si de les institucions de l'Estat i s'oposava amb duresa enfront de les actituds contemporànitzadores de l'ala moderada del partit socialista.

El partit socialista argentí tenia unes característiques i limitacions que Comorera trobaria d'alguna manera repetides a la U.S.C. Argentina era un país poc industrialitzat en el que tota la població obrera estava, pràcticament, concentrada a la capital. Buenos Aires era on els socialistes tenien tota la seva força electoral, tot i que l'abstencionisme tradicional dels anarquistes els restava molts vots. La base social del partit la constituïen els sectors més qualificats de la classe obrera, professionals, intel·lectuals i tenia certa incidència dintre les classes mitges. Quan es produí l'escissió del 1926 el partit va perdre la majoria d'aquesta força electoral, que se l'emportaren els escindits de Tomasso, González Iramain, etc.

D'altra banda, l'hegemonia del moviment obrer estava en mans dels anarquistes. Els socialistes no comptaven amb una sindical pròpia per a poder minvar el domini anarquista. Tampoc tenien un programa agrari que els permetés incidir en l'àmplia classe camperola que les dures condicions precapitalistes al camp l'acostaven a les posicions radicalitzades dels anarquistes. La incapacitat del partit socialista per a superar l'hegemonia anarquista dintre del proletariat industrial i la pràcticament nul·la incidència en el sector agrari constituïen dues essencials limitacions per a un partit que veia reduïda la seva funció a l'actuació parlamentària dels seus diputats i, sobretot, a l'activitat protagonista dels seus regidors a l'Ajuntament de Buenos Aires. La mateixa organització del partit reflectia aquestes ca-

racterístiques citades. La força electoral li venia molt donada pel prestigi dels intel·lectuals que hi militaven, Juan B. Justo, Alfredo Palacios, els germans Dickman, De Tomasso, etc., però faltava una organització sòlida que només era possible a través d'una incidència i direcció dels moviments de masses, particularment el moviment obrer.

A Comorera li fou de gran utilitat l'experiència militant al partit socialista argentí. Veí amb gran claredat la "desnaturalització" de tot partit socialista si no té capacitat de fer del seu programa socialista punt i mira de la classe obrera i, en conseqüència, si no té capacitat de transformar-se en l'avantguarda organitzada del moviment obrer. Es més, quan la força electoral es fonamenta en l'abstencionisme anarquista i en el prestigi de les figures del partit és fàcil caure en posar l'estructura organitzativa al servei d'aquestes mateixes personalitats i no a la inversa (61). D'alguna forma, encara que en un contexte molt diferent, Comorera veia repetida l'experiència viscuda a Barcelona amb els republicans. Calia que el partit no fos tan sols una maquinària organitzativa al servei de les eleccions i de la seva actuació en les institucions de l'Estat, sinó que es transformés en un bloc homogeni que influís i pressionés en tots els nivells i àmbits de la societat. Això no vol dir que Comorera menyspreés la activitat parlamentària i de govern municipal, sinó que considerava que aquestes s'havien de complementar amb la força dirigent del partit socialista sobre els moviments socials especialment el proletariat i el camperolat.

Comorera ve a Catalunya cridat per Serra i Moret i Campalans, per a fer-se càrrec de la direcció de Justícia Social i per assolir la difícil funció de reorganitzar la USC (*). Serra i Moret, que havia estat a l'Argentina el 1925, coneixia bé la important activitat de Joan Comorera al Partit Socialista Argentí. Era la persona que necessitava. Cap membre de la USC tenia l'experiència política i organitzativa de Comorera, ningú coneixia tan bé com ell el marc de possibilitats i limitacions que obria el sistema democràtic, ningú portava deu anys de militància en un partit socialista dins de la legalitat democràtica. Serra i Moret, no recollia de

(*) Serra i Moret i Campalans són els homes claus en els dos primers anys de la USC, sobretot fins que es consolida com a partit polític, és a dir com a grup estructurat amb uns òrgans que assumeixen la direcció, i no com a grup polític a l'entorn d'unes personalitats destacades. Un i altre són els protagonistes dels primers passos per a buscar les persones que es facin càrrec de l'organització. En el cas de la vinguda de Comorera, també Campalans i pren part, tot i que la iniciativa la té Serra i Moret. (Entrevista amb Pau Cirera, 13-IX-76) J.R. Xirau recorda la conversa que va tenir amb Campalans en la que aquest li explicava que estava en contacte amb Comorera, ja que pensaven era "la persona adequada per organitzar administrativament la USC" (Correpondència amb J.R. Xirau, 17-XI-1981). Segons Riera Llorca (entrevista del 8-X-1979) la vinguda de J. Comorera era esperada ja des de proclamada la República. Ve especialment per a fer-se càrrec de Justícia Social i de l'aparell del Partit. El mateix Riera Llorca comenta que Comorera escrivia molt defectuosament el català ja que pràcticament començà a escriure en aquesta llengua a partir del seu retorn a Catalunya.

Comorera tan sols l'experiència de deu anys a la redacció de "La Vanguardia", sinó que veia en ell l'home capaç de posar-se al davant de la USC, fent-se de l'organització un bloc compacte, base del futur partit socialista de Catalunya.

La Unió Socialista de Catalunya havia nascut el 8 de juliol del 1923, essent el grup promotor no superior a un centenar de persones i la primera Junta Directiva formada per Gabriel Alomar, president; Manuel Serra i Moret, vice-president; Josep Roure, secretari; Antoni Font, tresorer; Rafael Campalans, vocal. Ampliaven aquesta Junta Directiva com a representants de diferents seccions: Josep Comaposada, Cristòfor de Domènec, Alfons Maseras, Joan Fronjosà, Manuel Escorza, Vicenç Sales, Feliu Elias, Carles Fages, Emili Mira, Cosme Rofes i Victor Mora (62). Era la culminació d'un procés de renovada divergència amb el PSOE, i particularment amb l'actitud antiautonomista de Indalecio Prieto, i Antoni Fabra Ribas. Serra i Moret i Campalans s'alineaven amb les posicions ja defensades per Francesc Layret i Gabriel Alomar, de desconfiança envers el PSOE i d'inqüestionable defensa de la qualitat nacional de Catalunya. Aquest punt de partida i la negativa de part de la direcció del PSOE a reconèixer-lo, constituïa el signe d'identitat del nou partit el naixement del qual, com diu Josep Termes, venia derivat d'un fet nacional, és a dir, la USC volia un partit propi on pogués defensar les seves esperances i idees polítiques per Catalunya i no ho veïé possible dins del Partit Socialista (63).

Com explica Jesús M. Rodés: "Malauradament, als pocs mesos de constituir-se la USC, el cop d'estat de Primo de Rivera portà a una dictadura militar que féu difícil, perseguint-les, el desenvolupament de les activitats polítiques catalanes. Malgrat això, i en cara que no va ésser possible de realitzar l'assemblea-congrés prevista per a la tardor de 1923, el grup dirigent de la USC, pogué editar el setmanari "Justícia Social" i començar una tasca de difusió i d'implantació que li permetessin de constituir-se autèntic "Partit del Treball". Finalment, però, les prohibicions primoriveristes a les activitats de la Unió portaren Serra i Moret a autoexiliar-se, alguns dirigents a tornar al PSOE, i, en definitiva, després de la suspensió del periòdic el març de 1926, vingué la suspensió governativa de la Unió Socialista. En la semiclandestinitat, però, i sobretot a través de l'Ateneu Polytechnicum o l'Associació Obrera de Concerts, els militants de la USC continuaren mantenint el contacte fins a la reorganització del partit el 1930" (64).

La base militant de la USC era, el 1931, reduïda i dispersa. Serra i Moret, Campalans i Gabriel Alomar eren aglutinants, gràcies al seu prestigi intel·lectual, de l'organització i constituïen alhora la direcció del partit. Pràcticament la vida política de l'organització quedava circumscrita a llur actuació pública. Quan els fets d'abril i la instauració de la IIa. República, el paper de la USC fou molt secundari, quedant reduït a la col.laboració amb l'Esquerra i posterior participació en el primer govern Macià a través dels ma-

teixos Serra i Moret i R. Campalans (*). Tal com diu Josep Lluís Martin Ramos "El que faltava a la USC eren homes capaços d'edificar l'aparell del partit. La direcció tradicional descansava en figures com Serra i Moret, Campalans, Alomar, etc., personalitats capaces de dur a terme una activitat pública, àdhuc una acció administrativa, una polèmica més o menys política, més o menys cultural, però que no reunien prou capacitat per treure de llur influència en determinats sectors de la població les conseqüències necessàries; ni tan sols és segur que per a ells això fos desitjable i que no s'acontentessin actuant com a grup de pressió o una tendència, però sense haver de rendir mai comptes a una base militant" (65).

Serra i Moret tenia plena confiança en la capacitat política i organitzativa de Comorera. Era l'home ideal per a construir l'aparell del partit.

(*) Rafael Campalans i M. Serra i Moret van formar part del primer i únic govern de la República Catalana del 15 d'abril del 1931, a les carteres d'Instrucció Pública i Economia i Treball respectivament. Després en el primer Govern de la Generalitat Provisional del 28 d'abril, Serra i Moret continuaria assumint la Conselleria d'Economia i Treball.

Només arribar a Barcelona es fa càrrec de la direcció del setmanari "Justícia Social", que torna a sortir, en la seva tercera època, l'onze de juliol del 1931. Pocs dies després s'incorpora al Comitè Executiu de la USC junt amb Joan Coloma, substituint a Duran i Guàrdia i al representant de Molins de Rei (66). També Serra i Moret el fa secretari seu a la Conselleria d'Economia i Treball entrant així a formar part de la plantilla de la Generalitat com a temporer (*).

Molt s'ha parlat sobre la relació entre Serra i Moret i Comorera, al llarg d'aquest capítol tindrem temps per esclarir els dubtes i judicis controvertits que ha originat. El que sí puc dir ara és que

(*) No he pogut saber la data exacte però segurament és durant el mes de juliol del 1931 quan s'incorpora com a secretari de Serra i Moret a la Conselleria d'Economia i Treball. Tarradellas (entrevista del 16-II-1981) explica que ell recorda que per l'estiu del 1931, el van anar a veure Serra i Moret i Comorera per tal de nomenar a aquest secretari de la conselleria. No he trobat però el nom de Comorera en la relació de plantilla de la Generalitat fins el mes de maig de 1932 com a secretari temporer, però el mes de novembre de 1931 ja apareix en el "Réport de Govern de la Generalitat" per a fer-se càrrec d'un ajut destinat a la Borsa de treball. J. M. Vilarrúbia (entrevista del 9-XII-1979) que era el secretari de la Conselleria d'Economia i Treball explica que Comorera així que va arribar de Montevideo va anar a trobar a Serra i Moret, i pocs dies després entrava a formar part de l'equip de secretaria com a secretari particular del Conseller.

eren dues personalitats absolutament oposades, opo-
sició que mentre no es manifestés les feia comple-
mentàries. Serra i Moret era un home d'una profun-
da formació intel·lectual, principal teòric de la
USC, que des del seu ingrés a la Federació Catala-
na del PSOE junt amb altres dirigents republicans
catalans (1917), havia pugat per la creació i con-
solidació d'un partit socialista de Catalunya en la
línia dels corrents moderats de la Internacional So-
cialista. A l'igual que Alomar, les múltiples ac-
tivitats públiques i el seu relativisme intel·lec-
tual li impedien no tan sols posar-se al davant de
l'aparell del partit sinó que, fins i tot, li era
difícil acostumar-se a la disciplina organitzativa
que tot partit polític exigeix. No era un home bre-
gat per la lluita política diària i constant, pre-
feria el distanciament de l'intel·lectual que té
por sempre a perdre el bosc de vista. Comorera era
tot el contari: Era un polític pragmàtic. La se-
va anàlisi de la realitat política estava en conti-
nua relació amb la conjuntura que es vivia i amb
els objectius que calia aconseguir. La seva acti-
vitat política era desbordant i incansable, l'em-
penya que tenia i les idees que li brotaven cons-
tantment esgotaven i deixaven enrera als qui tenia
al seu entorn. L'humanisme que als dos caracterit-
zava es manifestava també, de manera molt diferent.
L'afabilitat de caràcter de Serra i Moret, la tran-
quil·litat en què actuava i la didàctica que tenien
les seves llargues exposicions que no cansaven als
oients, contrastava amb el caràcter de Comorera.
La imatge d'aquest era distant i, a voltes, enigmà

tica; la mirada, potser per l'alta graduació de les ulleres que portava, era freda i llunyana. Era un home poc comunicatiu, més aviat introvertit i molt individualista. La tranquil·litat de caràcter i el relativisme intel·lectual de Serra i Moret necessitava un home d'acció, d'empenta, amb capacitat organitzativa, aquest era Comorera. El que no sabia ni comptava Serra i Moret, és que aquest dinamisme de Comorera el desbordaria a ell mateix.

Moviment obrer i qüestió sindical. Joan Comorera i la C.N.T.

Des de bon principi Comorera s'incorpora a la USC i a la vida política catalana com el qui fa anys que ja està vivint al país. L'objectiu ja plantejat per Serra i Moret a la fundació de la USC el 1923 de crear "la secció catalana del socialisme universal" (67), és assolit amb força per Comorera. Cal dir però que a Comorera no li preocupa tant la creació d'un partit vinculat a la Internacional Socialista, com la capacitat de la USC de superar l'obstacle que semblava inabordable pels corrents marxistes fins aleshores: forjar el partit de la classe obrera de Catalunya.

Des de les pàgines de Justícia Social, Comorera escrivia una secció titulada "La setmana política", a partir de l'11 de juliol del 1931 (*), que recollia

(*) Comorera escriu la secció "La Setmana Política" des del 11 de juliol de 1931 fins el 29 del mateix mes de l'any 1933. Hi

un seguit de comentaris de l'actualitat política en tre els que predominaven els dedicats a la CNT i FAI. L'hegemonia de la CNT era indiscutible dintre del moviment obrer a Catalunya i, Comorera tenia plena consciència que la transformació de la USC en un partit de base obrera i d'autoritat política sobre el proletariat català, posava en primer terme la qüestió sindical i la necessitat de dotar-se d'un sindicat propi o d'incidir i reorientar la línia política de les centrals sindicals existents.

La primera opció era impossible, la creació d'un sindicat propi era una finalitat inabordable per la USC que no comptava ni amb representació obrera mínima ni amb sindicalistes amb suficient tradició i empenta com per a intentar construir un sindicat amb possibilitats d'influir en el moviment obrer. Només hi havia una alternativa, introduir-se a la CNT i anar creant les condicions per a fer de la CNT un sindicat independent i unitari, al marge de la influència i direcció de la FAI.

predominen de forma clara els articles dedicats a la CNT-FAI i al lerrouxisme, i en menor grau els dedicats a altres grups polítics com la Lliga i el BOC, o a diversos temes d'actualitat, Estatut, Constituents, Església i religió, Feixisme, Política internacional, eleccions, etc. (veure la relació de l'obra completa de Comorera). El llenguatge de Comorera era aspre, clar i directe, no buscava ni la diplomàcia ni les paraules divagants. Els articles eren curts, amb l'espai necessari per dir les coses tal com les veia, sense embuts.

Tanmateix, aquesta alternativa era tan difícil com la primera, però la realitat era que la classe obrera a Catalunya estava sota el domini i hegemonia de la CNT i si la USC volia tenir veu no li quedava al·tre remei que introduir-s'hi. Comorera arrel de la seva experiència política de la vaga general de l'any 1917 i havent viscut directament a l'Argentina la força de l'anarquisme sobre el proletariat, l'obsessionava la necessitat d'acabar amb "l'apoliticisme" i amb la resposta radical i espontaneista contra l'Estat i els partits polítics que caracteritzava al moviment obrer a Catalunya. Aquesta preocupació li va portar a utilitzar els mots més durs contra la FAI i l'anarquisme (*). No dubtà en qualificar a l'anarquisme com ideologia reaccionària quan a l'any 1949 feia un balanç històric del moviment obrer a Catalunya i analitzava la seva influència negativa i contrarevolucionària (68).

(*) Una idea del llenguatge que a vegades utilitzava Comorera contra la FAI la dona el següent paràgraf: "La FAI -uns centenars d'anarquistes més o menys de bona fe, i el 90% d'ells no catalans- dirigeix els sindicats. Els grups d'acció de la FAI batallons de polacs aclimatats a casa nostra per vergonya i dany dels obrers catalans, van a les assemblees que els dirigents convoquen. I s'imposen, com sigui i amb la pistola a la mà si convé. Ells són els distribuïdors de la paraula i els "meteurs en scene" dels aplaudiments i dels crits, que ofeguen la veu de l'home que comet el greu error de creure's en una reunió de companys. Són ells els qui amenacen de mort quan algú fa esment del destí de les cotitzacions. Són ells els mànagers de la "gimnàstica revolucionària", amb la sang i els ossos aliens" ("Què és doncs la CNT?", Setmana Política, Justícia Social, nº 6, 15-VIII-1931).

Independentment de la terminologia que utilitza, és interessant comprovar com per a Comorera la FAI era un producte de la immigració, del "lumpenproletariat", que no tenia res a veure amb el caràcter de la classe obrera de Catalunya. Anarquisme i lerrouxisme eren tàctiques importades, fruits d'immigració, responsables únics de la tràgica història del moviment obrer a Catalunya. El pre-judici de Comorera és, per suposat, discutible i cau plenament en la concepció aburgesada d'identificar anarquisme i immigració, idea que posteriorment mantindrien Carles Cardó i Vicens Vives (69). Hom s'imagina el seny de "Industrials i Polítics" quan Comorera diu: "L'obrer català té cervell clar i constructiu. És polític i sensible als problemes de la terra i als corrents universals. I l'anarquisme és un fruit d'immigració i de les tàctiques tenebroses de la morta monarquia contra Catalunya i el seu esperit d'emancipació i progrés. Accessibles i mai tancades les vies legals, del dret d'humans i ciutadans, l'obrer català hi entrarà resoltament i amb ple sentit de responsabilitat pròpia i aliena. La irresponsabilitat amb disfressa doctrinària dels anarquistes de la FAI, dirigents de la CNT ja és a les acaballes (*).

(*) I continua dient: Els "fons secrets", i quasi la totalitat de les cotitzacions que els engruixeixen, es fondran en un règim de llibertat i legalitat. I amb els "fons secrets", la força de la FAI i dels seus grups d'acció. S'atansa l'hora de la responsabilitat per a tots, de la clandestinitat per a ningú. L'obrer català, com qualsevol obrer civilitzat del món, voldrà saber on van i que se'n fa dels seus diners, sos-

La CNT representava un immens cabal revolucionari que urgia treure de les mans de la FAI i dotar-lo de la direcció política que li permetés deixar de ser força de xoc i assolir la iniciativa política que sempre el seu fals apoliticisme havia deixat a forces alienes, sinó adverses, als interessos de la classe obrera.

Des dels primers articles apareguts a Justícia Social a finals de juliol i començaments d'agost, Comorera intenta diferenciar clarament entre la FAI i la CNT, més concretament entre els dirigents i afiliats del sindicat. El 8 d'agost contesta un article de Solidaridad Obrera en el qual es diu que tot i ser la FAI

trets amb tan de sacrifici del pa dels seus fills. Voldrà saber qui fa i qui resol les vagues. Voldrà saber com i quan es nomenen les comissions de direcció. Voldrà intervenir, sense por a matonatges organitzats, en els sindicats i a les assemblees, per a defensar el seu dret, per a no ésser carn de canó de professionals d'una revolució que no pensen fer. Voldrà que la democràcia sindical encarrili la defensa dels seus interessos de classe explotada, i no la cridòria epilèptica i negativa. Voldrà guanyar batalles i no perdre-les sempre, víctima del joc massa característic a casa nostra: revifament violent dels quadres sindicals i, a l'aguait, el Martínez Anido de torn. No, la CNT no va "dreturament cap a la societat anarquista". La CNT subsistirà, quan els anarquistes de la FAI no siguin més que un record històric, i un mal record. I amb els de la FAI, els patrons anarco-sindicalistes, l'altra herba verinosa que cal també arrencar d'arrel" ("La CNT i la FAI, Setmana Política, Justícia Social, nº 5, 8-VIII-1931).

i la CNT dues entitats diferents i amb vida independent, tant els afiliats com els dirigents de la CNT i la pròpia ideologia d'aquesta són anarquistes. La resposta de Comorera és rotunda: "Els centenars de mils d'homes que avui cotitzen a la CNT, no són anarquistes. Hi haurà anarquistes, com hi ha socialistes, comunistes, i fins lerrouxistes. Hi cotitzen per la força tradicional, per una necessitat vital de defensa i millorament. No perquè els dirigents siguin anarquistes" (70). El problema per a Comorera és que la direcció de la CNT sí és anarquista, i el que cal primer és sostreure la base obrera de la influència anarquista.

El rebuig radical de Comorera contra la FAI es fonamentava, sobretot, en la pràctica d'aquesta. Ell discrepava de les vagues sense sortida tal com eren plantejades pels dirigents de la FAI i CNT, dels programes reivindicatius inassolibles que acabaven sotmetent-se a les propostes inicials dels patrons; del verbalisme revolucionari que llançava els obrers al carrer mentre els professionals revolucionaris es quedaven enrera, de la utilització sistemàtica de la violència que a la llarga tornava en contra dels treballadors. Calia canviar radicalment de tàctica i això era impossible sense foragitar als dirigents de la FAI i CNT. "Es hora ja que els treballadors catalans reflexionin i es facin la voluntat ferma de revisar tàctiques i sistemes, de reorganitzar a fons els quadres de la CNT, de canviar totalment les comissions directives dels sindicats i de la CNT, per a foragitar els irresponsables i els revolucionaris professionals, per

acabar amb la dictadura de gent analfabeta i fosca que es diu anarquista i ningú sap, veritablement, el que són" (71). La CNT havia de ser un sindicat unitari i democràtic on hi tinguessin cabuda totes les actituds i corrents ideològics, sense estar manipulat per ningú, i que substituís l'espontaneisme revolucionari per l'acció organitzada, encaminada a la conquesta del poder polític.

Aquests textos trets de la secció "Setmana Política" són prou esclaridors: "No hem combatut els procediments de la FAI per a provocar la fallida de la CNT. Molt al contrari. Ho hem fet per a enfortir-la. Per a transformar la CNT en l'organització autèntica del proletariat català. En una organització plenament democràtica, sense sectarismes ideològics, sense exclusivismes, sense matonismes interns i externs. En una organització on tots els treballadors, absolutament tots, siguin les que siguin llurs conviccions, puguin conviure fraternalment d'acord per a conquerir drets i millores essencials, per a elevar la consciència de classe, per eixamplar la visió històrica, per a endinsar-se en la comprensió del complex de l'economia nacional, tan indestructiblement lligada a la internacional, per a desenvolupar l'acció específica dels sindicats en el món proletari del segle XX. En una organització, en fi, emancipada del fals i fosc professionalisme revolucionari, martiri de molts ingenus i "modus vivendi" de molts cridaires immorals" (72). "Es hora ja que els treballadors catalans, com un sol home, acceptin la lluita: per la democràcia sindical, per la

dignitat de cadascun i de la classe, per a possibilitar la conquesta del poder polític i la progressiva socialització del treball, contra la clandestinitat innecessària i absurda en un règim de llibertat, contra la violència sistemàtica i estèril, contra els enemics de la República i de Catalunya, contra el matonisme que ofega la veu dels militants conscients i imposa vagues parcials i generals que la majoria no vol!"(73).

Comorera, que des del seu retorn era, com he dit, secretari de Serra i Moret a la Conselleria d'Economia i Treball, va viure de molt a prop la crisi social i el desencant de la classe obrera en veure que totes les esperances posades en el nou règim republicà s'anaven fonent. La majoria dels seus escrits sobre la CNT i FAI són d'aquest període. Com tractaré després amb més deteniment, Comorera partia de la base que l'objectiu primordial en aquells moments era la consolidació de la República. La debilitat del nou règim i la crisi social, agreujada posteriorment pels efectes de la depressió econòmica internacional del 1929, eren dues esquerdes que amenaçaven en derruir el nou edifici republicà, en la mida que les lluites socials lluny d'apaivagar-se desemboquessin en l'enfrontament de classe, obert i virulent, que desbordés el buscat consens de republicans i socialistes, i donés pas a l'interrogatiu i arriscat dilema, revolució o contrarevolució.

Per a la FAI i la gran majoria de dirigents de la CNT, que havien participat activament en l'enderrocament

de la Dictadura, la república burgesa no era més que un pas en la realització de la revolució social, però també entre ells es produïen profundes discrepàncies sobre el ritme d'aquest procés i per tant la tàctica que s'havia d'adoptar davant el govern republicà. El Congrés Extraordinari de la CNT, celebrat a Madrid el 11 de juny, n'és una prova clara de les diverses opcions i fins i tot dels antagonismes interns que ja es manifestaven en l'anàlisi del nou ordre polític (74). A grans trets s'anaven conformant dos sectors, el que acabaria escindint-se amb el famós Manifest dels Trenta, l'agost del 1931, el qual sense renunciar a l'ensorrament del capitalisme i a la realització de les urgents transformacions econòmiques i socials que el poble exigeix, i criticant, al hora, durament a socialistes i republicans el seu legalisme que retarda o evita els canvis substancials contra els ressorts encara intactes de l'ancien régime, es desmarca i qualifica amb els més durs epítets l'infantilisme revolucionari de la FAI; i el sector majoritari sota el control de la FAI, que aniria radicalitzant les seves posicions, que serien causa i conseqüència del desbordament del règim republicà i de l'agudització de la lluita de classes (75).

La revolució social era impossible, segons Comorera, sense la consolidació, en primer lloc, de la República. Això només era factible amb la unitat i col·laboració de totes les forces polítiques i sindicals que havien fet possible l'adveniment del nou règim. El govern provisional havia de prendre sense retard aquelles mesures que defensessin la República de qual

sevol involució autoritària i, alhora, havia de realitzar aquelles reformes imprescindibles que el nou ordre constitucional feia necessàries, especialment la reforma agrària. Però calia també un recolzament del moviment obrer, particularment de les dues grans centrals sindicals, a la política, necessàriament lenta, del govern republicà. Ni una cosa ni l'altra es van produir. El primer govern Azaña, l'octubre del 1931, entrà ja de bon principi, en una dinàmica d'instabilitat social fonamentada tant pels sectors reaccionaris del país, que des del primer moment va conspirar contra la República, com pels corrents sindicalistes més radicalitzats, dominats per la FAI. Aquesta situació no tan sols dificultava que el govern pogués portar a terme el seu programa polític, sinó que el llançava a reprimir els conflictes socials que s'originaven, com va ser el cas del moviment revolucionari a les conques fabrils de l'Alt Llobregat i el Cardoner i posterior declaració de vaga general per part de la FAI, el gener del 1932. La repressió governamental, les condicions de misèria d'amplis sectors del camperolat andalús, i l'atur que afectava de forma preocupant al moviment obrer per la crisi i tancament de moltes indústries, creaven, alhora, les condicions objectives per a que el verbalisme revolucionari trobés un ampli ressò. S'entrava, ni més ni menys, en una espiral que a la llarga seria impossible controlar.

El mateix Comorera com a secretari d'Economia i Treball, va ser protagonista de les dificultats insalvables de poder intervenir des de la Conselleria, en els

conflictes socials que es plantejaven a Catalunya. Serra i Moret i Comorera van intentar en tots els ca sos que van poder intervenir com intermediaris en els constants conflictes laborals entre la patronal i els treballadors. En més d'un cas ho van aconseguir com va ser el conflicte provocat pels nombrosos acomiadaments de l'empresa "Riegos i Fuerzas del Ebro" que al final el Consell d'Administració va acceptar les con dicions dels treballadors recolzades pel Sindicat U-nic de Llum i Força i pel Departament d'Economia i Treball de la Generalitat (76). Però la major part de vegades la Conselleria d'Economia i Treball no te nia cap mena de força i autoritat per actuar, no tan sols perquè la seva ascendència sobre la CNT era inexis tent, sinó perquè les atribucions que tenia en el pe ríode de la Generalitat provisional, eren pràctica-ment nul·les (*). Sens dubte una política conjunta de la Conselleria amb el moviment obrer i en concret amb la CNT, hauria tingut, probablement, resultats

(*) M. Serra i Moret en el rèport de la Conselleria d'Econo-mia i Treball presentat al I Congrés de la USC, explica amb detall la política de govern de la USC i en particular la seva gestió a la Conselleria dolent-se de la falta de competències i per tant de la dificultat de poder intervenir amb possibili tats en els conflictes laborals. Justícia Social, nº 36, 12-III-1932. Segons J. M. Vilarrúbia -ant.cit.- les poques com-petències que tenia la Conselleria quedaven immediatament des bordades, com va ser el cas de la creació de la Borsa de Tre-ball, que davant la gran quantitat de demandes va ser més una font de conflictes que no pas de solucions.

més positius que no pas les posicions diametralment oposades que defensaven una i altra. La realitat era que la política reformista que preconitzaven Serra i Moret i Comorera des de la Conselleria topava frontalment amb la via revolucionària i radical de la FAI i CNT. Per a Comorera l'actitud dels dirigents de la FAI i CNT davant la crisi social no feia més que afavorir els interessos de la reacció, però també és cert que era molt difícil portar a terme una política reformista en un contexte on les contradiccions de classe havien arribat a un nivell de radicalització que feien quasi impossible, sinó invalidaven, la possibilitat del reformisme.

L'estratègia sindical que defensava Comorera topava igualment amb les tesis del B.O.C. i del grup minoritari O.C.E. a l'entorn de la figura política d'A. Nin. La reacció de partida de Comorera davant de les vagues generals de setembre del 1931 i gener del 1932, que acabaren amb sengles derrotes obreres (77), era similar. A l'igual que J. Maurin i A. Nin, considerava la CNT com l'organització que recollia el potencial revolucionari de la classe obrera a Catalunya però que mancada d'una tàctica i estratègia polítiques condemnava al moviment obrer a un espontaneisme sense sortida, que lluny d'avançar en la realització de la revolució social afavoria els interessos de la reacció. Estaven d'acord en què calia dotar a la CNT de la direcció política que no tenia i que era urgent la formació del partit capaç de constituir-se en avantguarda organitzada. Però les discrepàncies profundes esdevenien tant en la concepció i ritme del

procés revolucionari com en el paper que la CNT i el partit de la classe obrera havien de tenir en aquest procés.

No hi havien diferències substancials en l'anàlisi de J. Maurin i A. Nin des de les seves respectives organitzacions, BOC i OCE. Els dos coincidien en considerar que Espanya estava en plena revolució social i que la FAI era l'única organització que canalitzava les aspiracions revolucionàries del proletariat davant del reformisme del socialisme, l'objectiu dels quals no era més que la consolidació de la república burgesa. La base obrera estava controlada pel reformisme del PSOE i la UGT i l'espontaneisme anarquista de la FAI i CNT, l'objectiu inaplaçable era la creació del partit comunista capaç d'omplir el buit que representava la no existència d'una teoria revolucionària que transformés les mobilitzacions espontànies en un moviment conscient i organitzat. Per a J. Maurin la FAI es trobava objectivament en una situació semblant a la dels bolxevics l'any 1917 però subjectivament era l'antítesi del partit bolxevic rus. La realització de la revolució per la revolució o el fals apoliticisme de la FAI que implica la falta d'una articulació revolucionària per a la conquesta del poder polític, portava a les masses obreres a un carreró sense sortida. Calia donar una alternativa a les condicions objectivament revolucionàries que es produïen, aquesta era la formació d'un front únic en el qual hi participessin els diferents corrents de la classe obrera a partir de l'eix CNT, FAI i BOC. Nin arribava pràcticament a les mateixes

conclusions que Maurin en analitzar la crisi social i política, no era tan dur en la crítica contra la FAI afirmant que si les masses obreres seguien als dirigents anarquistes era perquè havien estat els que més fidelment interpretaven les circumstàncies objectives i l'esperit combatiu del proletariat. Però estava igualment d'acord amb Maurin que la inexistència de teoria i tàctica en la FAI facilitava l'espontaneisme que solament podia obviar-se amb un partit comunista, guia de la classe obrera, i la formació d'un front únic entre els comunistes i la CNT (78).

Són pocs els escrits que Comorera dedicà al B.O.C. i no li he trobat cap referència directa a A. Nin, però les seves curtes valoracions a la "Setmana Política" donaven una idea clara de les radicals discrepàncies que el separaven de Maurin i Nin. Situava en el mateix terreny liquidacionista als dirigents comunistes, i especialment al BOC, que la FAI i els anarquistes, algunes afirmacions de Comorera arribaven gairebé a l'anticomunisme visceral. No era el moment de desenvolupar el sindicalisme revolucionari ni de plantejar-se l'enderrocament de la república burgesa, no estava d'acord en la caracterització de la situació revolucionària que feia el BOC ni era el moment de realitzar la revolució social. L'enemic principal era la reacció i calia l'aliança de republicans i socialistes per la anihilació de tots els ressorts de l'antic règim encara intactes. Segons Comorera tota estratègia política que portés a la instauració de la dictadura del proletariat era una pura utopia en aquells moments i en la pràctica te-

nia les mateixes conseqüències que l'apoliticisme de la FAI, fer el joc a la contrarevolució i al feixisme, (79), s'oposà al front únic preconitzat per Maurin, que ell anomenava trilogia comunista-sindicalista-anarquista, la finalitat del qual no era més que dividir les forces republicanes i crear un clima d'instabilitat i violència.

La realitat fou que la concepció reformista de Comorera s'allunyà cada cop més de la dinàmica política de la CNT. La possibilitat de poder-hi incidir era molt remota i els atacs que llançava contra els dirigents de la FAI eren cada vegada més virulents, els articles dedicats al "faisme cent per cent" van ser constants al llarg del 1932, les argumentacions, qualificatius i epítets es repartien i tenien una cloenda segura: amb la CNT no hi havia res a fer (*).

(*) Veure en el Pensament Polític de J. Comorera la relació d'articles que dedicà a la FAI, pàg. En molts d'ells acusa a la FAI d'actuar d'acord amb la Lliga, i fins i tot d'estar subvencionada pel partit conservador català. Comorera s'enfrontà igualment al grup dels trenta als quals tractava despectivament denominant-los "faistes 99%", pràcticament no feia cap diferència entre la FAI i els trentistes. En un article publicat el maig del 1932 en el qual comenta la crisi de la CNT, deixa clara quina és l'única alternativa i quines han de ser radicalment rebutjades: "Evitar que el proletariat caigui en mans del faisme 100 %, en les del faisme 99%, evitar que el proletariat passi del faisme al comunisme, aconseguir

El 21 de gener del 1933 Comorera escriu l'editorial de Justícia Social que porta per títol "La lliçó dels fets", el qual representa la ruptura pública i definitiva de la USC amb la CNT. No és possible fer de la CNT una central sindical unitària al marge de la influència de la FAI i l'anarquisme. Entossudir-se en voler fer de la CNT un sindicat independent i democràtic, unitari, sense estar sotmés als dictats de ningú, obert a tots els obrers i a tots els corrents ideològics sense exclusió, és romandre passiu a la ruïna del moviment obrer per la dictadura del faisme, del comunisme llibertari. No queda altra sortida que la creació d'una nova central sindical, al marge de la violència anarquista i dels interessos particulars dels comunistes. El mateix dia a la secció "Setmana Política" treu un dels articles més durs contra la FAI en el que acaba dient: "Cal deixar que el faisme cent per cent devori la CNT i acabi devorant-se ell mateix, i anar coratjosament, urgentment, a l'organització de nous sindicats, d'una nova central sindical" (*).

guir que el proletariat català s'estructuri segons les normes de la democràcia sindical i per a la lluita econòmica amb total neutralitat política i filosòfica: pel camí dels comptes nets i d'efectiva responsabilitat" ("A les acaballes del faisme 100% Setmana Política, Justícia Social, nº 44, 7-V-1932).

(*) Entre altres coses escriu Comorera "La CNT és un organisme dirigit i explotat pel lumpenproletariat, per la canalla, podridura inerta que forma les capes més baixes de la societat i que per la seva ganduleria es deixa comprar pels conspiradors reaccionaris" ("Lumpenproletariat", Setmana Política, Justícia Social, nº 81, 21-I-1933e).

A mitjans del mes de febrer del 1932 el comitè executiu de la USC convoca una assemblea central de quadres del partit per tractar exclusivament el tema sindical i la situació de la CNT. Els acords d'aquesta assemblea confirmen les tesis ja exposades a "Justí-cia Social" en el sentit de replantejar-se la política sindical i d'anar a la creació d'un nou sindicat. En aquesta reunió es decideix convocar una assemblea d'afiliats a la CNT per tal d'exposar les bases de la reorganització sindical inevitable i aconseguir que el màxim nombre de membres de la CNT s'adhereixi a la iniciativa (80).

La resposta de Solidaridad Obrera no es féu esperar. Sempre l'òrgan de la CNT havia tractat despectiva-ment els escrits de Justícia Social sobre temes sindicals, en la majoria dels casos ni es molestava a contestar les acusacions que rebia del setmanari de la USC, i en particular de Comorera. El 18 de fe-brer del 32 publica un editorial amb el títol "Ma-niobras inútiles, reorganización de los Sindicatos", en el que fa referència a una reunió convocada per membres de la USC en la que es nomena un Comitè Sindical de Catalunya amb la finalitat de reorganitzar la CNT, l'editorial desqualifica, amb un llenguatge pejoratiu, qualsevol maniobra de provocar discòrdies intestines sota interessos particulars de partit i aconsella als "il.lusós" siguin de la USC siguin del BOC, que deixin de voler influir sobre la CNT (81).

Pocs dies després surt a Justícia Social un impor-tant manifest dirigit als treballadors de Catalunya,

signat per sindicalistes de diverses branques industrials, tots ells militants de la USC. El manifest reproduïx les crítiques exposades fins ara contra la CNT acusant-la dels successius fracassos de les lluites obreres, d'estar manipulada per la FAI i el comunisme llibertari, i de treballar inconscientment per provocar la reacció de les dretes i la involució autoritària; planteja l'alternativa d'una política sindical alineada als sindicats europeus capaç de defensar els interessos econòmics i socials dels treballadors i de crear les condicions per a l'emancipació del proletariat subvertint l'ordre capitalista. El manifest acaba enumerant els punts que considera fonamentals per a la primera etapa de construcció sindical: extensió de la legislació social i de les disposicions vigents de protecció del treball a tots els obrers, reforma dels Jurats Mixtos, control en el moviment del personal per tal de regular els acomiadaments i evitar les causes de l'atur, assegurança social contra l'atur forçós a càrrec de l'Estat, creació de comitès de fàbrica i de tallers, formació de Consells d'empresa que vetllin per l'exacte compliment dels contractes de treball, pel nivell de vida i els drets i garanties morals i material dels treballadors, i col.laboració amb el proletariat internacional a fi de fer aplicar aquelles reformes que depenguin de convenis internacionals. Aquestes bases deixen clara l'alternativa sindical que es proposava, en la línia del sindicalisme reformista dels partits socialistes europeus (82).

Si fins aquí he dedicat àmplia extensió a la posició

de Comorera en relació al moviment obrer i a la CNT és per la importància que des d'un principi i de forma constant va donar als problemes relacionats en l'organització de la classe obrera a Catalunya. Com tractaré més endavant la ruptura de la USC amb la CNT i la iniciativa d'anar a una nova central sindical es produeix en uns moments d'acostament entre la Federació Catalana del PSOE i la USC, qüestió que obligava a plantejar-se entre altres el tema sindical i concretament la funció de la UGT.

L'organització de la USC, en partit polític.

No hi ha dubte que l'activitat primordial de Comorera durant els dos primers anys de la República va ser la reorganització de la USC. El 10 de juliol del 1931 es constituïa el primer comitè Executiu de la USC format per Joan Capdevila, secretari general; Joan Comorera, secretari d'organització i propaganda; Joan Coloma, secretari d'administració; Felip Barjau, secretari sindical i Enric Torres, secretari per a l'exterior (83).

Joan Comorera assumia des del primer moment la responsabilitat de fer de la USC un partit polític amb una sòlida organització. Ja he dit abans que la USC a l'adveniment de la República, era més un grup de persones a l'entorn d'intel·lectuals de prestigi que no pas una organització política estructurada (84). Des de bon principi Comorera va ser l'home clau de l'executiu no tan sols perquè en les seves mans estava el control de l'organització, sinó perquè tam-

bé influïa de forma determinant en la política general del partit i, com hem vist, molt particularment en la política sindical.

En formar-se el comitè executiu només tenia la USC quatre seccions, Barcelona, Badalona, Calella i Molins de Rei, les quals estaven representades per Capdevila, Barjau, Torres i la renúncia de Molins de Rei a tenir representant va ser coberta precisament per Comorera. D'aquí a que els objectius immediats que es proposés el Comitè Executiu fossin la creació del màxim nombre de seccions i la formació de la Federació Comarcal de Barcelona. En aquest sentit Comorera proposà la formació de cinc Comissions Permanents de propaganda i organització que corresponien als territoris de Barcelona ciutat, Barcelona circumscripció, Girona, Tarragona i Lleida (85), les quals havien d'assumir la responsabilitat de reorganitzar i ampliar el partit en cada un dels territoris. La iniciativa no va donar resultat i es pot dir que sota la responsabilitat del Comitè Executiu i molt concretament de Comorera es va assumir en tots els terrenys la direcció i execució úniques del pla d'organització i propaganda. L'objectiu primer de Comorera va ser la ciutat de Barcelona on va reproduir en gran part els criteris organitzatius que havia viscut a Buenos Aires molts dels quals serien recollits en els Estatuts de la futura Federació Comarcal. En primer lloc es van crear les seccions del partit a Barcelona distribuint afiliats segons el seu domicili, i corresponent cada secció al districte electoral respectiu. Els afiliats es consti

tuïen primer en comissions provisionals sobre les quals requeïa la funció de formar i fer créixer la seva secció. Comorera era no tan sols l'inspirador sinó també l'impulsor pràctic de la constitució i creixement de les seccions, sovint es reunia a la secretaria de la Conselleria d'Economia i Treball amb els qui serien principals col.laboradors d'ell en l'organització de l'aparell, Isidre Palmada, J. Sallés, J. Fronjosà, Rafael Ramis (*). Malgrat la seva activitat com a secretari de Serra i Moret dedicava la major part d'hores a l'organització del partit, fins i tot aprofitava l'àmbit de relació i d'incidència en el moviment obrer que obria la Conselleria, sobretot a partir de la creació de la Borsa de Treball, per ampliar el nombre d'afiliats a

(*) "Des del primer dia Comorera es dedicà a l'organització de l'aparell del partit, que no pas a la secretaria de la Conselleria. Conectava amb totes les organitzacions i utilitzà l'aliança amb l'Esquerra per a introduir i organitzar la USC a moltes localitats. Era un home d'una activitat extraordinària, no parava de moure's, reunions, conferències, mítings, i escrivia una gran quantitat de cartes a les organitzacions del partit transmetent les directrius de l'executiu. A la secretaria de la Conselleria es reunia molt sovint amb altres membres del partit, Fronjosà, Ramis, Ardiaca, però sobretot amb Palmada i Sallés. Comorera va ser qui va fer el partit" (J. M. Villarrúbia, ent. cit.)

"En Comorera era aleshores una figura més aviat secundària dins la USC. Havia arribat feia poc de la República Argetnina, on s'havia dedicat a política i periodisme al servei de la idea socialista, i els homes de la USC, que tots tenien aleshores llur carrera o professió i no podien esmerçar en la política concebuda com a acció educadora sinó el lleure que els deixes

la USC. Els dies 13 i 14 de febrer del 1932 es reunia el Congrés Constitutiu de la Federació Comarcal de Barcelona amb l'assistència de trenta-quatre delegats, set suplents, els regidors de l'Ajuntament i un bon nombre de delegats representant a l'entorn de sis-cents membres que tenia la USC a Barcelona, tenint en compte que cada secció enviava un delegat al Congrés, i un més per cada 25 militants o fracció superior a deu. L'articulació del partit a les comarques va ser molt més lenta segons explica el mateix informe del Comitè Executiu al I Congrés de la USC: "L'acció de propaganda i organització a les terres catalanes ha estat difícil per la manca gairebé absoluta de cabals, per l'especial situació política que ha supeditat l'activitat dels nostres militants i dels nombrosíssims simpatitzants, a l'Estatut, i per les ocupacions excessives dels nostres representants" (86). Amb tot l'organització de mítings, conferències i altres actes propagandístics foren constants durant la segona meitat de l'any 1931, arreu de Catalunya, de manera que el mes de febrer del 32 eren vint-i-cinc les seccions constituïdes fora de Barcelona, i cinquanta-vuit les que estaven en vies de constitució (87).

sin llurs activitats professionals, es descarregaren en ell de la feina més prosaica d'organitzar el partit, de fomentar la creació de seccions locals i mantenir-hi contacte i relació, d'organitzar actes i conferències de propaganda, d'administrar el setmanari, etc. Val a dir que en Comorera s'esmerçà en aquesta tasca amb intel.ligència i tenacitat. I tot i no tenir, de ben lluny, ni el relleu ni la categoria dels homes il.lustres de la USC, home tanmateix de forta intuïció política i d'un pregon sentit "realista", esdevingué ràpidament, enmig d'aquell grup d'intel.lectuals ingenus i idealistes i des del seu lloc més aviat burocràtic, l'amo i el director del partit. Tenia ja aleshores -i no l'ha perduda en cap moment-la dèria i l'obsessió del partit; volia fer un partit gran i fort i no hi panyia cap mitjà ni cap esforç". (Carles Gerhard: La Comissaria de Montserrat durant la guerra civil. Memòries inèdites escrites l'any 1940. Arxiu de l'Abàdia de Montserrat).

Més que el creixement pròpiament quantitatiu, Comorera pretenia crear una articulació sòlida del partit de manera que fos un bloc homogeni capaç d'actuar de forma unitària i disciplinada. Calia una estructura a partir de la qual es pogués incidir a tots nivells de la societat, que la força i l'imatge del partit no depengués tan sols del prestigi dels intel.lectuals sinó que es fonamentés essencialment en la preparació i activitat dels seus quadres i organitzacions.

En la mida que la USC s'anava configurant com a partit polític ben estructurat la direcció política real de l'organització l'anava assumint el comitè executiu. Quan es formà el primer comitè executiu el 10 de juliol, aquest tenia un caràcter més organitzatiu i de manteniment de l'aparell que de direcció política que continuava recaient en les figures del partit, Serra i Moret i Campalans. Els càrrecs públics que tenien un i altre impedien que poguessin dedicar-se a l'aparell del partit tenint en compte el temps que això exigia, però també és cert que no donaven al comitè executiu la importància que tenia o que podia arribar a tenir. Mentre la USC fos una agrupació de persones d'idees afins que es cohesionaven a l'entorn de personalitats determinades seria indubtable l'autoritat política d'aquestes i en el cas de la USC, de Serra i Moret, Campalans i Alomar, però així que s'anés estructurant com un col.lectiu que té uns òrgans de direcció específics, aquella autoritat es debilitaria fins a posar-se al servei de l'organització en general i dels òrgans de direcció en particular.

Aquesta és l'explicació de la ràpida ascensió política de Comorera i de la pèrdua d'influència d'un home de molt prestigi dins de la USC com Serra i Moret. Comorera va ser la persona clau que va crear pràcticament l'organització, era conegut per tothom, tenia el control de totes les organitzacions del partit, era l'home que quan no feia encara un any que estava a Barcelona ningú li discutia la seva autoritat i tothom el veia com a secretari general indiscutible, tal com va ser elegit en el primer Congrés Nacional de la USC l'abril del 1932. Serra i Moret i Campalans que veien a Comorera com la persona que necessitaven per reorganitzar la USC li deixaven, al hora, via lliure per a que anés assumint la direcció política del partit acabant-la per dominar completament. Comorera va ser sempre recolzat per Campalans especialment quan el primer intent de fusió amb la Federació Catalana del PSOE, i durant els dos primers anys de la República mantenien posicions molt iguals sobre temes capitals com la consolidació de la república i la política d'aliances, la condemna radical a l'acció desestabilitzadora de la FAI, les discrepàncies profundes amb el BOC i la urgència de la formació del partit socialista de Catalunya. La mort sobtada de Campalans el 9 de setembre del 1933 deixà en l'aire quina hauria estat la seva actitud davant els fets d'octubre i el procés d'unificació de les forces marxistes a Catalunya i la posterior formació i evolució del Partit Socialista Unificat, circumstàncies que feren trencar radicalment a Serra i Moret i Comorera tal com veurem més endavant.

S'ha de dir que el recolzament incondicional que va tenir Comorera per part de Serra i Moret i Campalans va ser bàsic per a la reorganització de la USC i que van ser els qui el van promoure a la secretaria general al primer Congrés. No tots els intel·lectuals de relleu de la USC van integrar-se com un membre més en l'organització del partit, el cas de Gabriel Alomar va deixar clar que absolutament tots els membres del partit havien d'acceptar la disciplina organitzativa i les directrius del Comitè Executiu dintre de l'estructura democràtica amb igualtat de drets i sense diferències entre els membres de l'organització. Gabriel Alomar que havia estat un dels fundadors de la USC l'any 1923, i que havia format part de la candidatura de l'Esquerra a les eleccions constituents del 28 de juny del 1931 com a representant de la USC junt amb Serra i Moret, Campalans i Xirau, no era un home per a integrar-se en una estructura organitzativa que li feia perdre part de la seva independència i obligava alhora a incorporar-se a una disciplina de partit (*). Dintre del lògic marge d'autonomia

(*) De fet la inexistència d'una estructura organitzativa pròpiament dita de la USC, deixava plena llibertat d'actuació als intel·lectuals i homes públics del partit. Però aquesta situació va canviar totalment després de l'esdeveniment de la República i la reorganització del partit.

Gabriel Alomar té una concepció ben diferent a la de Comorera, sobre l'organització dels Partits Socialistes: "Cap socialista de l'escola liberal no entén el socialisme com una finalitat en si mateix, sinó com un aspecte accidental de l'evolució del

l'activitat parlamentària dels diputats socialistes catalans a l'igual que l'activitat municipal dels regidors de la USC havia d'adequar-se a les directrius dels òrgans del partit, però, a més, la condició de diputats o regidors no els excloïa dels mateixos deures que altres militants. La qüestió puntual que va plantejar "el cas Alomar", va ser el no pagament del 10% de les dietes que percebia com a parlamentari, per aquest motiu el comitè executiu va convocar una reunió amb els parlamentaris del partit el 31 d'agost del 1931 amb l'absència d'Alomar, en la qual es va decidir sol·licitar-li una "declaració categòrica en el sentit de si acceptava o no els principis, estatuts i tàctica de la USC, i en cas negatiu, declarar-lo exclòs del partit" (88). El problema que és recollit en el rèport que el comitè executiu presenta al primer Congrés Nacional de la USC,

liberalisme. Més que entre els partits burgesos i petits proletaris, caldria establir la separació entre partits de lliberació progressiva i partits d'estabilització. Per les conveniències ocasionals de la seva lluita el Socialisme ha portat a l'extrem la sobirania del partit sobre el pensament i els actes dels seus adherits. Aquest criteri contribueix a divulgar la creença que també el Socialisme preconitza una certa absorció de les iniciatives de cada ciutadà per la prepotència de la col·lectivitat social, que en tot cas seria una forma d'Estat. Aquesta rigidesa condueix a una certa militarització del partit que podria assimilar-lo a les agrupacions gregàries de totes les milícies, començant per la jesuítica (Socialisme i Liberalisme, Justícia Social, nº 147, 28-IV-1934).

pren una important volada pel significat de la personalitat i per la qüestió de fons que hi ha al darrera, la concepció del partit.

En el Congrés s'obren dos opcions, la defensada per Forment i Campalans que proposen ajornar la discussió de la conducta d'Alomar i la procedència o no de la seva expulsió, i la defensada per Ramis i Comorera que contesten a Campalans l'afirmació d'aquest que Alomar no era membre del partit en un últim intent de salvar-lo de l'expulsió quasi segura, dient que G. Alomar era diputat de la USC i membre fundador del partit i que per tant o assumia la disciplina organitzativa o havia de ser exclòs de la USC. Després de la intervenció de diferents delegats en favor de la posició de Comorera, Campalans retira la seva proposició, aprovant el Congrés la presentada per Ramis d'excloure a G. Alomar del partit per 41 vots a favor i 14 en contra (89).

La resolució presa pel Congrés dóna una idea de l'autoritat que Comorera ja tenia a la USC i, tanmateix, de la concepció del partit que calia construir i que ell explica en un dels articles de la secció "La Setmana Política": "Volem ésser un partit contemporani, un partit socialista. No hi caben entre nosaltres els que no tinguin l'abnegació de sumar-se a un gran moviment històric, de convertir-se en company dels companys, amb absoluta igualtat de drets i obligacions, i per a realitzar les funcions que les pròpies aptituds demanin. No hi caben entre nosaltres els que pensin en jerarquies, en mestratges dúmpics, o de ca

pelleta, els que vulguin dirigir i no ésser dirigits, els que no acceptin el control de la base i no la respectin com a única sobirana"... " En desprendre'ns de G. Alomar, un valor positiu, una glòria de les lletres catalanes, però un home superat cívicament i políticament, la USC puntual polític de la classe treballadora, nucli inicial avui, de la gran força que un dia no llunyà ha de crear una Catalunya nova, afirma uns principis: que la disciplina és la clau de volta, que les responsabilitats disciplinàries estan en relació directa amb el valor representatiu i personal dels militants" (90). Comorera, que tal com s'ha vist a la introducció havia combatut el personalisme d'alguns diputats i intel·lectuals del partit socialista argentí que després s'escindiren l'any 1926 formant el partit socialista independent, no volia veure repetits a la USC els errors de posar el partit al servei de les personalitats i no les personalitats al servei del partit. El I Congrés Nacional de la USC reunit els dies 2 i 3 d'abril del 1932, va ser la culminació de la primera etapa de la formació del partit socialista de Catalunya; la constitució de la USC en partit polític. El període de provisionalitat iniciat a partir de l'esdeveniment de la República es tancava amb un balanç molt satisfactori, s'havien creat 28 seccions arreu de Catalunya i 14 a Barcelona, amb un còmput de militants a l'entorn dels 1.500, s'havia constituït la Federació Comarcal de Barcelona, i, sobretot, s'havia creat una estructura de partit que permetia tenir nuclis de militants a tot Catalunya amb la suficient formació i capacitat de portar a terme una política autònoma dintre de la línia ge-

neral del partit. Malgrat tot la USC era un partit minoritari amb un nombre de militants similar al de la Federació Catalana del PSOE (91), i bastant inferior als 5.000 del BOC, l'organització marxista amb més implantació a Catalunya (92). El total de delegats que assisteixen al Congrés és de 116 obrint la sessió Joan Comorera en representació del comitè executiu i procedint-se després al nomenament de la mesa i de les ponències de programa mínim i proposicions (93).

La defensa de la República i la institucionalització de l'autonomia. L'aliança amb l'Esquerra Republicana de Catalunya.

Si des d'un punt de vista organitzatiu la USC havia donat un gran salt des del 14 d'abril, en l'aspecte polític-ideològic el Congrés no significà cap canvi substancial en la teoria i pràctica del partit. L'objectiu primordial de consolidar el règim republicà i d'aconseguir l'autonomia per a Catalunya aplaçava la configuració d'una política socialista pròpia, pilar sobre el qual havia de fonamentar-se el partit socialista. La conjuntura del moment privava sobre l'estratègia de futur. No era arribada l'hora encara de seguir una política de classe, d'unitat amb les altres forces obreres excloent els partits de la petita i mitjana burgesia, ni de plantejar-se un programa de transformació socialista quan calia apuntalar les llibertats democràtiques. Tota política que debilités l'aliança republicano-socialista facilitava les maniobres de la dreta i posava

en perill la mateixa subsistència de la república. Fins que no fos acabat el període de provisionalitat i aprovada la legislació fonamental que estructurés l'Estat sobre una nova base jurídica era imprescindible mantenir la unitat més ampla amb totes les forces republicanes.

Aquesta era la política que havia seguit la USC d'ençà l'establiment de la república i les circumstàncies que es donaven al país no havien canviat com per a replantejar-se l'aliança amb l'Esquerra. Es més, quan s'estava a les portes de la negociació de l'Estatut de Núria a les Corts era més necessària que mai aquesta unitat davant les reticències que l'Estatut despertava i de les fortes crítiques que havia rebut no tan sols per part de la dreta sinó també de socialistes i republicans. S'havia d'aconseguir l'aprovació de l'Estatut el més aviat possible i sense cap modificació substancial i per a assolir-ho la unitat d'acció amb l'Esquerra era inqüestionable.

Però el problema no estava en la política d'aliances que havia de seguir-se fins l'aprovació de l'Estatut, sinó després; és a dir si la USC mantenia l'aliança amb l'Esquerra quan es convoquessin les eleccions al Parlament de Catalunya. Gràcies a l'Esquerra la USC havia fruit d'un protagonisme que sens dubte no hauria tingut per ella mateixa. Tant a la Generalitat com a les Corts constituents la USC tenia una participació política que no corresponia a la seva incidència real. D'alguna manera vivia so-

bre les espatlles de l'Esquerra, tot i que a aquesta el pacte amb la USC li permetia donar una imatge electoral molt més àmplia i incorporava a les seves llistes intel.lectuals de provat prestigi. Aquesta política en part parasitària de la USC li era altament beneficiosa a curt plaç però no de forma indefinida ja que si pretenia ser el nucli impulsor del futur partit socialista tard o d'hora havia de desmarcar-se de l'esquerra, crear el seu propi espai social i polític al marge d'ajudes foranes que a la llarga desfiguraven la imatge del partit i allunyaven dels sectors socials que volia representar.

Hom suscita ja en el Congrés un viratge de tàctica obrint la perspectiva d'una entesa amb la Federació Catalana del PSOE encaminada a una futura fusió dels dos partits i d'un acord electoral amb el BOC de cara a les eleccions al Parlament. Les crítiques que rebia la USC de col.laboracionisme fomentaven el que des de les seccions més esquerranes del partit es proposés un trencament de l'aliança amb l'Esquerra (94). En les condicions polítiques del moment era impossible que aquesta proposta prosperés, però explicitava una realitat de la qual n'eren conscients els delegats al Congrés, el pacte amb l'Esquerra era un acord conjuntural que no havia de fer perdre de vista quina era l'estratègia política de la USC i quins havien de ser els seus aliats naturals. L'actitud de l'executiva central del PSOE sobre l'Estatut i la publicació a "El Socialista" d'un editorial sobre "La cuestión catalana" (*) dificultava, per al

(*) Comorera des de la Setmana Política contesta l'editorial del "Socialista" publicat justament després d'iniciat el Con-

tra banda, qualsevol acostament a la Federació Catalana i ja hem vist abans com les opcions polítiques de la USC i el BOC eren prou diferents com per acordar un hipotètic front comú.

Tot i que el Congrés no prengués cap determinació el tema estava plantejat i de cara al futur calia trobar-li sortida sinó es volia córrer el risc de convertir-se la USC en satèlit de l'Esquerra. Comorera en prova del seu pragmatisme va intervenir quan la secció de Badalona proposà la ruptura del pacte amb l'Esquerra a les eleccions al Parlament afirmant que la transcendència de les eleccions posaven en primer terme el triomf dels partits esquerrans sobre la reacció ja que el primer parlament de Catalunya tindria una importància determinant sobre el futur de l'autonomia i no era el moment de crear divisions entre les forces republicanes sinó d'assegurar la derrota de la Lliga i de les classes conservadores (*), la consolidació de

grés de la USC. "Es monstruós voler negar el fet català en nom de l'internacionalisme. L'internacionalisme socialista és l'antítesi de l'internacionalisme capitalista. L'internacionalisme socialista és la suma d'unitats germanes. L'internacionalisme capitalista és l'absorció violenta de les unitats menors, més febles". Veure l'art.complet en el Pensament Polític de Joan Comorera, pàg. 237 a 239.

(*) Comorera en contestar la proposició de la Secció de Badalona de no tenir pactes ni aliances amb cap partit d'ideologia burgesa de cara a futures eleccions, es declara parti

la república i de l'autonomia a Catalunya en sentit progressista era l'objectiu possible.

A més la USC no estava en condicions de presentar-se sola ni tampoc tindria cap possibilitat la formació d'una coalició socialista i comunista tenint en compte el sistema electoral majoritari. Si la USC volia tenir accés al Parlament la manera més segura d'aconseguir-ho era mantenint l'aliança amb l'Esquerra fins després de les eleccions. Aquesta va ser la decisió que va prendre el Congrés tot i que ja es preveia el

dari de no pactar amb partits que no representin els mateixos interessos de classe però hi han circumstàncies que obliguen a alterar aquest criteri com ho són les que es presenten en les properes eleccions en què s'elegirà el primer Parlament català. Davant la gran transcendència d'aquestes eleccions hem d'assegurar les màximes possibilitats de triomf als partits esquerrans davant el perill que la reacció unida triomfi i sigui ella la que faci les lleis, aquestes lleis que hauran de donar un segell característic a la vida de la nostra nació. Si la USC es desentén d'aquest moment històric i vol anar sola a les eleccions, pot tenir ben segur que perdria, i és molt possible que faci perdre als altres partits esquerrans. Heus ací la gran responsabilitat que el nostre partit contrauria, en un moment en què malauradament, les esquerres no tenen aquella força que tenien un any enrera i en què la reacció està preparada i organitzada per la vinent lluita electoral. (Justícia Social, nº 42, 23-IV-1932. Recull dels debats del I Congrés Nacional de la USC).

final de l'etapa col.laboracionista un cop realitzades les eleccions (*).

La reafirmació del pacte amb l'Esquerra i l'allargament d'aquesta etapa de "provisionalitat", aplaçava per el següent Congrés la decisió sobre temes tan importants com eren la política sindical, la fusió amb la Federació Catalana del PSOE i les relacions amb els altres partits obrers. Ja s'ha vist en pàgines anteriors com la USC deixava en llibertat de sindicació als seus militants però que l'orientació política que seguia el comitè executiu era la d'incidir sobre la CNT desmarcant-la de la FAI i transformant-la en un sindicat unitari i democràtic. El Congrés no va modificar aquesta línia política arribant les dues declaracions que el comitè executiu havia dirigit als

(*) La USC presentant-se sola no tenia cap opció de tenir representació al Parlament, però el fet que les seccions més importants del partit, especialment les de Bdalona i Districte VIII, fossin les més radicals i crítiques davant del pacte amb l'Esquerra, donava una gran importància al tema. La intervenció de Serra i Moret confirmant que el sistema electoral seria majoritari amb representació de les minories, va decantar clarament la votació en el sentit de mantenir el pacte amb l'Esquerra, però ja començava a entreveure's que hi havia un acord unànim que les eleccions al Parlament marcarien la fi de l'etapa col.laboracionista. (Justícia Social, art. cit. nota 59).

treballadors amb motiu de les vagues generals del 1931 i gener del 1932 (95). Tampoc el Congrés pren cap decisió sobre la fusió amb el PSOE proposta feta per les seccions del partit de Badalona i districte III de Barcelona, aplaçant el debat sobre el tema i adoptant la resolució de "expressar el desig d'establir les relacions més cordials i la major unitat d'acció amb tots els partits socialistes i amb tots aquells que sostinguin el principi de la lluita de classes a tot el món" (96).

Es pot dir doncs que el I Congrés de la USC és essencialment la constitució organitzativa del nou partit i la reafirmació de la política seguida fins aleshores, mantenint el pacte amb l'Esquerra i aplaçant l'adopció i desenvolupament d'una alternativa socialista pròpia. Joan Comorera és elegit secretari general i el comitè executiu es compon per Joan Coloma, Joan Capdevila, Emili Saleta, Joan Forment, Elionor Serrano, Josep Sallés, Joan Fronjosà, i Folch i Capdecila (97).

En la línia d'aplicació dels acords presos al Congrés, Comorera accentuà en el període que va fins a la convocàtoria a les eleccions al Parlament la defensa de l'acció unitària amb l'Esquerra i la crítica contra tots aquells sectors que indirectament o directa, inconscientment o conscientment actuaven contra la república. M'he referit ja abastament a la FAI i al BOC, però no a altres sectors i forces polítiques a les quals dedicaria gairebé igual atenció.

En més d'una ocasió Comorera havia criticat la feblesa del govern provisional i la lentitud en l'aprovació de la nova legislació fonamental, així com la falta de decisió per a enfrontar-se directament als resorts de l'antic règim aplicant la llei de defensa de la República no contra obrers i republicans sinó contra els autèntics conspiradors (*). Calia bandejar als enemics de la República i aquells que els feien el joc. En aquest sentit de Justícia Social Comorera feia constants referències als prohoms re-

(*) "Qui lliga les mans del govern de la República?. Còm són aquests homes que governen la República que per inacció, per feblesa, per covardia, pel que segueix, permeten el progressiu escolament de l'energia revolucionària republicana i socialista en profit de la reacció més cavernària? Quan serà aplicada -la Llei de Defensa de la República- no als republicans, no als treballadors, no als periodistes d'esquerra, sinó als monàrquics conspiradors, als burgesos que es revengen dels primers ensurts dels primers mesos de la República, als periodistes professionals de l'alarma, de les notícies tendencioses, dels comentaris enverinats". Llei de Defensa de la República, Setmana Política, Justícia Social, nº 29, 23-I-1932). A finals del 1931 havia escrit, "No tenen altre origen les dificultats i perills presents de la República. La vella legalitat és el pes mort de la revolució. I en haver-la respectada hem atiat el revifament cridaner i perillós de la reacció. No varem tallar el nus gordià. Ens varem entretenir volguent desfer-lo però deixant-nos enredar els dits. Hem viscut sis mesos de República, els primers!, i ja la reacció aixeca el cap, i provoca i amenaça i es creu amb prou força per a conspirar, per a reixir amb l'ajut de qualsevol general, per a desfer l'obra verament revolucionària de les Constituents". (La reacció a l'aguait, Setmana Política, J.S. nº 18, 7-XI-1931).

presentatius dels sectors més moderats del republicanisme, Ortega i Gasset, Maura, i especialment aquells que no tan sols havia conegut de prop sinó que l'havien influït fortament en la seva joventut, Melquíades Alvarez i Marcel·lí Domingo (98).

Però, si es pot parlar d'obsessió, Lerrox i el partit radical competien amb la FAI com els principals blancs on anava dirigida tota la càrrega verbal de Comorera. Lerrox i la FAI eren els dos grans responsables de la tràgica història del moviment obrer a Catalunya en el primer terç de segle. La falta de principis la demagògia enganyosa, l'oportunisme i la instrumentalització eren termes sinònims del lerrouxisme. De sempre Comorera s'havia esfrondat durament amb Lerrox, de jove havia escrit a les correspondències de Madrid a la "Publicidad" un article dedicat a ell que portava per títol "Quiero ser ministro" (99) i més tard, l'any 1923, va escriure el seu famós article ja esmentat a la introducció "La tragedia de Barcelona", en el qual denunciava la política antiobrera de Lerrox únic culpable de l'apoliticisme de la classe obrera després de l'amarga experiència de la Setmana Tràgica. De la mateixa manera que les dots oportunistes de Lerrox li havien permès desmarcar a la classe obrera del moviment nacional català a principis de segle quan la Solidaritat Catalana denunciava al nacionalisme com un moviment generat i dirigit per la burgesia i a la Solidaritat Catalana d'estar sota l'hegemonia de la Lliga, també a les Corts constituents Lerrox sabia i volia aprofitar el seu paper d'oposició a la coali-

ció governamental, oferint-se com la millor alternativa possible que podia representar els interessos de les classes conservadores donada la seva importància numèrica en el Congrés.

Per a Comorera, Lerroux ambicionava ser l'aglutinant de la dreta i capitalitzador del descontent que en amplis sectors de la classe mitja produïa la gestió del govern Azaña. El perill d'una crisi de govern i d'una alternativa regressiva estava personallitzat en Lerroux. S'havia d'enfortir la coalició governamental i el partit socialista havia d'assolir un protagonisme que no havia sabut tenir fins aleshores, constituint-se com a eix de la política de reformes radicals que hom no podia aplaçar. Comorera no dubtà en acusar a Lerroux de ser suport moral de les maniobres de la reacció sobretot quan el cop d'Estat del 10 d'agost del 1932. En un llarg article que portava per títol "Lerroux-Sanjurjo" publicat a Justícia Social (*), comparava el manifest de Sanjurjo amb

(*) Comorera va comparant els paràgrafs del discurs de Lerroux amb els diferents apartats del Manifest de Sanjurjo, i els va comentant escuetament després d'haver-los separat en grans apartats: La capacitat dels governants republicans; la immoralitat del Govern republicà, la intranquil·litat social i econòmica; la justificació del cop d'Estat, l'església, l'exèrcit; la sobirania nacional, identitat política, el conte xinès de la dictadura, contra el Parlament; i visca la Guàrdia Civil! El darrer apartat es titula: "Lerroux, pare espiritual de la "sanjurjada", on a manera de cloenda diu: " Vet ací els fets. Del

el discurs pronunciat poc abans per Lerroux a Saragossa, acusant a aquest d'estar involucrat en el pronunciament. Manté l'acusació en articles posteriors malgrat les dures reaccions de "El Progreso" i l'amenaça de querrela per calúnnia i difamació (*).

paral·lel objectiu, cadascú en treurà les conclusions que li plagin. Però la nostra és ja ben terminant. Afirmem que Melquíades Alvarez és l'autor material del manifest de Sanjurjo. Afirmem que Lerroux n'és l'autor moral. Afirmem que Lerroux és una d'aquelles "otras personas" que "permanecen ocultas, dispuestas a aprovecharse del crimen si el crimen prospera o a escabullirse si fracasa". (Justícia Social, nº 59, "La Setmana política", 20 d'agost del 1932.

(*) Comorera ratifica la implicació de Lerroux en el cop d'Estat, en els articles de la "Setmana Política": "Les declaracions de Sanjurjo, (J.S. nº 60, 27-VIII-1932); "La confessió de Lerroux" (J.S. nº 60, 27-VIII-1932); "Lerroux al nu" en el que raona més matisadament la possible implicació de Lerroux: "A Espanya en el moment que vivim no hi ha més que una força política de possibilitats antigovernamentals: la lerrouxista, amb els seus noranta parlamentaris. I el general traïdor, de no ésser un negat integral, per força havia de comptar amb un suport civil de solvència més o menys merescuda entre els estaments conservadors abans de llançar-se a l'aventura. I aquesta força no podia ésser altra que la lerrouxista" (J.S. nº 61, 3 de setembre del 1932).

"El Progreso" contestà l'article de Comorera amb un altre sense signatura a primera plana acusant-lo de llançar infàmies contra Lerroux i exigint una rectificació del periòdic "Pistoleros del periodismo", El Progreso, año XXVI, nº 7590. 9-IX-1932.

Encara Comorera no havia acabat de contestar a les amenaces dient "jo riuré darrer si volen anar per justícia", que Lerroux es querellava contra ell. La qüestió va prendre molta més importància de la prevista perquè quan Comorera va ser citat pel jutge Jovino Fernández Peña, el juny del 1933, féu valer la seva condició de diputat -havia estat elegit en les eleccions al Parlament de Catalunya com veurem immediatament-, i es negà a tot tipus de declaració indicant al jutge que abans havia d'adreçar-se al Parlament presentant el suplicatori preceptiu per a processar-lo. La conversa entre Comorera i el jutge "Don Jovino" va ser molt accidentada perquè, a més, el primer no volia fer ús d'altra llengua que la catalana. L'incident va publicar-se a les primeres planes de quasi tota la premsa de Barcelona, essent comentat segons l'ideari de cada periòdic i el mateix Comorera va intervenir en el Parlament per a explicar l'afer (100).

El problema de fons que plantejava el "cas Comore-ra" era la immunitat parlamentària dels diputats membres del Parlament de Catalunya. L'article 14 de l'Estatut afirmava tan sols que "els diputats del Parlament de Catalunya seran inviolables pels vots i opinions que emiteixin en l'exercici del seu càrrec", però no feia cap referència a la immunitat en general. A més, en el cas de Comorera cal afegir que l'article motiu de processament, estava escrit abans de ser diputat. Ara bé, l'Estatut Interior concreta va l'article 14 esmentat, per mitja dels articles 21 i 22, i, concretament, aquest darrer regulava nítida

ment que "Si algun Jutge o Tribunal estima que ha de processar un Diputat, ho posarà a coneixement del Parlament, expressant els motius que justifiquin dita resolució. Transcorreguts seixanta dies, comptats des de la data en què el Parlament hagi acusat recepció del suplicatori corresponent, sense pendre acord respecte a ell, el dit suplicatori es considerara denegat. La detenció o processament d'un Diputat restarà sense efecte quan ho acordi el Parlament, si es troba reunit, o la Diputació Permanent si el Parlament està dissolt o suspeses les seves sessions" (101). L'Estatut Interior era clar i català però sempre que dava el dubte si no s'excedia en la interpretació de l'Estatut Exterior, més i tot, si és té en compte que aquest retallava substancialment el que disposava l'EStatut, dit de Núria, plebiscit pel poble català, "els Diputats al Parlament de Catalunya seran inviolables en la mateixa forma i amb les mateixes garanties que s'aplicaran als membres del Parlament de la República (102).

En tot cas mentre l'article 22 de l'Estatut Interior i la llei que reglamentava la immunitat dels diputats catalans, aprovada per unanimitat pel Parlament (103), fossin vigents la immunitat parlamentària era indiscutible. Aquesta era l'opinió de Rovira i Virgili, el qual afegia que el jutge no podia desacatar les lleis catalanes i, si considerava que contenien alguna extralimitació podia tramitar la indicació corresponent. El que no podia fer era processar un diputat del Parlament de Catalunya mentre no estigués declarada la inconstitucionalitat (104). La qüestió de fons ultra

passava, l'estricta interpretació jurídica i posava en primer terme la profunda significació política. Rovira i Virgili ho palesava amb aquestes paraules: "El caràcter essencial de les institucions parlamentaries imposa la inviolabilitat i la immunitat dels representants del poble, almenys en determinades condicions, i més endavant conclouia "podem dir que quan els diputats no tenen aquesta prerrogativa, no formen un veritable Parlament" (105).

La falta de tacte o de coneixement de la legislació catalana, de Fernández Peña va provocar que fos traslladat, més ben dit, ascendit a Magistrat de Sala, i va ser el jutge municipal, accidentalment d'Instrucció, Josep Barba i Bonet el qui es va fer càrrec d'enviar el suplicatori al President del Parlament de Catalunya demanant autorització per a processar el diputat Comorera per la querella presentada per Lerroux. El 18 de juliol del 1933, la Comissió de Suplicatoris estimava per unanimitat que no procedia la concessió del Suplicatori. El dictamen va ser aprovat per unanimitat el mateix dia per la cambra legislativa en sessió secreta (*). Comorera

(*) La Comissió de Suplicatoris estava formada per Gonçal Ibars i Messeguer, President; Josep Andreu i Abelló, Enric Canturri i Ramonet, Francesc Farreres i Duran, Joan Ventosa i Calvell, Joan Rovira i Roure i Carles Gerhard Ottenwaelder que actuava de Secretari. (Diari de Sessions del Parlament de Catalunya, 19 de juliol del 1933e.

va riure darrer i es va sentir guanyador un 18 de juliol, desconeixia la manca d'identitat d'aquesta data. Tanmateix nosaltres hem d'anar enrera, encara estem en el cop d'Estat de Sanjurjo.

L'estabilitat de la República era la qüestió que preocupava més a Comorera, i si l'acció aventurera de la FAI afavoria els interessos de la reacció, Lerroux era qui els personalitzava a les Corts. La FAI era un perill per a la desestabilització, però els radicals i Lerroux eren l'amenaça de la involució, l'únic instrument que podia utilitzar la dreta a partir de la composició del Parlament, per a fer caure el govern Azaña. Comorera més que acusar a Lerroux d'estar involucrat directament en el pronunciament el considerava inspirador i "director espiritual" per les seves constants declaracions

A principis d'agost, Comorera ja empenia la denúncia contra els Tribunals de Justícia, indignat perquè Fernández Peña no hagués estat expedientat per desconeixement conscient o inconscient de la legislació catalana i pel menyspreu envers les Institucions de la Generalitat i, particularment, el Parlament. El 2 d'agost del 1933, feia una exposició detallada en el Parlament de Catalunya, de la corrupció de molts membres del Palau de Justícia (Diari de Sessions del Parlament de Catalunya, 3 d'agost del 1933).

contra el govern i la seva acció política de presentar-se a la dreta com l'home de recanvi.

El frustrat cop d'Estat de Sanjurjo va convèncer als sectors més reticents de la USC a mantenir l'aliança amb l'Esquerra, que calia la més àmplia unitat de les forces genuïnament republicanes. Els debats a les Corts sobre l'Estatut van accelerar-se i finalment fou aprovat el 9 de setembre. Les eleccions al primer Parlament de Catalunya es van convocar pel 20 de novembre.

A principis d'octubre el comitè executiu publicava a Justícia Social una declaració en la qual es reafirmaven els acords presos al Congrés i es ratificava el pacte amb l'Esquerra (106).

La USC va presentar a les llistes de l'Esquerra els candidats, M. Serra i Moret, i Joan Comorera per Barcelona circumscripció, Joan Fronjosà i Estanislau Ruiz Ponseti per Barcelona-ciutat, i Carles Gerhard i Ottenwaelder per Tarragona. El triomf absolut de l'Esquerra va representar l'accés al Parlament de tots els candidats presentats per la USC. Comorera va sortir elegit per 77.615 vots. Amb la victòria a les eleccions del Parlament s'acabava per a Comorera la primera etapa de la transformació de la USC en el partit del proletariat català, l'etapa de la consolidació de la República, del restabliment de les llibertats nacionals a Catalunya i del pacte amb l'Esquerra i de la reorganització de l'aparell del partit. L'accés de la USC al Parlament era la culmina-

contra el govern i la seva acció política de presentar-se a la dreta com l'home de recanvi.

El frustat cop d'Estat de Sanjurjo va convèncer als sectors més reticents de la USC a mantenir l'aliança amb l'Esquerra, que calia la més àmplia unitat de les forces genuïnament republicanes. Els debats a les Corts sobre l'Estatut van accelerar-se i finalment fou aprovat el 9 de setembre. Les eleccions al primer Parlament de Catalunya es van convocar pel 20 de novembre.

A principis d'octubre el comitè executiu publicava a Justícia Social una declaració en la qual es reafirmaven els acords presos al Congrés i es ratificava el pacte amb l'Esquerra (106).

La USC va presentar a les llistes de l'Esquerra els candidats, M. Serra i Moret, i Joan Comorera per Barcelona circumscripció, Joan Fronjosà i Estanislau Ruiz Ponseti per Barcelona-ciutat, i Carles Gerhard i Ottenwaelder per Tarragona. El triomf absolut de l'Esquerra va representar l'accés al Parlament de tots els candidats presentats per la USC. Comorera va sortir elegit per 77.615 vots. Amb la victòria a les eleccions del Parlament s'acabava per a Comorera la primera etapa de la transformació de la USC en el partit del proletariat català, l'etapa de la consolidació de la República, del restabliment de les llibertats nacionals a Catalunya i del pacte amb l'Esquerra i de la reorganització de l'aparell del partit. L'accés de la USC al Parlament era la culmina-

contra el govern i la seva acció política de presentar-se a la dreta com l'home de recanvi.

El frustat cop d'Estat de Sanjurjo va convèncer als sectors més reticents de la USC a mantenir l'aliança amb l'Esquerra, que calia la més àmplia unitat de les forces genuïnament republicanes. Els debats a les Corts sobre l'Estatut van accelerar-se i finalment fou aprovat el 9 de setembre. Les eleccions al primer Parlament de Catalunya es van convocar pel 20 de novembre.

A principis d'octubre el comitè executiu publicava a Justícia Social una declaració en la qual es reafirmaven els acords presos al Congrés i es ratificava el pacte amb l'Esquerra (106).

La USC va presentar a les llistes de l'Esquerra els candidats, M. Serra i Moret, i Joan Comorera per Barcelona circumscripció, Joan Fronjosà i Estanislau Ruiz Ponseti per Barcelona-ciutat, i Carles Gerhard i Ottenwaelder per Tarragona. El triomf absolut de l'Esquerra va representar l'accés al Parlament de tots els candidats presentats per la USC. Comorera va sortir elegit per 77.615 vots. Amb la victòria a les eleccions del Parlament s'acabava per a Comorera la primera etapa de la transformació de la USC en el partit del proletariat català, l'etapa de la consolidació de la República, del restabliment de les llibertats nacionals a Catalunya i del pacte amb l'Esquerra i de la reorganització de l'aparell del partit. L'accés de la USC al Parlament era la culmina-

ció d'una tàctica "sense impaciències". L'aliança política i electoral amb l'Esquerra li havia estat altament beneficiosa, però calia des d'ara desenvolupar una política pròpia i donar per finalitzada la política col.laboracionista (*).

(*) "La USC ha acabat bé la primera etapa. S'inicia, ara, la segona que ha d'ésser més fecunda que aquella: l'etapa de la consolidació definitiva i de l'expandiment a fons del partit polític del proletariat català..... Estem en la segona etapa més plena de responsabilitats i de possibilitats immediates que la primera. I en sortir d'ella veurem que Catalunya comptarà amb un partit proletari poderós, el més poderós i el més articulat; que a Catalunya s'haurà produït el fet de major contingut revolucionari, si en el camí sabem vèncer els perills del radicalisme cridaner, mal d'infantesa, com va dir Lenin" ("Després de la victòria", Setmana Política, J.S. nº 74, 3-XII-1932).

A LA RECERCA DE L'ESPAI SOCIALISTA.

Fi de l'etapa col.laboracionista. La minoria socialista al Parlament.

Pocs dies després es publicà a "Justícia Social" un editorial, "Fi de l'etapa col.laboracionista" (107), en el qual s'expressava de manera oficial la posició de la USC, constituït ja el primer Parlament de Catalunya. Aconseguir l'objectiu d'evitar el triomf de la Lliga era arribada l'hora de donar per acabat el pacte amb l'Esquerra. S'obrien dues polítiques diferents, a l'Esquerra li corresponia governar, posaren funcionament les Institucions d'autogovern i portar a terme el programa electoral; a la USC li corresponia l'oposició lleial des del Parlament com a millor garantia que el programa de govern presentat als electors seria complert sobretot en aquells aspectes de major contingut social.

Algunes Seccions de la USC van demanar la convocatòria d'un Congrés Extraordinari una vegada realitzades les eleccions per tal de fixar la política que havia de seguir el partit després dels resultats electorals (108). El Comitè Executiu no va considerar l'oportunitat del Congrés tenint en compte que els acords del Congrés ordinari ja eren prou clars sobre la política d'aliances. Havia quedat clar que amb les eleccions finalitzava tot compromís amb l'Esquerra. La presència de la USC en el Parlament havia de ser entesa en un doble sentit, en primer lloc s'havia de ser fidel al Programa de govern presentat a les eleccions i per tant garantir des de l'oposició el seu compliment, però, en segon lloc la USC era conscient que era l'única força socialista en el

Parlament i que la imatge pública que li convenia era aquesta darrera. Gràcies a l'Esquerra, la USC era en el Parlament i aquest factor va condicionar l'activitat de la minoria socialista (*), però els dirigents de la USC no oblidaven que la presència de la minoria socialista al Parlament era un element de primera importància per avançar en la construcció del Partit Socialista de Catalunya.

(*) L'aliança Esquerra Republicana-USC era denunciada per alguns mitjans de comunicació que no reconeixien cap representativitat real a la USC i, per tant, consideraven que no tenia dret a cap representació parlamentària. Així "El Diluvio" publicava un article el 16-VIII-1933, amb el títol "El truco socialista en Cataluña" que entre altres coses deia: "Digámoslo bien claramente. Los socialistas nada son ni nada representan en Cataluña. Por eso, y más si no se adopta aquí el régimen de representación proporcionalista, sus capitostes para nada tienen que figurar ni en el Parlamento de la nación española ni en las corporaciones populares de Cataluña".

"El Progreso" del 4-V-1933 amb motiu de la polèmica al Parlament entre Comorera i Dencàs, sobre el conflicte del Port, diu que la USC no té dret al protagonisme que li donés el Parlament quan els vots els va tenir gràcies a la coalició amb l'Esquerra, i en un altre article publicat el 17-VIII-1933 amb el títol de "El chantaje político de la USC" diu que "el ex obrero Juan Comorera y sus amigos deben renunciar a una representación que usurpan".

Aquest va ser l'equilibri que va caracteritzar l'actuació parlamentària de la USC. En un Parlament en què les minories van ser molt actives malgrat la seva reduïda importància numèrica, a l'Esquerra no li anava malament que la USC actués de força de xoc contra la minoria de la Lliga, accentuant així el seu caràcter arbitral i de partit de govern, però també és cert que les dures intervencions contra la Lliga de J. Comorera, Ruiz Ponseti i Fronjosà donaven una imatge pròpia, diferenciada, de la USC que li hauria estat de molta utilitat de cara a futures eleccions.

Serra i Moret era el cap de la minoria socialista, però ja des de bell antuvi la seva funció i presència en el Parlament va ser més de cap doctrinal que no pas real; la direcció de l'activitat parlamentària de la USC era portada pel comitè executiu i més concretament per Comorera. Les intervencions de Serra i Moret eren escoltades amb atenció pel conjunt de la Cambra, la seva forma de parlar era conciliatòria i respectuosa amb l'adversari, i tendia a allunyar-se dels objectius concrets de partit i evitava polemitzar introduint el tema de la intervenció en un marc conceptual i teòric del qual confiava cegament amb el convenciment de la raó. El caire cordial de les intervencions de Serra i Moret contrastava amb l'esperit polemitzador i a voltes acusatori de Fronjosà i Comorera (*).

(*) Ismael E Pitarch es refereix a Serra i Moret -discursos doctrinals- i a Comorera i Ruiz Ponseti -més tècnics i polí

Comorera era junt amb Serra i Moret, qui protagonitzava la majoria de les intervencions al Parlament; d'estil més sobri amb al·locucions igualment llargues era blanc de les diatribes de la Lliga quan el seu verb contundent feia aparició a l'hemicicle tot remouent els bancs de la minoria regionalista (*).

tics-, com a principals oradors de la USC. De Fronjosà afirma que "La seva fòbia anti-Lliga era extrema i contínua i no sempre l'expressava de forma parlamentària".

"L'Estructura del Parlament de Catalunya i les seves funcions polítiques (1932-1939)". Ismael E. Pitarch. Ed. Curial, Barcelona 1977, pàg. 119.

Carles Gerhard, era el cinquè membre de la minoria socialista i secretari del Parlament, no es destacà mai ni en el Parlament ni en el Partit, era un home moderat més en la línia de Serra i Moret que no pas de Comorera, Fronjosà i Ruiz Ponseti dels quals discrepava sovint. Ell mateix es defineix així. "Jo continuo essent allò que era quan vaig ésser efectivament conduït a adoptar posició i fuí elegit diputat al Parlament de Catalunya: un socialdemòcrata de formació liberal, un humanista i un enamorat de Catalunya". Carles Gerhard: Memòries inèdites, escrites el 1940, pàgs. 302-303. Arxiu Abadia de Montserrat.

(*) Carles Gerhard, al qual la personalitat de Comorera li produïa alhora respecte, por, i cap simpatia, fa aquest retrat parlamentari: "En Comorera no era precisament el que en podríem dir un bon parlamentari. Li calia preparar abans els seus discurs-

Va ser durant l'any 1933, únic any també que el Parlament de Catalunya pogué funcionar amb normalitat, que Comorera desenvolupà al màxim la seva actuació parlamentària que disminuiria a partir de 1934 pel seu nomenament com a Conseller d'Agricultura i Economia en el primer Govern Companys (109). Van ser vàries les intervencions de Comorera durant aquest any i es pot dir que amb la discussió de l'Estatut Interior de Catalunya va explicitar ja la funció d'USC com a partit reformador al qui l'Esquerra li reservava les respostes ideològiques a les esmenes que presentava la Lliga. La intervenció inicial contra la totalitat del dictamen de la Comissió so

sos, em confessava en la intimitat el pànic que passava cada vegada que li calia prendre la paraula en públic -ço que també m'esdevenia a mi- i li mancaven to, gest i fogositat. En els seus parlaments resultava monòton; al cap de poca estona de parlar la respiració se li feia difícil, estossejava, i era visible que allò el fatigava extraordinàriament. D'altra banda, el seu to era sempre tan marcadament acerb, tan inútil ment mossegós i punxant a voltes, que no resultava a posta per a congraciar-li simpatia, fins al punt que àdhuc quan tenia raó havia d'ésser molest per als adversaris de donar-la-hi. A mi em feia l'efecte, de vegades, quan l'observava des del meu lloc de secretari de la Cambra, de la mesa presidencial estant, i el veia perorar peniblement amb el seu posat amarg de màrtir torturat i la pallidesa cadavèrica del seu rostre rera la pantalla gruixuda de les ulleres que no havia d'ésser difícil desmuntar-lo amb unes quantes interrupcions. Tal vegada, però m'esquivava, perquè si algun cop la cosa

bre el Projecte d'Estatut Interior la va fer Comore-
ra per absència de Serra i Moret de viatge a Angla-
terra. En ella va centrar els tres punts que fona-
mentarien les esmenes posteriors de la USC, hi ha-
vien tres mancaments greus o millor dit tres claudi-
cacions en el dictamen de la majoria de la Comissió,
en sentit catalanista, en sentit social i econòmic i
en sentit parlamentari.

Fonamentant-se en l'avantprojecte realitzat per la
Comissió Assessora Jurídica, Comorera era partidari
del títol proposat de "Constitució de Catalunya",
ja que no s'estava redactant tan sols un Estatut Or-
gànic ordenador de les Institucions d'autogovern a
Catalunya, sinó que s'estava debatent "la llei fona-
mental del país" i aquesta llei "arreu del món se

s'esdevenia -i no era estrany en efecte que les seves urpades
verbals suscitésin crits i reclamacions-, l'home deixava pas-
sar el xàfec, somreia amb un posat una mica cínica, i després
continuava com si res. Tot amb tot, tinc la impressió que no
hauria resistit el cos a cos, puix que li mancaven folgança,
agilitat i passió fogosa. La seva passió era més aviat -con-
seqüència tal vegada de les seves poques condicions físiques
del tipus de la passió freda, concentrada, que destil.lava go-
ta a gota en les seves paraules com un fel amarg, i les seves
rèpliques eren sempre brevíssimes, incisives i sagnants".

Carles Gerhard: Memòries inèdites, pàg. 464.

n'anomena Constitució" (110). Comorera acceptava que Catalunya no tenia el ple dret de sobirania però afirmava, alhora, que "en Repúbliques Federals ni en Repúbliques Generals, no hi ha plena sobirania en cap part del món. Perquè en unes i altres la plena sobirania està cada vegada més limitada per impositcions de caràcter universal, de manera que, en vigor, els mots "plena sobirania" no tenen cap significació" (111).

L'argumentació de Comorera, la qual era compartida per la fracció nacionalista confederant de l'Esquerra, reflectia el volgut dret de Catalunya de constituir-se lliurement i la realitat constitucional que li atorgava i limitava el dret d'autonomia; era aquest darrer, el criteri del President de la Comissió de Constitució, Joan Casanovas. "Es propugnava i algú sostenia i sosté encara, que es denominés Constitució, però sembla a la Comissió i a la seva majoria, que no podia prosperar aquest criteri, perquè Constitució implica una extensió de la sobirania que dissortadament no tenim. No hem de perdre de vista que nosaltres no tenim la categoria d'un Estat federal, sinó que tenim únicament i exclusiva la categoria d'una regió autònoma dintre la República espanyola". "S'han tingut en compte en dictaminar també l'Estatut o aquest projecte, les dues limitacions que té la Comissió. Hi han dos límits, un d'ells és la Constitució i l'altre és l'Estatut exterior de Catalunya que regulen les nostres relacions amb l'Estat central" (112). En rigor les posicions de Casanoves i també de Maspons

Anglasell (113) eren molt més convincents que la de Comorera, però la comparació que feia aquest amb els Estats Federals no deixava de tenir interès. És cert que Catalunya formava part d'un Estat unitari (integral) i els catalans com a ciutadans espanyols participaven d'una sobirania única i unitaria, la de la nació espanyola, que la feia incompatible amb el dret d'autodeterminació. Però també és cert que l'Estat federal és el resultat de sobirania originàries que en federar-se han creat un dret superior el qual primarà sobre el dret federat, i tot i que l'Estat federal no pot intervenir en tot el que es competència exclusiva dels Estats federats la universalització de la sobirania crearà en el transcurs històric l'Estat-Nació compatible amb l'autonomia dels Estats membres. Per tant l'estructuració d'un Estat unitari compatible amb les autonomies no tan sols no estaria tan lluny d'un Estat federal sinó que seria el camí per accedir-hi, tal com deia Macià en el discurs pronunciat quan la constitució del Parlament, "I tant de bo que el camí que emprengui Catalunya en el Govern de si mateixa, desvetlli aquest mateix sentiment nacional en tots i cada un dels pobles d'Espanya, que això voldrà dir que s'atansa l'hora d'establir la República federal" (114).

Tanmateix és sobre les altres dues qüestions que Comorera mantingué una actitud més intransigent i sobre les quals, esmenes posteriors de la USC esgotaren al màxim la possibilitat de la reforma de l'articulat de l'Estatut Interior.

El reconeixement del dret de propietat privada i la supressió de l'article de l'avantprojecte d'Estatut de la Comissió Assessora Jurídica sobre les facultats de la Generalitat en matèria d'expropiació "tanca als treballadors de Catalunya tota possibilitat per arribar a una evolució pacífica, perquè sempre davant d'ells, havent-hi el reconeixement del dret de propietat privada i l'afirmació que la Generalitat l'aferma, evidentment els treballadors es trobaran, en arribar a cert punt de la seva evolució, amb aquest principi constitucional que els obligarà, sense voler-ho ells mateixos ni ningú, a enderrocar la paret que serà l'obstacle per a seguir la seva marxa normal" (115).

Tanmateix, la intervenció de Comorera anava més dirigida a les facultats de la Generalitat en matèria d'expropiació amb o sense indemnització que al reconeixement de l'exercici del dret de propietat en quant s'inspiri en l'interès social, principi ja regulat a la Constitució. Si es renunciava al dret d'expropiació per part dels poders públics es renunciava a tota possibilitat futura de socialització i àdhuc tots els principis socials reconeguts al títol II quedaven buits de contingut o disminuïts considerablement si la seva finançació havia de procedir exclusivament del Pressupost de la Generalitat sense recórrer a l'expropiació (116).

El debat del títol II en el Parlament a partir especialment dels vots particulars de la Lliga i de la USC va ser una de les ocasions en les que una i altra minoria parlamentària radicalitzaren la discus-

sió de l'articulat en una polèmica ideològica que les erigia en protagonistes de la cambra legislativa. Les posicions d'ambdues minories eren lògicament oposades, mentre la Lliga Catalana propugnava la supressió del títol ja que no tenia sentit la proclamació d'uns principis que definien la personalitat de Catalunya quan aquesta no posseïa el dret de sobirania, la USC per mitjà de Fronjosa (117) impugnava el títol per no desenvolupar, ans el contrari, drets ja reconeguts a la Constitució. L'actitud inicial de la USC anà variant en funció de les esmenes presentades per la Lliga la qual adoptà les més dures crítiques contra l'Estatut Interior en el debat d'aquest Títol. La USC féu costat amb l'Esquerra en el rebuig a les esmenes de la Lliga, però el contingut de les intervencions explicitava la posició que un i altre partit tenien o volien tenir en la societat catalana. L'Esquerra apareixia amb la imatge de força política equidistant de dos pols oposats, enemics inconciliables, les contradiccions entre els quals mentre no s'agreugessin o fessin explosió, servien a l'Esquerra i a l'equilibri que representava: "L'Estatut és essencialment democràtic, és un Estatut liberal, que té també el seu contingut social. Evidentment que no ha incorporat la doctrina socialista, la doctrina que reflexen els vots particulars de la minoria socialista perquè no era funció d'aquesta majoria fer un Estatut entorn d'aquest conjunt, ni ha pogut tampoc incorporar les doctrines conservadores de la Lliga Catalana, de l'altra minoria. Es equidistant dels partits i en aquesta equidistància trobem que es reflexa l'estat actual de Catalunya" (118). En paraules del

mateix Casanovas era la USC qui apareixia com a força oposada, com alternativa a la Lliga, i aquella minoria, com si preveiés un futur no llunyà, va assolir clarament aquest paper.

La discussió de l'article 9 sobre el dret de propietat va ser on es va manifestar més genuïnament l'actitud dels tres grups, i així ho entenia Comorera quan afirmava que la discussió de l'Estatut havia servit per clarificar la situació de cadascú (119). Ell mateix i Ventosa i Calvell de la Lliga Catalana van ser protagonistes d'una virulent disputa sobre els sistemes capitalista i socialista. En contestar l'opinió de Ventosa i Calvell sobre el fracàs del socialisme, Comorera aprofità l'avinentesa no tan sols per dir que el socialisme com ideologia no havia fracassat i que "a Rússia hi ha un capitalisme d'Estat en mans del proletariat rus, que podrà conduir, en una evolució més o menys llarga, a una autèntica civilització socialista (120), sinó que atacà durament el passat polític de la Lliga acusant-la de protegir a Martínez Anido i de recolzar el cop d'Estat de Primo de Rivera i de traicionar els drets nacionals de Catalunya, alhora que denunciava al sistema capitalista com l'origen i causa de la crisi internacional, de la 1a. guerra mundial i de les involucions autoritàries d'Itàlia i Alemanya.

Per a Comorera el socialisme no havia fracassat, havia fracassat una tàctica, la tàctica de col.laboració dels partits socialistes occidentals. L'experiència obligava a rectificar, el pacte no era possi

ble entre enemics inconciliables i la lluita havia de ser implacable fins l'extermini total de la burgesia (121). Si el socialisme hagués fracassat i no tingués cap força, preguntava Comorera als diputats de la Lliga, "creieu que el capitalisme renunciaria justament a les seves formes democràtiques d'abans i trencaria ell mateix l'instrument que va servir per construir el seu edifici jurídic de privilegis de castes i de classe?. La por a l'ascens del socialisme va decantar a la burgesia cap a posicions autoritàries de tal manera que el compromís entre dos formes de vida, de civilització, es feia impossible. Comorera concloïa així: "Sabem positivament que estem en el període de transició, que sempre és el més dolorós i més difícil de passar d'una civilització caduca, a la implantació d'una nova civilització èticament i econòmica superior. Ho saben però no volen dir-ho, no ho volen reconèixer, i dia vindrà que el Sr. Cambó ens dirà que a Espanya no volem el règim socialista ni en safata, i al dia següent, vindrà ja el règim socialista" (122).

La tercera crítica que la USC feia per veu de Comorera a l'Estatut Interior es referia a les funcions del President de la Generalitat. Es en aquest punt on la USC es desmarcà més clarament de l'Esquerra en el debat de l'Estatut Interior. Calia separar en primer lloc la figura històrica de Macià de la regulació de l'òrgan de President de la Generalitat; l'ordenació de les Institucions de la Generalitat s'havia de fer amb independència de la persona o persones que hipotèticament podrien cobrir els càrrecs;

nogensmenys s'havia d'evitar també l'ambigüitat de la figura i funcions del President de la Generalitat tal com estava escrit en el projecte de la Comissió, ja que hom situava a Macià en una perillosa posició d'equilibri volent fer compatible la seva figura aglutinant i simbolitzadora del sentiment nacional català amb la realització d'una política de govern específica i partidària que responia a la majoria parlamentària. Es cert, diu Comorera, que a l'Estatut de Catalunya es preveu la possibilitat que el President pugui delegar temporalment les seves funcions executives, i aquesta opció es va prendre precisament per enfortir i mantenir "una figura aglutinant que cohesionés les forces encara anarquitzades d'aquesta Catalunya que vol ésser una nació" (123), al marge de la responsabilitat específica de govern.

Transcorreguts dos anys des de l'establiment de la República la situació era diferent, s'estava ja en una etapa de normalització institucional de l'autonomia a Catalunya. Els anhels d'emancipació i autogovern ja no eren exigències sinó realitats que s'anaven construint i el simbolisme de Macià donava pas a una política de realitzacions, de govern, de la qual ell n'era màxim responsable. Si es volia evitar que aquesta política, que de segur satisfaria a uns però no a d'altres, minvés el prestigi de Macià, calia esclarir ben bé les funcions del President de la Generalitat i llur delegació, evitant caure en tota tendència presidencialista (124).

La delegació de funcions tal com era regulada al Projecte de la Comissió, desvinculava el President de la responsabilitat parlamentària però en canvi mantenia responsabilitats importants de govern. Aquesta contradicció era incompatible amb el sistema parlamentari. O bé el President no delegava i aleshores era plenament responsable davant del Parlament, o bé delegava totalment les seves funcions de govern i executives en el Conseller en Cap, el qual en assumir les funcions esmentades era qui havia de tenir la total responsabilitat davant del Parlament. La figura d'un Poder presidencial defensada per Rovira i Virgili (125), no era compartida per Comorera, que veia en ella una agressió al sistema parlamentari. En delegar les seves funcions el President no passava a ser una figura estrictament moderadora sinó que continuava assumint el poder executiu, en el sentit que "de fet i de dret per la lletra de l'Estatut Interior de Catalunya el President de la Generalitat seguirà portant tota la política general de Catalunya en el Govern, en la intimitat del Govern i la política general catalana, però ni de fet ni de dret no serà responsable dels actes que ell pugui cometre com a President de Catalunya, en delegació de funcions, en aquesta Cambra" (126).

He dit que l'actuació de la minoria socialista com a grup parlamentari totalment independent de l'Esquerra i la seva política d'oposició lleial al Govern de la Generalitat respon a l'objectiu de crear i consolidar l'espai socialista a Catalunya. Hom havia assolit el primer pas de transformar la USC en un par-

tit organitzat que en poc temps havia multiplicat el nombre de militants i aconseguit una important presència en els diferents àmbits de la societat catalana. Contràriament, no s'havia reeixit en l'intent de desvincular la CNT de la FAI ni s'havia assolit una implantació rellevant en el moviment obrer condició inalienable en la perspectiva de la construcció del partit socialista de Catalunya.

L'estroncament de la unificació socialista: La Unió Socialista de Catalunya i la Federació Catalana del P.S.O.E.

Al costat de les dues finalitats esmentades hom plantejava una tercera necessitat, la unificació de les forces socialistes a Catalunya i més concretament la fusió entre la USC i la Federació Catalana del PSOE. Aquest objectiu havia estat ajornat pel primer Congrés de la USC fins a l'aprovació de l'Estatut i normalització de les Institucions polítiques catalanes, ajornament que concordava amb la política d'unitat de les forces democràtiques defensada per la USC fins que l'autonomia a Catalunya no fos una realitat institucionalitzada. Aprovat, doncs, l'Estatut, realitzades les eleccions al Parlament i format el primer govern estatutari, la USC prenia el camí de la fusió socialista.

Els primers contactes entre ambdues organitzacions

es realitzaren oficiosament a partir de mitjans del 1932. La primera reunió tingué lloc a l'ateneu i hi van assistir per la USC, Campalans, Serra i Moret, Comorera, Fronjosà, Barjau, Mira, i per la Federació Catalana del PSOE, Martínez Cuenca, Pla i Armengol, Jové Sarroca, Vidal Rossell, Ramon Bartralot, Antoni Barberà, Ramon Palomas (127). La voluntat unitària de les dues organitzacions i l'interès per iniciar un procés d'unificació topà en aquesta primera reunió en el desacord sobre política sindical; la delegació de la Federació Catalana del PSOE per veu de Martínez Cuenca feia qüestió de principi l'assoliment de la UGT com central sindical del nou partit polític mentre que en la USC hi havien entre alguns militants, sèries reticències envers la UGT pel seu passat col.laboracionista durant la dictadura de Primo de Rivera, i, endemés, la orientació sindical de la USC estava encara encaminada a influir en la CNT, central sindical d'hegemonia indiscutible a Catalunya (128). Amb tot, aquella reunió fou punt de partida d'altres contactes entre les direccions dels dos partits en els que hi tingueren decisiva intervenció Comorera per la USC i Recasens i Mercadé per la Federació Catalana del PSOE (129).

El Congrés de la Federació Catalana del PSOE del 1932 havia aprovat l'inici de les negociacions amb la USC i va ser la nova direcció encapçalada per Recasens i Mercadé com a President, qui va prendre en mà la gestió de contactar amb els dirigents de la USC (130). Cal dir però que tot i ser la Federació Catalana del

PSOE qui va prendre la iniciativa d'obrir un procés de fusió amb la USC, va ser de la Federació d'on van sortir els principals i, a darrera hora, determinants obstacles que impediren la unificació que d'haver-se produït hauria tingut, molt probablement, conseqüències molt importants en l'orientació i posterior concreció del procés d'unificació de les forces marxistes a Catalunya.

L'actitud inicial de la USC va ser la d'acceptar els contactes oficiosos entre ambdues organitzacions però aplaçar tota negociació efectiva fins ésser aprovat l'Estatut. Els dirigents de la USC es mantenien a l'expectativa no solament perquè consideressin que abans de la unificació i clarificació de l'espai socialista havia de donar-se per acabat el període de provisionalitat de les institucions autonòmiques ja que, tanmateix, era compatible continuar amb la política d'unitat democràtica i d'aliança amb l'Esquerra, i iniciar alhora un procés d'unificació amb la Federació Catalana del PSOE sobretot en uns moments en què el PSOE participava en el Govern Azaña i mantenia l'aliança amb els republicans.

Hi havien altres factors que explicaven aquest desplaçament, en primer lloc les reticències de molts membres de la USC en relació amb la comprensió del fet nacional per part de la direcció estatal del PSOE, la USC havia nascut precisament com a conseqüència d'aquesta incomprensió (131), i en el trans

curs de l'any 1932 havia hagut més d'una topada entre "Justícia Social" i "El Socialista" en relació amb la qüestió nacional (*). Nogensmenys, l'actuació dels diputats socialistes a les Corts en el de

(*) Comorera havia tingut algunes topades amb els socialistes des de les pàgines de Justícia Social. En el nº 39 del 2 d'abril del 1932 contesta amb duresa dins de la secció "La Setmana Política" i amb el títol d'" Imbroglío Corderil", unes declaracions fetes a Barcelona pel diputat socialista Manuel Cordero sobre la situació amenaçada del castellà en les escoles catalanes.

A la mateixa secció i amb el títol de "No hi ha pitjor sord..." apareguda a Justícia Social nº 41, el 16 d'abril del 32, contesta l'editorial publicat a "El Socialista" amb el títol de "La Cuestión Catalana": "Es monstruós voler negar el fet català en nom de l'internacionalisme. L'Internacionalisme socialista és l'antítesi de l'internacionalisme capitalista. L'internacionalisme socialista és la suma d'unitats germanes. L'Internacionalisme capitalista és l'absorció violenta de les unitats menors, més febles. Un socialista, en esguardar el mapa peninsular, somniarà una estructuració fraternal, on totes les individualitats conviuran amb plenitud de drets, amb igualtat de deures, immunitzats contra el rancor cavernari i orfes d'ambicions hegemòniques". Acaba afirmant que "dissortadament, al contrari de com hauria de ser, els socialistes espanyols ni entenen ni recolzen sinó tot el contrari, el fet català".

bat de l'Estatut va ser d'un estricte i prudent suport al dictamen de la comissió i, malgrat el vot favorable de la minoria socialista indispensable per a l'aprovació de l'Estatut, alguns dels seus destacats dirigents, entre ells Prieto i Araquistain es distingiren per llurs actituds gens favorables a les autonomies en general i a la de Catalunya en particular (132). En segon lloc, i ja ho he explicat amb prou extensió, fins a començaments del 1933, la USC no es desmarca ja clarament de la CNT obrint la perspectiva d'una nova central sindical i cloent així una etapa d'esforços inútils i irrealitzables de desvincular la CNT de la influència de la FAI.

Tanmateix, aquestes raons que expliquen l'aplaçament de les negociacions oficials per part del Comitè Executiu de la USC, podrien quedar en gran part superades entre finals del 1932 i principis del 1933. La institucionalització definitiva de l'autonomia a Catalunya propiciava que els partits estatals adequessin llur estructura i organització al nou marc autonòmic i, per tant, que fos possible un procés d'integració de la USC en el PSOE a partir i en funció dels principis que fonamentaven l'autonomia a Catalunya. D'altra banda, l'assumpció de la UGT com a central sindical pròpia, evitava el risc de crear una nova central sindical de possibilitats més aviat limitades i permetia a la USC comptar amb una organització sindical de sòlida tradició a Espanya encara que de fe

ble implantació a Catalunya però que responia a la política reformadora que la USC preconitzava.

Aquestes condicions favorables, doncs, per a la unificació acceleren els acords entre les dues direccions per establir les bases de fusió dels dos partits, les quals eren fonamentalment les següents: la nova organització es denominaria "Unió Socialista de Catalunya", la qual seria "un partit plenament sobirà dins de Catalunya i, als efectes de la política peninsular i davant de la Internacional Obrera Socialista, serà la Federació Catalana del Partit Socialista Obrer Espanyol" (133), i aprovada la fusió per "llurs corresponents Congressos extraordinaris, es nomenarà una Comissió mixta que assumirà interinament la direcció de totes les forces socialistes de Catalunya i les convocarà en el termini de tres mesos, a un Congrès Extraordinari dels dos partits en fusió" (134).

La Federació Catalana del PSOE que des de bell antuvi havia portat la iniciativa del procés d'unificació realitzà el seu Congrès Extraordinari a Mataró el 5 de març del 1933. Al Congrès hi assistiren de legats de les Agrupacions socialistes de Manlleu, Sabadell, Tortosa, Mataró, Sant Vicens dels Horts, Sta. Coloma de Gramanet, Manresa, Girona, Montcada Reixac, Barcelona, Flix, Tarragona, Reus, Caldes de Montbui, Sitges i Roda amb un total de quaranta delegats (135). La Comissió Executiva del PSOE havia tramès una circular a totes les Agrupacions de

Catalunya desautoritzant el Congrés per considerar-lo antirreglamentari (136), i en virtut d'aquesta circular la Federació socialista de Barcelona i l'Agrupació de Montcada-Reixac van oposar-se a la seva realització.

L'ordre del dia del Congrés incloïa com a qüestió prèvia al debat de les bases d'unificació, l'acceptació o no de la moció presentada per la Federació de Barcelona. El resultat després d'una llarga imoguda discussió va ser rebutjar la proposta de la Federació de Barcelona de suspendre el Congrés per antirreglamentari. L'esmentada Federació i l'Agrupació de Montcada-Reixac van retirar-se i posteriorment a proposta de Subiñà, un dels pocs membres de la Federació de Barcelona que van romandre en el Congrés, s'acordà l'expulsió de les Agrupacions que s'havien retirat (137). El Congrés acordà, seguidament, aprovar per unanimitat les bases d'unificació amb la USC sempre i quan, a proposta de l'Agrupació de Mataró, la unitat política comportés la unitat sindical, la UGT havia de ser sense dubtes la central sindical del nou partit polític (138).

El desenllaç d'aquest Congrés de Mataró confirmava que la majoria de militants de la Federació Catalana eren partidaris de la unificació amb la USC, però s'obria una escissió protagonitzada per significats dirigents de la UGT catalana entre ells Desideri Trilles i Vila Cuenca seguidors de l'ala radical del PSOE encapçalada per Largo Caballero i con-

traris a la fusió. L'enfrontament entre partidaris i adversaris a la unificació tindria a la llarga efectes favorables a aquests darrers ja que comptaven amb la majoria d'afiliats a la UGT que estaven organitzats a la Federació de Barcelona, i tenien també el suport de la Comissió Executiva del PSOE. Catalanisme i obrerisme identificaven de manera excloent a cadascuna de les posicions. Els qui encapçalaven el corrent unificador eren homes relacionats amb la USC; alguns d'ells havien estat fundadors de la mateixa el 1923, com Pla i Armengol i Recasens i Mercadé els quals malgrat tenir el recolzament majoritari de les Agrupacions comarcals de la Federació Catalana no comptaven amb una influència important dintre de la UGT tot i ser Martínez Cuenca, secretari de la Federació Catalana, un dels principals defensors de la fusió. Contràriament el corrent obrerista, al qual s'hi havien unit homes procedents de la CNT recentment entrats a la Federació de Barcelona com Portolés, Cortada o Vidie-lla (139), es continuava considerant al marge de les reivindicacions nacionals alhora que desconfiava de la USC per la seva política col.laboracionista amb les altres forces republicanes no obreres i molt concretament amb l'Esquerra Republicana.

Els acords del Congrés de Mataró van quedar aplaçats, en no ser reconeguts per la Comissió Executiva del PSOE, fins al Congrés ordinari ordinari de la Federació Regional els dies 24 i 25 de juny a Lleida. Mentre hi ha dos fets d'especial rellevància: el canvi d'actitud de la direcció d'USC en re

lació amb la UGT i el II Congrés ordinari de la USC.

L'acostament entre la USC i UGT es fa palès amb motiu de la vaga dels treballadors portuaris. El Conseller de Sanitat i Assistència Social havia fet unes declaracions a la "Humanitat" el 25 d'abril de 1933, en les quals acusava d'esquirolatge a treballadors de l'anomenada Federació Obrera del Port (UGT), que havien ocupat llocs de treball vacants arran de la vaga convocada per la Germandat de Sant Pere Pescador (CNT). Comorera va interpellar al Conseller de Sanitat, Josep Dencàs, per les seves declaracions, qualificant-les d'infundades i calumnioses sortint en defensa de la Federació Obrera i de Desideri Trilles, un dels principals dirigents. La interpellació de Comorera donà lloc a una llarga polèmica que durà bona part de les sessions del Parlament, els dies 3 i 4 de maig, i en la que també intervingueren el Conseller de Treball, Francesc Casals i Vidal, el diputat per l'Esquerra Amadeu Colldeforns i els diputats de la minoria socialista Fronjosà i Ruiz Ponsetí. La discussió arribà al seu grau màxim en no acceptar J. Dencàs altra organització obrera al Port que la Germandat i en titllar la Federació de "sobrevinguda" en ple conflicte. La publicitat que donà la premsa a la polèmica haguda en el Parlament i la defensa que feren els diputats socialistes de la Federació de la UGT tingué un efecte molt positiu en les relacions entre els

sectors més reticents a la unificació de la UGT i la USC (*).

Per altra part el II Congrés general de la USC, celebrat els dies 14, 15 i 16 d'abril, aprovava la unificació amb la Fº C^a del PSOE, acceptant per unanimitat les bases d'unificació presentades al Congrés per Comorera com a Secretari General i en representació del Comitè Executiu. Cal dir que entre les bases aprovades al Congrés Extraordinari de la Fº C^a del PSOE i el II Congrés de la USC hi ha una diferència important en relació amb la base tercera. Mentre que la Fº C^a acordava que realitzats els congressos extraordinaris aprovant la fusió es nomenaria una Comissió mixta que "assumiria interinament la direcció de totes les forces socialistes de Catalunya i convocaria un Congrés extraordinari dels dos partits en el termini de tres mesos" (140), la USC decidia que "aprovada la fusió d'ambdues entitats per llurs corresponents Congressos, els dos Comitès Executius, en funció de Comissió Mixta, convocaran en el termini de tres mesos, a un Congrés Extraordinari els dos partits en fusió" (141).

(*) Les intervencions de Comorera, Fronjosà i Ruiz Ponsetí tingueren efectes molt favorables en homes com Vila Cuenca i Desideri Trilles, en relació amb el procés d'unificació. Joan Comorera va ser insultat i xiulat tant a l'entrada com a la sortida del Parlament pels obrers en vaga, membres de la Germania de Sant Pere Pescador, segons "El Diluvió", nº 105, 4 de maig del 1933.

La diferència com es pot veure és substancial i s'ha d'afegir que la proposta que fa el Comité Executiu de la USC al II Congrés ja inclou aquesta modificació.

Què va ocórrer perquè el Comité Executiu de la USC no proposés les mateixes bases d'unificació que havien estat aprovades pel Congrés Extraordinari de la Fò C^a del PSOE? Molt probablement que les discrepàncies que es van produir en el Congrés de Mataró i l'actitud de la Comissió Executiva del PSOE, obligaven a les direccions dels dos partits a ser més prudents i a no tenir tanta pressa en el procés de fusió. Com es pot comprovar, les bases acordades pels congressistes de la USC ja no precisen que la unificació sigui aprovada per Congressos extraordinaris, ni afirmen que la Comissió mixta assumirà interinament la direcció de totes les forces socialistes, és a dir, la unificació ha trobat més obstacles dels previstos i suposant que el Congrés de la USC hagués aprovat les mateixes bases i s'hagués format, per tant, la Comissió mixta amb capacitat de direcció, aquesta s'hauria trobat immediatament amb el no reconeixement de la Comissió Executiva del PSOE i la fusió hauria entrat en un cul de sac.

Així doncs, sense acceptar-ho públicament, les direccions d'ambdós partits i molt concretament Comorera i Recasens i Mercadé reconeixien que els acords del Congrés extraordinari de la Fò C^a no es podien considerar ni eficaços ni aplicables mentre no es comptés amb el vis i plau de la direcció del PSOE. Calia preparar bé el Congrés ordinari de la Fò C^a a celebrar a Lleida en el mes de juny i aconseguir que l'Executiva del PSOE canviés d'opinió i donés suport a la unificació. Calia, a fi de comptes, que

els dirigents socialistes acceptessin el que era fonamental i innegociable: la definició del nou partit. En aquest sentit, sí que les bases aprovades en un i altre Congrés eren idèntiques: el nou partit es denominaria Unió Socialista de Catalunya, el qual seria plenament sobirà dins de Catalunya i, "als efectes de la política peninsular i davant de la Internacional Obrera Socialista seria la Federació Catalana delPSOE" (142).

Es en aquest contexte que es convoca el Congrés regional de la Fº C^a del PSOE els dies 24 i 25 de juny a Lleida, al qual hi assistirà el membre de la Comissió Executiva del PSOE, De Francisco, i també hi serà convidat Joan Comorera com a representant de la USC. És simptomàtica ja la manera d'informar sobre els resultats del Congrés per part de "El Socialista" i per "Justícia Social" (143), en el primer cas és ponderada i distant, com si no se li donés massa importància a la fusió; en canvi, l'òrgan de la USC destaca a grans títuls la decisió dels companys de la Federació Catalana d'aprovar la unificació dels dos partits.

El Congrés de Lleida s'inicia amb la lectura de la carta de la Comissió Executiva, revocant l'acord del Congrés de Mataró que expulsa a la Federació local de Barcelona, carta que es decideix discutir com a darrer punt de l'ordre del dia. El punt dedicat a la fusió amb la USC és un més dins de l'ordre del dia i és Comorera, que no era membre de la Fº C^a, qui informa dels contactes haguts entre les direccions dels dos partits i explica les bases de la fusió. El Congrés aprova les bases i, per tant, la convocatòria del Congrés extraordinari d'unificació socialista. Finalment, s'accepta la carta enviada per la direcció del PSOE en relació amb els mili-

tants expulsats de la Federació local de Barcelona i a proposta de Salvadores de l'agrupació de Manlleu, s'acorda que els militants de l'esmentada Federació sol·licitin la readmissió a la Comissió mixta que es formarà entre els dos partits per a la convocatòria immediata del Congrés de fusió. (144).

Abans de continuar és convenient fer les següents precisions: en primer lloc, malgrat haver estat la Fo C^a qui pren la iniciativa de la fusió, és la darrera en aprovar-la remarcant, a més, que és Comorera i no un membre de la direcció de la Federació Catalana qui informa de la mateixa en el Congrés de Lleida com si s'haguessin canviat els papers i la iniciativa d'unificació hagués procedit de la USC; en segon lloc, que fins al Congrés de Lleida la direcció del PSOE a través del seu delegat De Francisco, no es dona oer assabentada del procés d'unificació rebent-lo, en principi, de forma favorable; en tercer lloc, que el problema clau de la Federació Socialista de Barcelona continua sense estar resolt tenint en compte, tanmateix, que l'origen del conflicte estava precisament en la diferent òptica en què es veia la unificació socialista a Catalunya.

En aquest darrer sentit, és molt significatiu l'article de Rafael Vidiella a la primera plana de "El Socialista", just el dia abans d'iniciar-se el Congrés extraordinari (145): Per a Vidiella seria un greu error negar l'assistència al Congrés de Grups, Agrupacions o Federacions socialistes inclús d'aquelles que haguessin estat dissoltes o expulsades de la Federació Catalana del PSOE o de la USC "Porque esta es precisamente la razón fundamental, la piedra de toque de la convocatoria del tantas veces mencionado Congreso".

No tenia sentit, segons Vidiella, convocar al Congrés no-més a aquells que ja estaven prèviament d'acord, que ja estaven units de fet, sinó a totes les organitzacions socialistes dels dos partits amb independència dels criteris que tinguessin. No s'arriscava en l'article a concretar massa els criteris diferencials del disidents de la FQ de Barcelona, però sí deia que calia evitar qualsevol tendència a l'absorció d'una organització per l'altra. El Congrés havia de tenir en compte la realitat del problema català i la seva assumpció pel nou partit, i l'amplitud d'autonomia i gran flexibilitat que ja tenien els estatuts del PSOE "que reconocen libertad de movimiento y amplia autonomía en sus demarcaciones territoriales a sus Federeaciones locales, provinciales y regionales" (146). Era, doncs, previsible amb un nou partit que es denominés Unió Socialista de Catalunya i que tingués uns estatuts diferents als del PSOE (*).

(*) En aquest sentit R. Vidiella diu: "Aquella trobada amb ell (Comorera) no va ser una trobada amical ni fraternal, era la primera vegada que ens vèiem personalment. No ens vam entendre, malgrat que jo precisament era partidari de la unificació de les forces sindicals i de les forces polítiques, perquè sempre he tingut aquest tarannà. Jo tenia una concepció molt diferent a la de Comorera en aquells moments, concepció que naturalment encara continuo en certs aspectes, també, tenint-la.

Ell volia fer la unificació en base a la Unió Socialista de Catalunya, en base no a una autonomia, per exemple, dels socialistes catalans envers el Partit Socialista Obrer Espanyol, sinó una mena d'independència però amb relació d'igual a igual."

Entrevista amb Rafael Vidiella. 15 d'octubre 1979

La Comissió mixta que havia de convocar el Congrés no acceptà, però, la readmissió de la Federació de Barcelona com a col·lectiu i per tant que pogués enviar com a tal, delegats al Congrés, havent d'ingressar a l'organització de la Federació Catalana del PSOE o al nou partit unificat. El Congrés extraordinari es convocà per als dies 15 i 16 de juliol i en el seu inici "es fa present" l'absència de la Federació de Barcelona. Un delegat de la F^o C^a del PSOE, Alias, de Vilanova i la Geltrú, demanà que s'invités a la Federació esmentada, proposició que també era sostinguda per Salas, del PSOE. El president de la mesa, Serra i Moret, la rebutjà considerant-la improcedent, Salas torna més tard a fer la mateixa proposta i és llavors quan Comorera intervé per a dir que "no hi ha lloc a deliberar puix l'esmentada Federació no ha presentat cap credencial" (147). També té relació indirecta amb la mateixa qüestió la proposició incidental de Jové de la USC sobre "la necessitat que sigui un fet l'existència d'un fort partit socialista i de no dissoldre el Congrés fins a arribar a resolucions concretes, condemnant tota temptativa contra l'obra d'unificació del socialisme" (148). Aquesta proposició va ser aprovada per aclamació.

A part d'aquesta qüestió que resultarà a la llarga determinant, el Congrés es desenvolupà amb tota normalitat sense que la discussió dels estatuts del nou partit o la política sindical que eren els temes més conflictius, produïssin posicions massa divergents i arribant-se sempre a acords amb facilitat. En relació amb el debat sobre els Estatuts, són els dos primers articles que es refereixen a la denominació i definició del partit els més deliberats, concloent els delegats que el partit es denomini Unió Socialista de Catalunya (Federació Catalana del PSOE), i aprovant també el redactat íntegre

de l'article 2 del projecte d'Estatuts, el qual afirma que "L'actuació de la USC es caracteritzarà, en la política catalana, per la seva condició de partit essencialment català, amb plena sobirania i personalitat. En la política general i internacional serà la Federació Catalana del Partit Socialista Obrer Espanyol, al qual pertanyerà acceptant la seva disciplina" (*).

(*) En l'article primer sobre la denominació del nou partit hi ha diferents propostes que es poden sintetitzar en dues. Els que proposen la denominació doble USC (F^a C^a del PSOE), tal com està en el projecte d'Estatuts, i els que són partidaris de trobar una nova denominació que parteixi de les sigles ja existents. En aquest sentit es proposen: "Partit Socialista Obrer Català" per part de Cugat, delegat de Tortosa de la F^a C^a del PSOE; també el de Unió Socialista Obrera de Catalunya" per part de Soler, delegat de Lleida de la F^a C^a del PSOE.

La votació es fa pel nombre de cotitzants que representa cada delegació, resultant 2.240 cotitzants a favor del nom proposat per la ponència i 242 en contra.

L'article segon, després d'un petit debat sobre la procedència o no d'incloure el mot "essencialment" quan es diu "per la seva condició de partit essencialment català", és aprovat per gran majoria.

(Justícia Social, nº 107, 22 de juliol del 1933).

Quant a la política sindical, la discussió va ser protagonitzada essencialment per Granier Barrera i Martínez Cuenca (149), reflectint el que la realitat dels fets ja havia fet tangible: l'acostament de la USC a la Unió General de Treballadors i la seva desvinculació definitiva de la CNT. A proposta de Jové, s'aprovà la resolució per la qual la UGT era l'organització sindical que resumia millor les lluites econòmiques i la seva tàctica era l'única que podia portar al proletariat a la seva emancipació. Com es pot veure, la resolució no és del tot clara o potser compromesa. Martínez Cuenca era partidari que el Congrés acordés que "la política de USC havia de ser la de la UGT en matèria sindical" (150), afirmació que ja no produiria cap mena de dubte sobre l'orientació sindical de la USC. És molt probable que la claredat, però també prudència, de la resolució aprovada tingués relació amb la Federació local de Barcelona i la seva influència en la UGT (151).

Ratificada la unificació i aprovats els Estatuts, el Congrés elegí el nou Comitè Executiu a partir de la proposta de Recasens i Mercadé que fou acceptada per aclamació. El nou Comitè estava compost per Joan Comorera, President; Martínez Cuenca, Vice-president; Folch i Capdevila, Secretari General; Joan Fronjosà, Secretar d'actes; Antoni Obach, Vice-secretari; Joan Capdevila, Tresorer; Ramon Palomas, Comptador (152). Hom ha de subratllar l'absència en el nou Comitè dels principals dirigents de la Fo C^a del PSOE, Recasens i Mercadé, President, i Joan Gilabert, Secretari General, i l'ocupació dels càrrecs fonamentals per homes de la USC, Joan Comorera, Folch i Capdevila, Fronjosà i Joan Capdevila. També cal fer notar la presència de Martínez Cuenca, Se

cretari de la UGT, com a Vice-president. La presidència de Joan Comorera fou discutida per Joan Gilabert, i en part pel mateix Recasens. No discutien que fos un membre de la USC, el President del nou partit, però proposaven una figura pública més sobresortint, com Serra i Moret o Campalans. Aquest darrer s'oposà rotundament: donà tot el suport a la candidatura de Comorera (153).

Es podria concloure, entretant, que, malgrat haver estat aprovada la unificació per cada un dels partits de forma sobirana, la desigual presència política dels dos partits a Catalunya, el desnivell clarament favorable a la USC en el nombre de militants, el superior nombre de delgats de la USC que gairebé triplicava els de la Federació, la denominació i definició del nou partit i finalment la mateixa composició del nou Comitè Executiu, situaven a la USC en unes condicions de clara superioritat en relació amb la F^o C^a del PSOE, de manera que la fusió esdevenia pràcticament integració de la Federació Catalana dintre de la USC. En teoria, s'havia produït la fusió entre dos partits iguals, la F^o C^a del PSOE i la USC, però en la pràctica seria més precís parlar d'absorció mútua entre la USC i el PSOE, en el sentit que la Federació Catalana del PSOE era absorbida per "un nou partit", la USC, amb uns estatuts propis i amb plena sobirania a Catalunya, mentre que la USC s'incorporava a la disciplina del PSOE en relació "a la política general i internacional" (*).

(*) Aquesta és la denominació que donen els Estatuts al que s'entén per política d'Estat.

Per això era de capital importància l'actitud de la Comissió Executiva del PSOE davant del Congrés Extraordinari. Recasens i Mercadé llegí en el Congrés una carta de la Comissió Executiva en la qual s'excusava per la impossibilitat material de poder enviar cap delegat al Congrés. L'absència té molta importància, com és de suposar, i hom es resisteix a interpretar-la literalment. A part de la interpretació literal, és a dir, que fos realment impossible enviar a ningú de la Comissió Executiva per falta de temps, poden haver-hi dues interpretacions més. La primera, que la direcció del PSOE no donés massa importància al Congrés, i la segona, molt més probable, que la Comissió Executiva volgués evitar enviar a algun dels seus membres per tal d'aplaçar la seva decisió sobre la fusió un cop coneguts els resultats i acords del Congrés.

El desenllaç del Congrés va ser acollit amb grans elogis i optimisme per Justícia Social, donant la sensació que s'havia assolit triomfalment la unificació i, per fi, Catalunya comptava amb un Partit Socialista unificat. La Federació de Barcelona del PSOE no era cap entrebanc i així ho feia preveure la resolució darrera del Congrés que, proposada per Granier Barrera, deia que tots els militants que haguessin estat expulsats de la F^o C^a del PSOE o de la USC podien ingressar a la nova USC amb plenitud de drets (154). Pocs dies després d'acabat el Congrés es reunia la Comissió executiva del PSOE (155), i no acceptava els Estatuts del partit unificat, i així ho feia constar en una carta, raonant les principals discrepàncies amb el nou partit.

La qüestió cabdal estava plantejada: el PSOE, per mitjà del delegat de la Comissió Executiva, De Francisco, havia acceptat en el Congrés Regional de Lleida la convocatòria del Congrés extraordinari de fusió, ara coneixia ja els resultat i estatuts del nou partit. Podia acceptar la Comissió Executiva del PSOE, respectant els acords del Congrés, que la F^o C^a del Partit Socialista seria a partir d'aleshores la Unió Socialista de Catalunya?

Abans de contestar la pregunta, vull explicar alguns aspectes de la unificació frustrada que són rellevants. La USC, i concretament Comorera, realitzava les reunions i altres trobades oficiosos amb els homes de la Federació Catalana, però no amb els dirigents del PSOE. La Comissió Executiva es va mantenir sempre al marge, distant, fins que no li va tocar altre remei que prendre una decisió, i no tinc cap coneixement de contactes haguts entre Comorera i els dirigents del PSOE abans del Congrés de Lleida, tampoc dels diputats de la Unió a les Corts i particularment de Campalans, que sempre va ser un decidit partidari de la fusió (*).

A més, a la Comissió Executiva hi predominaven les actituds de reserva davant la qüestió nacional catalana i era difícil que poguessin benveure les bases estatutàries del partit unificat. Ja és conegut el qualificatiu

(*) Es probable que Campalans fes alguna gestió en les seves anades a Madrid, però no he trobat cap document que pugui provar-ho. Martínez Cuenca explica el conven-

de "Imbroglia corderil" (156) que Comorera va donar a unes declaracions fetes a Barcelona pel diputat i membre de l'Executiva M. Cordero. Tàmpoc Prieto, o De Francisco; havien destacat mai llurs simpaties envers el nacionalisme català, i si bé van donar suport a l'autonomia catalana, això no significava que consentissin que el partit a Catalunya tingués una autonomia i organització al marge dels principis federals i igualitaris que fonamentaven els estatuts del PSOE. Les actituds que simpatitzaven més amb el projecte de fusió

ciment amb el que Campalans defensava la fusió, sobretot perquè a la USC li faltava la base obrera, condició indispensable de tot partit socialista. Gairebé podríem dir que tant Comorera com Campalans perseguien essencialment, la fusió amb la Fe Catalana perquè al seu darrere estava la UGT. Martínez Cuenca posa en veu de Campalans les següents paraules: "No puede haber partido socialista con futuro formado únicamente por un grupo de intelectuales; se necesita la base de una masa obrera consciente e idónea y esta no puede ser otra que la UGT, con esta aportación llegaremos al gran Partido Socialista Catalán y que además podría influir en los destinos de Cataluña y de España, para ello tenemos que sustraer a la clase trabajadora de la influencia de la CNT. Tenemos también que hacer labor de atracción cerca de los sindicatos autónomos que han proliferado peligrosamente durante la República con obreros desengañados de la CNT. Decía que no eran los obreros los que tenían que acudir a los intelectuales, sino éstos debían acercarse a los obreros y que él en cuanto se llevara a cabo la fusión iría a la Casa del Pueblo a compartir su tiempo libre con los trabajadores", pàg. 120.

eren les de Besteiro, Trifó Gómez i Zugazagoita (157), però en cap moment van fer valer llurs criteris. Tanmateix, Comorera era poc conegut encara a Madrid i, per les seves poques, però no precisament cordials topades amb alguns membres del PSOE, no era, probablement, un home que pogués comptar amb la confiança de la direcció de Madrid. En poques paraules, la Comissió Executiva es trobava amb un partit unificat la direcció del qual procedia essencialment de la USC. Acceptar actuar a Catalunya a través de la USC, concedint a aquesta plena sobirania, havia d'implicar, com a mínim, tenir plena confiança en la seva direcció.

La carta que la Comissió Executiva trameté a la USC no reconeixent els Estatuts es fonamentava en la no admissió de la sobirania plena del nou partit a Catalunya. Per tant, no admetia que la direcció de la USC correspongués als seus Congressos ordinaris o extraordinaris (art. 12), que el Comité Executiu només hagués de donar compte de la seva gestió al Comité Directiu a als Congressos de la USC (arts. 26 i 27), que la USC s'estructurés territorialment amb uns criteris diferents als regulats pels estatuts del PSOE (arts. 3, 5, 8 i 9), (158).

La complexa relació entre partits nacionals i partits nacional-estatsals la tracto amb deteniment quan analitzo la crisi del PSUC el 1949, però ens trobem ja aquí frontalment davant de la qüestió. Des de l'òptica estatal-nacional del PSOE no era concebible que dins d'un mateix Estat els socialistes poguessin tenir dues polítiques, puix que si hom tolerava que la USC tingués ple

na sobirania a Catalunya sense dependre dels òrgans de direcció estatal del PSOE, podien produir-se pràcti - ques polítiques diferents, àdhuc contradictòries, entre els dos partits. El Partit Socialista s'organitzava respectant els principis constitucionals i fent compatible l'àmplia autonomia de les Federacions regionals amb una autoritat única, la dels òrgans de direcció federals.

Contràriament, l'òptica nacional no estatal de la USC partia de la base que Catalunya és una nació i, lògicament, com a partit nacional, la USC havia de tenir plena independència i autoritat en tot el que es referís a la política catalana. Nogensmenys, en tant i en quant Catalunya forma part de l'Estat espanyol, la USC seria la Federació Catalana i acceptaria la disciplina dels òrgans directors del PSOE en tot allò que tingués relació amb la política general (estatal).

Certament, l'article 2 dels Estatuts de la USC era confós i podia tenir més d'una interpretació, però en llegir-lo hom es pregunta una qüestió clau: Es conciliable un partit nacional i independent, la USC, que té plena sobirania dins de Catalunya, amb un partit dependent i de sobirania limitada, la Federació Catalana del PSOE, formant ambdós una sola organització que puguin fer compatible la independència amb la dependència, la sobirania plena amb la sobirania limitada?

La pregunta és de difícil contestació i jo voldria evitar entrar en un terreny en el que les dades i documentació són totalment insuficients. Amb tot, sí puc fer les següents anotacions: la contradicció fonamental de

l'article 2 parteix d'afirmar que la USC serà la Federació Catalana del PSOE en el que fa referència a la política estatal i serà plenament sobirana dins de Catalunya. Catalunya forma part de l'Estat integral (unitari) i per tant dir que la USC acceptarà l'autoritat dels òrgans dirigents del PSOE en quant a la política general és admetre que el marge de decisió dels màxims òrgans de la USC vindrà determinat per la política general que decideixi el PSOE, en conseqüència no té sentit dir que la USC gaudirà de plena sobirania a Catalunya. Però, en canvi, l'article 2 diu, en primer lloc, que la USC serà plenament sobirana dins de Catalunya i, en segon lloc, que en relació amb la política general serà la F^o C^a i assumirà la disciplina del PSOE. La contradicció esmentada més amunt continua produint-se i es resol de la següent manera, es dibuixa una línia fronterera entre Catalunya i la resta de l'Estat, de manera que la USC com a partit nacional i independent té plena llibertat per a fixar la seva estratègia i tàctica polítiques en la societat civil catalana i alhora, plena autoritat per a definir la seva política en les Institucions de la regió autònoma. En relació amb l'Estat, la USC forma part del PSOE com a Federació Catalana i per tant els seus diputats s'incorporaran a la disciplina de la minoria parlamentària socialista (159).

La solució federal ha estat la via unificadora que ha fet possible arribar a l'Estat-Nació a partir de les nacions-estat originàries. Però quan ens trobem davant d'un Estat-Nació que no és el resultat d'un procés d'unificació democràtica de les nacions-estat originàries en el sentit que els partits nacionals no estatals con

sideren no assolit encara el ple restabliment dels drets nacionals tot i que acatin la Constitució democràtica de l'Estat integral i de les autonomies polítiques, pot donar-se un compàs d'espera en el que l'òptica de diferents partits de la mateixa ideologia -la socialista en el nostre cas- sigui oposada; els partits estatals podien jutjar satisfactòriament la solució donada per la Constitució republicana al problema de la plurinacionalitat de l'Estat espanyol, mentre que els partits nacionals podien tenir-la per solució de compromís i conjuntural en la perspectiva de la República federal. Això, sens dubte, influeix determinantment en la conceptualització de les relacions entre partits.

La discussió formal i directa entre la Comissió Executiva del PSOE i el Comité Executiu de la USC no arribà a produir-se, ja que la primera no acceptà mai cap altra resolució que l'admissió per part de la USC dels Estatuts del PSOE (*), de tal manera que la direcció del PSOE continuà considerant la USC com un partit diferent que no tenia res a veure amb el partit socialista espanyol. És així com el mes d'octubre de 1933 la Comissió Executiva convocà un Ple nacional al qual in-

(*) Rebuda la carta de la Comissió Executiva amb data del 10 d'agost explicant els punts principals de discrepància, el Comité Executiu de la USC contestà el 21 d'agost, "oferint cercar una fórmula conciliatòria que permetés superar les diferències que es pensaven subsanables. La Comissió Executiva contestà, amb data de 2 de setembre, ratificant el seu punt de vista i afirmant que l'acatament a les normes establertes havia

vità al dissolt comité de la Federació Catalana. Recasens i Mercadé, president de l'extingida Federació, comunicà a Madrid que trametia la convocatòria al Comité Executiu de la USC, alhora que els recordava que era aquesta la F^o C^a del PSOE. El Cté. Executiu acordà que Comorera es desplaçés a Madrid per tal de trobar una solució i esbrinar, també, quina era la disposició dels dirigents del PSOE en relació amb la USC. El viatge de Comorera no reeixí sinó més aviat tot el contrari, era aquest el primer contacte entre les dues direccions, contacte forçat pel viatge de Comorera, no perquè hagüés estat concertat, i la realitat fou que malgrat la comprensió d'alguns prohoms com Besteiro, l'entrevista amb el secretari general resultà infructuosa. Les dues qüestions cabdals que obstaculitzaven qualsevol entesa eren l'assumpció per part de la USC dels Estatuts del PSOE i el problema de la Federació de Barcelona (160).

Abans que acabés l'any, Comorera tornà a Madrid oferint a De Francisco la possibilitat que la USC acceptés els estatuts del PSOE. La Comissió Executiva envià una carta al Comité Executiu de la USC el 7 de desembre preguntant si el Cté. Executiu donava suport a la proposta de Comorera, la qual fou ratificada per carta el 13 del mateix mes. Pocs dies més tard, "El Socialista" publicava que la USC havia estat acceptada al si del PSOE (161). Sorprèn aquest viratge de la Unió que

d'ésser abans que tot. I tots els arguments que s'hi estampen són en defensa de la integritat de la lletra dels Estatuts del partit central".

(Report del Cté. Executiu al III Congrés de la USC, Justícia Social nº 147, 28 d'abril del 1934).

que de sobte admetia uns estatuts que contradeien el principi que fonamentava la unificació socialista, la plena sobirania del nou partit a Catalunya. Una de les característiques constants de Comorera era el seu pragmatisme, sempre hi havia un objectiu en primer pla que justificava qüestions de principi i aquest objectiu per damunt de qualsevol altre era la formació d'un sol partit socialista a Catalunya. Comorera podia pensar també que encapçalant la USC com a Federació Catalana tot i movent-se en el marc estipulat pels estatuts del PSOE, podia assolir en la pràctica la plena autoritat del socialisme a Catalunya. Tenia plena confiança en si mateix i tenia clar que per a la consolidació definitiva de la USC com a partit socialista era imprescindible la seva articulació amb el PSOE.

Quedava, però, una qüestió pendent que, tal com ja deia al principi seria determinant per a fer fracassar la fusió: el problema de la Federació de Barcelona.

En no ser acceptada en el Congrés extraordinari de fusió, la Federació de Barcelona, lluny de dissoldre's, continuà existint al marge del partit unificat i mantenint contacte amb membres de la Comissió Executiva. El no reconeixement de la unificació per part del PSOE venia a donar crèdit als postulats de la Federació i a justificar el seu perllongament. Però ja he explicat que la primera resposta de la Comissió Executiva front els resultats del Congrés va ser la no acceptació dels estatuts sense fer cap esment al problema de la Federació de Barcelona.

A l'ensem, hom ha d'afegir que la incorporació definitiva dels militants sindicalistes de la USC a la UGT i

l'assumpció per part d'aquesta de la fusió socialista obria momentàniament una perspectiva positiva que permetia a la USC comptar amb una organització sindical, condició indispensable per a l'arrelament del partit al si del moviment obrer. Es podria dir, gairebé, que l'objectiu principal del procés de fusió, la peça insubstituïble per a homes com Campalans i Comorera, havia estat, després del fracàs amb la CNT, l'assoliment de la UGT com a central sindical pròpia de la USC. Entre el Congrés extraordinari i les eleccions legislatives de novembre es produí una estreta coordinació entre la direcció de la UGT i el Cté. executiu de la USC a les elccions del 19 de novembre hi participà Vila Cuenca, secretari general de la UGT, donant suport a la candidatura d'esquerres i afirmant que "la USC significa per als treballadors de la UGT la representació autèntica del PSOE" (162). Les paraules de Vila Cuenca no signifiquen, però, que aquesta fos l'opinió de la totalitat dels membres de la UGT. En aquest mateix míting la intervenció de Comorera fou contestada per un sector dels assistents quan es va referir a la impossibilitat de formar un front obrer de cara a les eleccions, i va defensar una àmplia coalició d'esquerres. L'esmentada contestació segurament relacionada amb la Federació de Barcelona, acabaria per triomfar en el si de la UGT, la qual es desmarcaria de la USC després de les legislatives i no li donaria suport a les eleccions municipals de gener de 1934 (163).

Hom ha d'introduir un nou element per entendre el fracàs de la fusió socialista i l'enfrontament amb la Federació de Barcelona: la política d'aliances de la USC. En el transcurs de l'any 1933 s'havia produït un acostament entre les forces socialistes i comunistes de Catalunya i concretament entre el BOC i la USC (164). La

caiguda de la socialdemocràcia alemanya plantejà el imprescindible unitat del moviment obrer davant l'amença del feixisme i la indefugible necessitat d'obrir camins cap a l'entesa de les forces marxistes de Catalunya.

Les eleccions municipals, després ajornades, van ser el mòbil que va permetre els primers contactes entre les organitzacions obreres. A iniciativa de la USC es produïen les primeres converses amb el BOC i el grup dels Trenta amb la proposta d'unificar el moviment marxista a Catalunya (*). La proposició de la USC és rebutjada per Maurin, el qual era partidari de formar un front únic obrer dins del qual cada partit o sindicat mantenia la seva independència; la posició de Maurin no anava més enllà d'una entesa i programa d'acció entre partits i sindicats, embrió del qual posteriorment seria l'Aliança obrera (165). De cara les eleccions municipals Maurin formulà per carta adreçada a la USC un pacte electoral entre el BOC, la Federació de Barcelona i la mateixa USC, suggeriment que no va ser acollit

(*) "La caiguda de la social-democràcia alemanya, però, obrí els ulls a molts companys i s'iniciaren amb el BOC i el grup dels Trenta converses en tons cordials, en les quals la USC proposà la unificació del moviment marxista a Catalunya per ésser aquesta unificació l'única acció eficaç contra el feixisme. La proposició fou rebutjada". Discurs de J. Comorera a les eleccions legislatives del 19 de novembre del 1933 (Justícia Social nº 122, 4 de novembre del 1933).

per Comorera que considerava la inutilitat d'un pacte conjuntural sense possibilitat de donar resultats electorals efectius i que no avançava en fixar les bases d'un procés d'unificació (166).

Darrere la confrontació unificació-entesa electoral i la diferent visió d'entendre la coordinació de les forces marxistes a Catalunya, que m'hi referiré en parlar de l'Aliança Obrera, Comorera i Maurin discrepaven alhora sobre les forces polítiques que havien d'intervenir en l'entesa. Mentre Maurin incloïa a la Federació de Barcelona i excloïa el Partit Comunista de Catalunya, Comorera no reconeixia a cap Federació de Barcelona, i contràriament exigia la participació dels comunistes. Un i altre representaven la problemàtica relació entre el moviment socialista i comunista a Catalunya i el moviment socialista i comunista general de l'Estat, però amb la diferència substancial que mentre Maurin es presentava com alternativa al comunisme oficial, Comorera pretenia l'articulació amb el socialisme estatal. Aquesta divergència es manifestaria igualment dos anys més tard donant lloc a dues òptiques diferents de veure la fusió marxista a Catalunya i donant com a resultat dos partits, el POUM i el PSUC.

La dissolució anticipada de les Corts Constituents i la convocatòria d'eleccions legislatives per al 19 de novembre del 1933, determinà un gir de cent vuitanta graus en l'estratègia política de la USC. Els objectius traçats després de les eleccions al Parlament de Catalunya, donant per acabada l'etapa col.laboracionista amb l'Esquerra, de crear el partit socialista unificat, de fer de la UGT una central sindical amb implantació a

Catalunya i d'avançar en la coordinació del moviment marxista, quedaven de sobte col.lapsats pel que Comorera denominava cop d'estat d'Alcalá Zamora. A les dificultats ja plantejades d'assolir els tres projectes esmentats, s'hi afegia ara l'amenaça d'un triomf de la dreta a les eleccions legislatives amb les conseqüències que aquesta victòria podria tenir per a l'esdevenidor de la República.

La USC, que havia acordat anar sola a les eleccions municipals després del fracàs del pacte electoral amb el BOC, qualificava el manteniment de la proposició del BOC de constituir un Front obrer d'irreal i falaç perquè no representava a la majoria del moviment obrer sota el control encara de la CNT i de la FAI i perquè no tenint cap possibilitat electoral afavoria els interessos de la Lliga, posant en perill el govern d'esquerres de la Generalitat (167). El perill involucionista obligava a tancar forces en defensa de la república i la democràcia, s'havia d'impedir caure en la trampa potenciada pels sectors més extremistes d'anar a un enfrontament directe de classes en unes condicions de clara inferioritat del moviment obrer per les seves divisions internes. La defensa de la Constitució i l'Estatut imposaven tornar a un ampli front d'esquerres com a les primeres eleccions a Corts constituents, i a Catalunya aquesta aliança havia de tenir com a eix l'Esquerra republicana (168).

Aquest viratge polític de la USC, malgrat tenir el suport de la direcció general de la UGT catalana tal com hem vist, va ser durament criticat des dels sectors ugetistes vinculats a la Federació de Barcelona, la qual